

**ПУТІВНИК
ЗМІН У БЕЗПЕКОВОМУ ТА
ПРАВООХОРОННОМУ
ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ:
ВИКЛИКИ ВОЄННОГО СТАНУ**

Зміст

<i>Перелік умовних скорочень</i>	3
<i>Передмова</i>	4
1. Безпекове законодавство	7
1.1. Національна безпека і оборона	7
1.2. Економічна безпека	31
1.3. Інформаційна безпека	58
1.4. Екологічна безпека	64
2. Правоохоронне законодавство	76
2.1. Кримінальний кодекс України	76
2.2. Кримінальний процесуальний кодекс України	94
2.3. Кодекс України про адміністративні правопорушення	107
2.4. Інші законодавчі акти у сфері правоохоронної діяльності ...	113
2.5. Антикорупційне законодавство	116
<i>Висновки</i>	122
<i>Додатки</i>	127

Перелік умовних скорочень

АР Крим	– Автономна Республіка Крим
АРМА	– Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів
АТ	– акціонерне товариство
ВРУ	– Верховна Рада України
ДСНС	– Державна служби України з надзвичайних ситуацій
ЄС	– Європейський Союз
ЄСПЛ	– Європейський суд з прав людини
КК України	– Кримінальний кодекс України
КМУ	– Кабінет Міністрів України
КПК України	– Кримінальний процесуальний кодекс України
КУпАП	– Кодекс України про адміністративні правопорушення
МВС	– Міністерство внутрішніх справ України
МКС	– Міжнародний кримінальний суд
НАПрН України	– Національна академія правових наук України
НАТО	– Північноатлантичний альянс, North Atlantic Treaty Organization
ПДВ	– податок на додану вартість
ПДФО	– податок на доходи фізичних осіб
СНД	– Співдружність Незалежних Держав
FATF	– Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей

Передмова

Сучасні виклики проголошеного в Україні воєнного стану¹ не завадили Верховній Раді України своєчасно реагувати на суспільні потреби, ефективно виконувати свої завдання, впевнено крокувати євроінтеграційним треком. Попри повномасштабну, неспровоковану, невинуватану та жорстоку збройну агресію Російської Федерації проти України, парламент з першого її дня працював 24/7, продемонстрував згуртованість, професійність і оперативність, приймаючи нові закони, спрямовані на забезпечення життєдіяльності держави, запобігання або зменшення негативних наслідків війни.

Значна частка прийнятих парламентом у період з 24 лютого по 30 грудня 2022 року законодавчих актів (48 %) об'єктивно стосується безпекової та правоохоронної сфер [Додаток 1]. В умовах сьогодення пріоритетними для держави залишаються питання законодавчого забезпечення національної безпеки та оборони держави щодо усіх напрямів її функціонування. Правоохоронне ж законодавство спрямоване, з-поміж іншого, і на досягнення мети притягнення до відповідальності усіх осіб, причетних до злочинів проти Українського народу, про що постійно наголошується Президентом України Володимиром Зеленським та Головою Верховної Ради України Русланом Стефанчуком. Законодавча діяльність у цей складний період покликана: усунути загрози незалежності України, її територіальній цілісності; сформувані в очах усього цивілізованого світу уявлення про військову агресію проти України; піддати криміналізації діяння, що проявилися в умовах воєнного стану, посилити відповідальність за правопорушення, суспільна небезпечність яких особливо підвищується в умовах воєнного стану; оптимізувати діяльність органів, відповідальних за правопорядок в особливих умовах воєнного стану.

Європейський та євроатлантичний курс України на шляху до повноправного членства в ЄС і НАТО вимагає оновлення законодавчої бази у безпековому та правоохоронному напрямках. Своєрідним інструментом державної влади, за допомогою якого політичні рішення відображаються у законах, є процес деталізації концептуального рівня основ зовнішньої та внутрішньої політики держави щодо визначення національних інтересів та ймовірних загроз їх реалізації. Злагодженість у питаннях національної безпеки і оборони не лише на полі бою, а й

---

¹ Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 р.; Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 341/2022 від 17 травня 2022 р.; Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 573/2022 від 12 серпня 2022 р.; Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 757/2022 від 7 листопада 2022 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents>

унормування структури і складу цього сектору, системи управління, координації та взаємодії його органів, оптимізація стратегічного планування, якісне удосконалення системи демократичного цивільного контролю над органами сектору безпеки і оборони, посилення парламентського контролю у цій сфері, – відображатимуть реальний стан забезпечення національних інтересів. Запорукою удосконалення правоохоронного законодавства, що гарантує правопорядок у державі, є цілісний погляд на функціонування інститутів, що безпосередньо відповідають за координацію систем національної безпеки. Своєчасна парламентська реакція на виклики війни щодо посилення підстав адміністративно-правової і кримінально-правової охорони суспільних відносин та оптимізації здійснення кримінального провадження, створення спеціального механізму правосуддя для притягнення до відповідальності осіб, причетних до злочинів проти Українського народу, засвідчує вірні кроки на цьому шляху.

Окрім того, низку законодавчих актів у сфері безпеки і правоохоронної діяльності ухвалено на виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [Додаток 2], що підтверджує постулати Спільної заяви Президента України Володимира Зеленського, Голови Верховної Ради Руслана Стефанчука та Прем'єр-міністра Дениса Шмигала щодо рішення Європейської ради про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС², в якій зазначено про: відданість європейським цінностям; рішучу налаштованість на виконання відповідних рекомендацій європейських інституцій; готовність до посилення інституційної спроможності України для забезпечення подальшого прогресу євроінтеграційних реформ, розширення доступу до фінансової підтримки ЄС, належної підготовки та проведення переговорного процесу про вступ до ЄС, а також до ефективної участі України в інституціях ЄС після набуття повноправного членства.

Якість правозастосовчої діяльності, на яку орієнтовано законотворчість, означає її спроможність забезпечити своєчасну і узгоджену з вимогами закону реалізацію юридичних норм, яка при найменших затратах позитивно впливатиме на регульовані суспільні відносини. Саме у такому контексті створюється сучасне безпекове і правоохоронне законодавство, а власний досвід захисту національних інтересів країни, забезпечення правопорядку формує український брендинг.

---

² Спільна заява Президента України Володимира Зеленського, Голови Верховної Ради України Руслана Стефанчука, Прем'єр-міністра України Дениса Шмигала щодо рішення Європейської Ради про надання Україні статусу кандидата на членство в Європейському Союзі. 2 липня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-22#Text>

Підготовка Путівника (як дорожньої карти, орієнтиру у розмаїтті законодавчих актів) має на меті послідовний фаховий аналіз законодавства як цілісної, логічно структурованої, функціонально-конструктивної системи правопорядку в державі. Комплексний моніторингово-аналітичний погляд на нормативні зміни у сферах національної безпеки і оборони та правоохоронної діяльності сприятиме формуванню системного уявлення щодо новел та ефективності законодавчого забезпечення відповідних суспільних відносин, структури та функціональних нормативно-правових зв'язків, загальних тенденцій та перспектив розвитку законодавства.

У Путівнику представлено: (1) безпекове законодавство, в якому аналізуються законодавчі акти, пов'язані із забезпеченням національної безпеки і оборони, економічної безпеки, інформаційної безпеки, екологічної безпеки; (2) правоохоронне законодавство: Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, інші законодавчі акти у сфері правоохоронної діяльності; антикорупційне законодавство; (3) висновки і пропозиції. Окремі моніторингові висновки і наведені факти мають візуалізацію у додатках.

Видання підготовлено колективом Дослідницької служби Верховної Ради України у складі: Ваолевська Л. А., Мищак І. М., Барабаш Т. М. (керівники авторського колективу), Бєлова О. І., Геселев О. В., Глух М. В., Кондратова А. М., Косиця О. О., Кравцова Т. Ю., Лапінський А. Л., Левицька Л. В., Мороз Ю. А., Муза О. В., Шидловський С. Г.

Висловлюємо вдячність Національному інституту стратегічних досліджень за пропозиції щодо структури і змісту Путівника.

1. Безпекове законодавство

В умовах війни потенціал загроз глобальній та національній безпеці досяг рівня, за якого без розробки системної державної політики захисту національних інтересів та належних механізмів її реалізації може постати питання про існування України як суверенної держави. Російська агресія принципово змінила чинну архітектуру безпеки та спричинила необхідність перегляду безпекового порядку. Формування сучасного нормативно-правового забезпечення національної безпеки України відбувається завдяки виваженій законодавчій політиці парламенту, відповідно до прийнятих нормативних актів у сфері унормування гарантій на трьох взаємозалежних рівнях: безпека людини і громадянина, безпека суспільства, безпека держави.

1.1. Національна безпека і оборона

У період після введення воєнного стану³ у сфері національної безпеки і оборони України ухвалено **38** законодавчих актів. З них: шість законів, якими затверджується Указ Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року «Про введення воєнного стану в Україні» та наступні за ним Укази Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні», що стосуються введення та функціонування режиму воєнного стану в державі⁴; чотирнадцять законів регулюють проведення мобілізації, мобілізаційної підготовки та проходження військової служби під час дії воєнного стану⁵; три закони спрямовані на

---

³ Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

⁴ Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 р. № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>; Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні»: Закон України від 15.03.2022 р. № 2119-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2119-20#Text>; Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні»: Закон України від 21.04.2022 р. № 2212-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2212-20#Text>; Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні»: Закон України від 22.05.2022 р. № 2263-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2263-20#Text>; Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні»: Закон України від 15.08.2022 р. № 2500-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2500-20#Text>; Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні»: Закон України від 16.11.2022 р. № 2738-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2738-20#Text>

⁵ Про затвердження Указу Президента України «Про загальну мобілізацію»: Закон України від 03.03.2022 р. № 2105-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2105-20#Text>; Про внесення зміни до статті 6 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» щодо збільшення чисельності військовослужбовців: Закон України від 15.03.2022 р. № 2133-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2133-20#Text>; Про внесення змін до деяких законів України щодо звільнення від військової служби деяких

забезпечення різних напрямів національної безпеки України⁶; два закони удосконалюють порядок комплектування Збройних Сил України та Сил територіальної оборони⁷; два закони регулюють питання використання

категорій громадян: Закон України від 01.04.2022 р. № 2169-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2169-20#Text>; Про внесення змін до статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» щодо відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації деяких категорій громадян: Закон України від 14.04.2022 р. № 2196-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2196-20#Text>; Про внесення змін до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» щодо окремих питань проходження військової служби іноземцями та особами без громадянства: Закон України від 14.04.2022 р. № 2197-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2197-20#Text>; Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку проведення загальної мобілізації»: Закон України від 22.05.2022 р. № 2264-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2264-20#Text>; Про внесення змін до статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» щодо розширення переліку осіб, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації: Закон України від 29.07.2022 р. № 2491-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2491-20#Text>; Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку проведення загальної мобілізації»: Закон України від 15.08.2022 р. № 2501-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2501-20#Text>; Про внесення змін до статті 6 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» щодо військово-транспортного обов'язку: Закон України від 15.08.2022 р. № 2513-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2513-20#Text>; Про внесення змін до статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» щодо додаткової підстави звільнення з військової служби під час воєнного стану: Закон України від 20.09.2022 р. № 2599-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2599-20#Text>; Про внесення змін до статті 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» щодо взяття жінок на військовий облік військовозобов'язаних: Закон України від 07.10.2022 р. № 2664-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-20#Text>; Про внесення змін до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» щодо особливостей призову на строкову військову службу та діяльності призовних комісій під час дії воєнного стану: Закон України від 18.10.2022 р. № 2678-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2678-20#Text>; Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку проведення загальної мобілізації»: Закон України від 16.11.2022 р. № 2739-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2739-20#n2>; Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку проведення загальної мобілізації»: Закон України від 16.11.2022 р. № 2739-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2739-20#Text>

⁶ Про внесення зміни до Закону України «Про розвідку»: Закон України від 14.04.2022 р. № 2194-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2194-20#Text>; Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері активної протидії агресії у кіберпросторі: Закон України від 28.07.2022 р. № 2470-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2470-20#Text>; Про внесення зміни до статті 10 Закону України «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України» у зв'язку з виходом України з Угоди про Міжурядовий фельд'єгерський зв'язок та Протоколу про внесення поправок до Угоди про Міжурядовий фельд'єгерський зв'язок: Закон України від 06.09.2022 р. № 2562-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2562-20#Text>

⁷ Про внесення змін до Закону України «Про основи національного спротиву» щодо вдосконалення порядку комплектування і соціального забезпечення Сил територіальної оборони Збройних Сил України та добровольчих формувань територіальних громад: Закон України від 01.04.2022 р. № 2170-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2170->

Збройних Сил України, інших військових формувань та ведення воєнних (бойових) дій⁸; сім законів регламентують соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей в умовах воєнного стану⁹; два закони стосуються Служби військового капелана¹⁰, по одному закону впорядковують питання, пов'язані із військовополоненими¹¹ та

20#Text; Про встановлення винагороди за добровільно передану Збройним Силам України придатну для застосування бойову техніку держави-агресора: Закон України від 01.04.2022 р. № 2172-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2172-20#Text>

⁸ Про схвалення Указу Президента України «Про використання Збройних Сил України та інших військових формувань»: Закон України від 03.03.2022 р. № 2106-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2106-20#Text>; Про внесення змін до Закону України «Про основи національного спротиву» щодо надання можливості територіальній обороні виконувати завдання в районах ведення воєнних (бойових) дій: Закон України від 03.05.2022 р. № 2237-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2237-20#Text>

⁹ Про внесення змін до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» щодо пенсій в разі втрати годувальника: Закон України від 24.03.2022 р. № 2146-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2146-20#Text>; Про внесення зміни до статті 11 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» щодо вдосконалення порядку надання медичної допомоги військовослужбовцям в умовах воєнного стану: Закон України від 01.04.2022 р. № 2171-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2171-20#Text>; Про внесення змін до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» щодо виплати пенсій: Закон України від 19.06.2022 р. № 2314-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2314-20#Text>; Про внесення змін до статті 10-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» щодо рівних можливостей матері і батька, які є військовослужбовцями, на догляд за дитиною в особливий період: Закон України від 29.07.2022 р. № 2490-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2490-20#Text>; Про внесення зміни до пункту 5 статті 8 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» щодо системи переходу від військової кар'єри до цивільного життя: Закон України від 29.07.2022 р. № 2488-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2488-20#Text>; Про внесення змін до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» щодо призначення і виплати одноразової грошової допомоги: Закон України від 29.07.2022 р. № 2489-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2489-20#Text>; Про внесення зміни до пункту 18 статті 10-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» щодо надання військовослужбовцям відпусток під час дії воєнного стану: Закон України від 01.12.2022 р. № 2822-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2822-20#Text>

¹⁰ Про внесення зміни до розділу IV «Прикінцеві положення» Закону України «Про Службу військового капеланства» щодо дати набрання чинності: Закон України від 15.03.2022 р. № 2131-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2131-20#Text>; Про внесення зміни до статті 8 Закону України «Про Службу військового капеланства»: Закон України від 13.12.2022 р. № 2845-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2845-20#Text>

¹¹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування питань, пов'язаних із військовополоненими в особливий період: Закон України від 24.03.2022 р. № 2158-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2158-20#Text>

державною охороною органів державної влади та посадових осіб¹² [Додатки 3, 4].

У зв'язку з військовою агресією РФ проти України, на підставі пункту 31 частини першої статті 85 Конституції України, згідно з яким до повноважень Верховної Ради України належить, зокрема, затвердження указів Президента України про введення воєнного стану в Україні, про загальну або часткову мобілізацію, а також статті 5 Закону України «Про правовий режим воєнного стану в Україні»¹³, у якій передбачено порядок введення такого стану, ухвалено Закон України **«Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»**.

Президентом України відповідно до повноважень, передбачених пунктом 20 частини першої статті 106 Конституції України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України вищевказаним Указом введено в Україні воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб, а також запроваджено здійснення заходів, визначених Законом України «Про правовий режим воєнного стану», необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави. Указом доручено Міністерству закордонних справ України забезпечити інформування в установленому порядку Генерального секретаря ООН та офіційних осіб іноземних держав про введення в Україні воєнного стану, про обмеження прав і свобод людини і громадянина, що є відхиленням від зобов'язань за Міжнародним пактом про громадянські та політичні права, та про межу цих відхилень і причини прийняття такого рішення.

За таких же правових підстав Законом України **№ 2119-IX від 15.03.2022 р.** затверджено Указ Президента України від 14 березня 2022 року № 133/2022 «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні». Цим Указом, у зв'язку з триваючою широкомасштабною збройною агресією Російської Федерації проти України, частково змінено статтю 1 Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України № 2102-IX від 24.02.2022 р., та продовжено строк дії воєнного стану в Україні строком на 30 діб.

Аналогічним чином, у зв'язку з триваючою широкомасштабною збройною агресією РФ проти України Законами України **№ 2212-IX від 21.04.2022 р.**, **№ 2263-IX від 22.05.2022 р.**, **№ 2500-IX від 15.08.2022 р.**, **№ 2738-IX від 16.11.2022 р.** затверджено відповідні Укази Президента

---

¹² Про внесення змін до Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб»: Закон України від 14.04.2022 р. № 2199-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2199-20#Text>

¹³ Про правовий режим воєнного стану в Україні: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#n29>

України від 18 квітня 2022 року № 259/2022, від 17 травня 2022 року № 341/2022, від 12 серпня 2022 року № 573/2022, від 7 листопада № 757/2022 «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні», якими строк дії воєнного стану в Україні було продовжено загалом на 200 діб.

Законом України **«Про затвердження Указу Президента України «Про загальну мобілізацію»** відповідно до пункту 31 частини першої статті 85 Конституції України та Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію»¹⁴ затверджено названий Указ Президента України (№ 65/2022 від 24 лютого 2022 року). Закон набрав чинності і застосовується з дня фактичного початку воєнних дій у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, розпочатої 24 лютого 2022 року.

Президентом України названим Указом згідно із повноваженнями, передбаченими пунктом 20 частини 1 статті 106 Конституції України, у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України та з метою забезпечення оборони держави, підтримання бойової і мобілізаційної готовності Збройних Сил України та інших військових формувань, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України оголошено проведення в Україні загальної мобілізації протягом 90 днів із дня набрання Указом чинності, тобто після його затвердження Верховною Радою України.

За аналогічних правових підстав, у зв'язку з триваючою широкомасштабною збройною агресією РФ проти України та з метою забезпечення оборони держави, підтримання боєздатності Збройних Сил України та інших військових формувань Законами України **«Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку проведення загальної мобілізації»** затверджено відповідні Укази Президента України від 17 травня 2022 року № 342/2022, від 12 серпня 2022 року № 574/2022, від 7 листопада № 758/2022. Цими Указами, у зв'язку з триваючою широкомасштабною збройною агресією Російської Федерації проти України та з метою забезпечення оборони держави, підтримання боєздатності Збройних Сил України та інших військових формувань, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, частково змінено статтю 3 Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 65/2022 «Про загальну мобілізацію», внаслідок чого строк проведення загальної мобілізації продовжено загалом на 380 днів.

Таким чином, вищезазначені Закони ухвалено на підставі положень Конституції України, законів України «Про правовий режим воєнного стану в Україні» і «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» у

---

¹⁴ Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 р. № 3453-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>

зв'язку із широкомасштабною військовою агресією Російської Федерації проти України. Їх прийняття надало можливість своєчасно і в повному обсязі, у період після початку такої агресії, запровадити здійснення всіх необхідних організаційно-правових заходів для забезпечення оборони України, захисту безпеки її населення, підтримання належної бойової мобілізаційної готовності та боєздатності Збройних Сил України, інших військових формувань.

Водночас, Законами України **«Про внесення змін до статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» щодо відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації деяких категорій громадян»** та **«Про внесення змін до статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» щодо розширення переліку осіб, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації»** розширено перелік осіб, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період. Зокрема, до таких осіб віднесено: здобувачів професійної (професійно-технічної освіти); педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти, за умови, що вони працюють у таких закладах за основним місцем роботи не менш як на 0,75 ставки; жінок та чоловіків, чиї близькі родичі (чоловік, дружина, син, донька, батько, мати, дід, баба або рідний (повнорідний, неповнорідний) брат чи сестра) загинули або пропали безвісти під час здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, а також під час забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України під час дії воєнного стану.

На упорядкування питань, пов'язаних із відстрочкою від призову на військову службу під час мобілізації та призову на строкову військову службу, а також із звільненням з військової служби військовослужбовців під час воєнного стану, спрямовані й Закони України **«Про внесення змін до деяких законів України щодо звільнення від військової служби деяких категорій громадян»** та **«Про внесення змін до статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» щодо додаткової підстави звільнення з військової служби під час воєнного стану»**.

Так, згідно із змінами і доповненнями, внесеними цими Законами до Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» та інших законодавчих актів, категорію військовозобов'язаних осіб, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації, доповнено жінками та чоловіками, які мають неповнолітню дитину (дітей) і чоловіка (дружину), який (яка) проходить військову службу за одним із видів цієї служби, передбаченої Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу».

Відстрочка від призову на строкову військову службу за сімейними обставинами за бажанням надається призовникам, які мають дитину (дітей) віком до 18 років, яку (яких) виховують самостійно, або дитину віком до трьох років. Крім того, військовослужбовці, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період, звільняються з військової служби під час воєнного стану, зокрема, через такі сімейні обставини або інші поважні причини, як: самостійне виховання дитини (дітей) віком до 18 років; виховання дитини з інвалідністю віком до 18 років; у зв'язку з необхідністю здійснення опіки над особою з інвалідністю, визнаною судом недієздатною; у зв'язку з необхідністю здійснення постійного догляду за особою з інвалідністю I або II групи; військовослужбовці-жінки – у зв'язку з вагітністю; перебування на утриманні військовослужбовця трьох і більше дітей віком до 18 років тощо.

Тобто зазначені закони навіть у період воєнного стану, насамперед, забезпечують можливість здійснення військовозобов'язаними та військовослужбовцями, за наявності передбачених ними певних сімейних поважних причин, виховання неповнолітніх дітей та догляду за особами з інвалідністю.

Законом України **«Про внесення змін до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» щодо особливостей призову на строкову військову службу та діяльності призовних комісій під час дії воєнного стану»** вказаний Закон доповнено статтею 18¹, яка визначає особливості призову на строкову військову службу та діяльності призовних комісій під час дії воєнного стану. Зокрема, встановлюється, що під час дії воєнного стану призов на строкову військову службу не проводиться, а призовні комісії утворюються лише для розгляду питань щодо: організації та проведення медичного огляду осіб, які перебувають на військовому обліку призовників та досягли 27-річного віку, взяття їх на військовий облік військовозобов'язаних або виключення з військового обліку; направлення призовників, які виявили бажання вступити до вищих військових навчальних закладів або військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, для проходження випробувань та складання вступних іспитів або прийняття рішення про відмову в такому направленні.

Актуального значення у період воєнного стану набули нові приписи щодо порядку проходження військової служби іноземцями та особами без громадянства, а також щодо взяття на військовий облік військовозобов'язаних жінок, які встановлені, відповідно, Законом України **«Про внесення змін до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» щодо окремих питань проходження військової служби іноземцями та особами без громадянства»** та

Законом України **«Про внесення змін до статті 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» щодо взяття жінок на військовий облік військовозобов'язаних»**.

Зокрема, статті 21, 26 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу»¹⁵ доповнено положеннями щодо строків військової служби для військовослужбовців із числа іноземців та осіб без громадянства, які приймаються на військову службу за контрактом та призначаються на посади. Крім того, військовослужбовцям із числа іноземців та осіб без громадянства, які проходять військову службу за контрактом, з моменту оголошення мобілізації – протягом строку її проведення, який визначається рішенням Президента України, та з моменту введення воєнного стану – до оголошення демобілізації, гарантується можливість припинення (розірвання) контракту та звільнення з військової служби за власним бажанням.

Частину одинадцятую статті 1 вказаного Закону викладено у новій редакції, яка передбачає, що жінки, придатні до проходження військової служби за станом здоров'я та віком, і закінчили заклади професійної (професійно-технічної), фахової передвищої або вищої освіти та здобули медичну або фармацевтичну спеціальність, підлягають взяттю на військовий облік військовозобов'язаних. У той же час жінки, які мають спеціальність та/або професію, споріднену з відповідною військово-обліковою спеціальністю, визначеною в переліку, затвердженому Міністерством оборони України, та придатні до проходження військової служби за станом здоров'я та віком, крім зазначених в абзаці першому цієї частини, беруться на військовий облік військовозобов'язаних за їх бажанням.

На виконання завдань підвищення бойової мобілізаційної готовності військових формувань України в умовах відсічі збройної агресії спрямовані й положення Закону України **«Про внесення зміни до статті 6 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» щодо збільшення чисельності військовослужбовців»**. Згідно із новою редакцією частини другої цієї статті загальна чисельність Державної прикордонної служби України становить 60000 осіб, у тому числі 52000 військовослужбовців, що, відповідно, на 7 тисяч більше, ніж раніше. При цьому в особливий період загальна чисельність Державної прикордонної служби України збільшується на кількість особового складу, призваного на військову службу на виконання указів Президента України про мобілізацію, затверджених законами України.

Законом України **«Про внесення зміни до статті 6 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» щодо військово-транспортного обов'язку»** вказану статтю доповнено новою

---

¹⁵ Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 р. № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12>

частиною, у якій територіальні органи Міністерства внутрішніх справ України зобов'язуються щокварталу подавати до територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки відомості про реєстрацію (перереєстрацію), переобладнання та зняття з обліку транспортних засобів, які перебувають у власності підприємств, установ та організацій і можуть бути призначені для задоволення потреб Збройних Сил України та інших військових формувань в особливий період.

Серед інших законодавчих актів, що ефективно сприяють національній безпеці та оборони держави у період воєнного стану, слід зазначити ухвалені Закони України **«Про внесення зміни до Закону України «Про розвідку»**, **«Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері активної протидії агресії у кіберпросторі»**, **«Про внесення зміни до статті 10 Закону України «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України» у зв'язку з виходом України з Угоди про Міжурядовий фельд'єгерський зв'язок та Протоколу про внесення поправок до Угоди про Міжурядовий фельд'єгерський зв'язок»**.

У Законі України «Про внесення зміни до Закону України «Про розвідку» Розділ IX «Прикінцеві та перехідні положення»¹⁶ доповнено пунктом 4-1, у якому встановлено, що до 1 травня 2023 року на військову службу до розвідувального органу Міністерства оборони України можуть бути прийняті особи без дотримання вимоги, передбаченої пунктом 2 частини другої статті 31 цього Закону, яка передбачає, що співробітником розвідувального органу не може бути особа, яка має громадянство (підданство) іноземної держави або особа без громадянства.

Законом «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері активної протидії агресії у кіберпросторі» внесено зміни до статей 2, 3, 7, 14 Закону України «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України»¹⁷, що визначають правовий статус, основні завдання та обов'язки Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України як центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сферах організації спеціального зв'язку та захисту інформації. Зокрема, їх доповнено положеннями, які передбачають здійснення цим органом завдань та обов'язків, пов'язаних із формуванням та реалізацією

---

¹⁶ Про розвідку: Закон України від 17.09.2020 р. № 912-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text>

¹⁷ Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України: Закон України від 23.02.2006 р. № 3475-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3475-15#n31>

державної політики у сфері активної протидії агресії у кіберпросторі, насамперед, створенням та забезпеченням функціонування в Україні відповідної системи такої протидії, у тому числі, створення та функціонування спеціального Центру активної протидії агресії у кіберпросторі. Цим же Законом у Законі України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України»¹⁸ частину першу статті 1 доповнено пунктами 22 і 23, у яких надано визначення вищезазначених термінів «система активної протидії агресії у кіберпросторі» та «активна протидія агресії у кіберпросторі». Так, систему активної протидії агресії у кіберпросторі визначено як сукупність організаційних, правових, наукових та технічних заходів, спрямованих на підвищення рівня кіберзахисту держави шляхом здійснення впливу на інформаційні (автоматизовані), електронно-комунікаційні, інформаційно-комунікаційні системи держави-агресора, джерела походження кіберзагроз та кібератак. Відповідно, активна протидія агресії у кіберпросторі – це дії, спрямовані на підвищення рівня кіберзахисту шляхом нейтралізації кібератак держави-агресора, його систем і мереж, а також джерел походження кіберзагроз та кібератак, які використовуються для завдання шкоди національній безпеці України.

Пункт 1 частини другої статті 8 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», у якій надається перелік основних суб'єктів національної системи кібербезпеки та визначаються основні завдання, які вони виконують в установленому законом порядку, також доповнено положенням про необхідність забезпечення Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України, як одного із таких суб'єктів, формування та реалізації державної політики щодо активної протидії агресії у кіберпросторі та функціонування Центру активної протидії агресії у кіберпросторі.

У Законі України «Про внесення зміни до статті 10 Закону України «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України» у зв'язку з виходом України з Угоди про Міжурядовий фельд'єгерський зв'язок та Протоколу про внесення поправок до Угоди про Міжурядовий фельд'єгерський зв'язок» виключено пункт 4 частини п'ятої статті 10 названого Закону. У цій статті визначаються основні завдання Головного управління та підрозділів урядового фельд'єгерського зв'язку Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України. У пункті, що виключено, йшлося про забезпечення вказаним органом у межах повноважень взаємодії з аналогічними органами держав – учасниць Угоди про Міжурядовий фельд'єгерський зв'язок для збереження та безперешкодної доставки кореспонденції та дипломатичної пошти.

---

¹⁸ Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 р. № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#n109>

На організаційно-правове забезпечення ефективного спротиву збройній агресії РФ проти України спрямовано низку законів, що удосконалюють порядок комплектування Збройних Сил України та Сил територіальної оборони, а також регламентують питання щодо використання Збройних Сил України та інших військових формувань, ведення воєнних (бойових) дій. Це – Закони України **«Про внесення змін до Закону України «Про основи національного спротиву» щодо вдосконалення порядку комплектування і соціального забезпечення Сил територіальної оборони Збройних Сил України та добровольчих формувань територіальних громад», «Про встановлення винагороди за добровільно передану Збройним Силам України придатну для застосування бойову техніку держави-агресора», «Про схвалення Указу Президента України «Про використання Збройних Сил України та інших військових формувань», «Про внесення змін до Закону України «Про основи національного спротиву» щодо надання можливості територіальній обороні виконувати завдання в районах ведення воєнних (бойових) дій».**

У Законі України «Про внесення змін до Закону України «Про основи національного спротиву» щодо вдосконалення порядку комплектування і соціального забезпечення Сил територіальної оборони Збройних Сил України та добровольчих формувань територіальних громад» статтю 9 Закону України «Про основи національного спротиву»¹⁹, яка регулює порядок комплектування таких Сил і формувань, доповнено положеннями про те, що громадяни України зараховуються до складу військових частин Сил територіальної оборони Збройних Сил України та добровольчих формувань територіальних громад за місцем своєї реєстрації. У разі введення воєнного стану громадяни України можуть зараховуватися до складу військових частин Сил територіальної оборони Збройних Сил України та добровольчих формувань територіальних громад також безпосередньо в районах ведення воєнних (бойових) дій.

Показовим є те, що відповідно до нової редакції статті 24 Закону України «Про основи національного спротиву» соціальний і правовий захист військовослужбовців, які беруть участь у заходах підготовки та виконанні завдань територіальної оборони, та членів добровольчих формувань територіальних громад під час їх участі у заходах підготовки добровольчих формувань територіальних громад, а також виконання ними завдань територіальної оборони, здійснюється згідно із Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та

---

¹⁹ Про основи національного спротиву: Закон України від 16.07.2021 р. № 1702-IX.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#n107>

членів їх сімей»²⁰. На військовослужбовців, які беруть участь у заходах підготовки та виконанні завдань територіальної оборони, та членів добровольчих формувань територіальних громад, які беруть участь у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, поширюються гарантії соціального захисту, передбачені Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»²¹.

Таким чином, зазначеним Законом положення щодо соціального і правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей поширюються і на військовослужбовців, які беруть участь у заходах підготовки та виконанні завдань територіальної оборони, а також членів добровольчих формувань територіальних громад, які беруть участь у заходах, необхідних для забезпечення оборони України та захисту населення, що прирівнює їх правовий статус з військовослужбовцями, які беруть участь у бойових діях. Наведені норми Закону безумовно сприятимуть належній військовій підготовці членів таких формувань та в цілому підвищенню обороноздатності держави.

Ухвалення Закону України «Про встановлення винагороди за добровільно передану Збройним Силам України придатну для застосування бойову техніку держави-агресора» дало можливість вперше у вітчизняному законодавстві регламентувати питання щодо підстав та порядку отримання такої винагороди.

Згідно зі статтями 1, 3 вказаного Закону з метою зменшення негативних наслідків збройної агресії Російської Федерації проти України та зниження бойового потенціалу ворога, запровадження стимулюючих заходів для припинення воєнних (бойових) дій встановлюється виплата винагороди військовослужбовцям Збройних Сил України, інших структур сектору безпеки і оборони України, громадянам України за добровільно передану Збройним Силам України придатну для застосування бойову техніку держави-агресора у визначених цим Законом розмірах та у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Аналогічна винагорода за такі дії виплачується і військовослужбовцям збройних сил, інших силових структур Російської Федерації, щодо яких у такому випадку статтею 2 Закону передбачено гарантії у виді забезпечення (на їхню вимогу) права на збереження у таємниці факту передачі ними придатної для застосування бойової

---

²⁰ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>

²¹ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>

техніки держави-агресора, отримання нових документів з новими персональними даними, безпечне перебування на території України, створення умов для виїзду до безпечної третьої країни.

У Прикінцевих положеннях цього Закону Кабінету Міністрів України доручено у десятиденний строк з дня набрання ним чинності розробити та затвердити механізм приймання Збройними Силами України придатної для застосування бойової техніки держави-агресора, що передається вищезазначеними особами, та виплати винагороди за це, а також розробити та затвердити механізм забезпечення передбачених Законом гарантій таким особам.

Для досягнення мети організації належної та ефективною відсічі військовій агресії РФ проти України прийнято Закон України «Про схвалення Указу Президента України «Про використання Збройних Сил України та інших військових формувань», яким схвалено зазначений Указ Президента України № 66/2022 від 24 лютого 2022 року. Закон ухвалено на підставі пункту 9 частини першої статті 85 Конституції України, згідно з яким до повноважень Верховної Ради України належить схвалення рішення Президента України про використання Збройних Сил України та інших військових формувань у разі збройної агресії проти України, а також статті 4 Закону України «Про оборону України»²², виходячи з якої Верховною Радою України схвалюється рішення Президента України про застосування Збройних Сил України у разі такої агресії; Збройні Сили України разом з іншими військовими формуваннями на підставі відповідного рішення Президента України розпочинають воєнні дії. Закон набрав чинності і застосовується з дня фактичного початку воєнних дій у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, розпочатої 24 лютого 2022 року. Президент України названим Указом відповідно до повноважень, передбачених пунктом 19 частини 1 статті 106 Конституції України та статті 4 Закону України «Про оборону України», у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації проти України, постановив застосувати Збройні Сили України, інші військові формування, утворені відповідно до законів України, для відсічі збройній агресії проти України; органам державної влади та органам військового управління вживати заходів для відсічі такої агресії. Указ набрав чинності одночасно із Законом України «Про схвалення Указу Президента України «Про використання Збройних Сил України та інших військових формувань».

Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про основи національного спротиву» щодо надання можливості територіальній обороні виконувати завдання в районах ведення воєнних (бойових) дій» від 03.05.2022 р. № 2237-IX виключено положення

---

²² Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>

пункту 2 частини першої статті 1 та частини третьої статті 3 названого Закону, які обмежували виконання завдань добровольчих воєнізованих формувань територіальної громади лише межами території відповідної громади, а також обмежували вжиття такими підрозділами необхідних заходів щодо оборони території та захисту населення на визначеній місцевості моментом розгортання в межах такої території угруповання військ (сил) або/чи угруповання об'єднаних сил, призначених для ведення воєнних (бойових) дій з відсічі збройної агресії проти України.

З метою досягнення вищезазначеної можливості для воєнізованих підрозділів територіальної оборони частину другу статті 8 Закону України «Про основи національного спротиву», що регулює порядок утворення та функціонування добровольчих формувань територіальних громад, доповнено новими положеннями, згідно з якими, у разі введення в Україні або в окремих її місцевостях воєнного стану всі добровольчі формування територіальних громад переходять в оперативне підпорядкування командирів відповідних військових частин Сил територіальної оборони Збройних Сил України. На час дії воєнного стану за рішенням Головнокомандувача Збройних Сил України добровольчі формування територіальних громад повністю або частково можуть залучатися до виконання завдань територіальної оборони поза межами визначеної зони територіальної оборони, а також направлятися до районів ведення воєнних (бойових) дій.

Передбачається також, що порядок утворення, комплектування, функціонування, підстави та порядок розформування добровольчих формувань територіальних громад визначаються Положенням про добровольчі формування територіальних громад, яке затверджується Кабінетом Міністрів України.

До пункту 10 статті 15 цього Закону внесено зміни, згідно з якими Командування Сил територіальної оборони Збройних Сил України визначає як перелік військових частин Сил територіальної оборони Збройних Сил України, так і перелік добровольчих формувань територіальних громад, які залучаються до посилення охорони та захисту сухопутних ділянок державного кордону України.

Відповідно до нової редакції статті 20 Закону України «Про основи національного спротиву» виконання завдань територіальної оборони здійснюється на всій території України включно з районами ведення воєнних (бойових) дій. Рішення про виконання завдань територіальної оборони в районах ведення воєнних (бойових) дій приймається Головнокомандувачем Збройних Сил України. З метою нарощування сил і засобів для стабілізації обстановки, а також у випадку визначення відповідної зони територіальної оборони районом ведення воєнних (бойових) дій військові частини Сил територіальної оборони Збройних Сил України та добровольчі формування територіальних громад за

рішенням Головнокомандувача Збройних Сил України можуть залучатися до виконання завдань територіальної оборони поза межами своєї зони територіальної оборони та в районах ведення воєнних (бойових) дій.

У частину третю статті 21 названого Закону внесено доповнення, відповідно до яких у випадках скасування дії планів територіальної оборони, передбачених у цій статті, сили і засоби, у тому числі добровольчі формування територіальних громад, які залучалися до виконання завдань територіальної оборони на відповідній місцевості, відповідно до рішення Головнокомандувача Збройних Сил України можуть передаватися в підпорядкування командувачу (командиру) угруповання військ (сил) або/чи угруповання об'єднаних сил.

Особливості забезпечення соціального і правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей в умовах дії воєнного стану знайшли своє змістовне втілення в ухвалених у цей період Законах України *«Про внесення змін до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» щодо пенсій в разі втрати годувальника»*; *«Про внесення змін до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» щодо виплати пенсій»*; *«Про внесення зміни до статті 11 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» щодо вдосконалення порядку надання медичної допомоги військовослужбовцям в умовах воєнного стану»*; *«Про внесення змін до статті 10-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» щодо рівних можливостей матері і батька, які є військовослужбовцями, на догляд за дитиною в особливий період»*; *«Про внесення зміни до пункту 5 статті 8 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» щодо системи переходу від військової кар'єри до цивільного життя»*; *«Про внесення змін до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» щодо призначення і виплати одноразової грошової допомоги»*; *«Про внесення зміни до пункту 18 статті 10-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» щодо надання військовослужбовцям відпусток під час дії воєнного стану»*.

Зокрема, у Законі України «Про внесення змін до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» щодо пенсій в разі втрати годувальника» положення частини четвертої статті 30 названого Закону викладено у новій редакції. У ній передбачено, що непрацездатними членами сімей загиблих, померлих або таких, що пропали безвісти військовослужбовців, які

мають право на пенсію в разі втрати годувальника, вважаються батьки та дружина (чоловік), якщо вони досягли віку, що дає право на призначення пенсії за віком, встановленого частиною першою статті 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»²³ (незалежно від тривалості страхового стажу), або є особами з інвалідністю.

Крім того, у цій же частині врегульоване питання щодо підстав призначення пенсії батькам та дружині (чоловіку) військовослужбовців та осіб, які мають право на пенсію за вказаним Законом, але які загинули, померли чи пропали безвісти в період проходження служби або померли після звільнення зі служби, але внаслідок поранення, контузії, каліцтва, одержаних при виконанні обов'язків військової служби (службових обов'язків), захворювання, пов'язаного з безпосередньою участю у здійсненні заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією РФ проти України.

Відповідно до нової редакції статті 36 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»²⁴ такі пенсії призначаються, зокрема, членам сімей військовослужбовців, осіб, звільнених з військової служби, інших осіб, які мають право на пенсію за цим Законом, які загинули (померли) внаслідок поранення, контузії або каліцтва, одержаних при захисті Батьківщини, або виконанні інших обов'язків військової служби (службових обов'язків), або внаслідок захворювання, пов'язаного з перебуванням на фронті, у партизанських загонах і з'єднаннях та підпільних організаціях і групах, визнаних такими законодавством України, а саме батькам (одному з батьків), дружині (чоловікові), іншому непрацездатному члену сім'ї загиблого (померлого) годувальника, якщо право на пенсію має один непрацездатний член сім'ї, – у розмірі 70 процентів грошового забезпечення (заробітної плати) загиблого (померлого) годувальника на кожного непрацездатного члена сім'ї; якщо право на пенсію мають два і більше непрацездатних членів сім'ї (крім батьків, дружини (чоловіка) – у розмірі 50 процентів грошового забезпечення (заробітної плати) загиблого (померлого) годувальника на кожного непрацездатного члена сім'ї.

Нові редакції статей 37 та 41 вказаного Закону передбачають, що мінімальна пенсія в разі втрати годувальника (або частина спільної пенсії кожного непрацездатного члена сім'ї), що призначається членам сімей

---

²³ Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#n465>

²⁴ Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09.04.1992 р. № 2262-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#n263>

військовослужбовців, осіб, які мають право на пенсію згідно з цим Законом, з розрахунку на кожного непрацездатного члена сім'ї не може бути меншою ніж два визначені законом розміри прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність. При цьому пенсія в разі втрати годувальника призначається кожному непрацездатному члену сім'ї, який має право на таку пенсію.

Гарантована виплата пенсій особам, звільненим з військової служби, становить основну мету і Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» щодо виплати пенсій» від 19.06.2022 р. № 2314-ІХ.

Викладені у ньому нові редакції статей 8 та 52 названого Закону передбачають, що виплата пенсій, у тому числі додаткових пенсій, доплат, надбавок та підвищень до них, компенсаційних виплат, встановлених законодавством, особам, які мають право на пенсію згідно з цим Законом, забезпечується за рахунок коштів державного бюджету. Особам, які мають право на пенсію згідно з цим Законом, пенсія виплачується органами Пенсійного фонду України щомісяця, не пізніше останнього числа місяця, за який виплачується пенсія, виключно в грошовій формі за зазначеним у заяві місцем фактичного проживання пенсіонера в межах України, незалежно від задекларованого або зареєстрованого місця його проживання, через організації, що здійснюють виплату і доставку пенсій, або через установи банків, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Витрати на доставку пенсії здійснюються за рахунок коштів державного бюджету.

Закон України «Про внесення зміни до статті 11 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» щодо вдосконалення порядку надання медичної допомоги військовослужбовцям в умовах воєнного стану» суттєвим чином сприяє реалізації передбаченого статтею 11 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»²⁵ права військовослужбовців на охорону здоров'я та медичну допомогу. Згідно із новим положенням, яким доповнено пункт 1 цієї статті, у період дії воєнного стану військовослужбовці, які брали безпосередню участь у здійсненні заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, перебуваючи безпосередньо в районах здійснення зазначених заходів, можуть бути направлені відповідно до висновку військово-лікарської комісії для подальшого надання їм медичної допомоги або проведення медико-

---

²⁵ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#n182>

психологічної реабілітації до медичних закладів, розташованих за межами України. На зазначених військовослужбовців та супроводжуючий їх медичний персонал не поширюються обмеження щодо виїзду громадян України за межі України. Порядок надання військовослужбовцям медичної допомоги або проведення медико-психологічної реабілітації у медичних закладах за межами України і проведення оплати послуг з надання такої медичної допомоги встановлюється Кабінетом Міністрів України. Відшкодування вартості проїзду та оплати послуг з надання такої медичної допомоги або проведення медико-психологічної реабілітації здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, крім випадків надання зазначеної допомоги коштом приймаючої сторони.

Для реалізації мети Закону України «Про внесення змін до статті 10-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» щодо рівних можливостей матері і батька, які є військовослужбовцями, на догляд за дитиною в особливий період» пункт 19 зазначеної статті викладено у новій редакції.

Виходячи із його змісту, надання військовослужбовцям в особливий період з моменту оголошення мобілізації до часу введення воєнного стану, або до моменту прийняття рішення про демобілізацію, або під час дії воєнного стану інших видів відпусток, окрім відпустки за сімейними обставинами та з інших поважних причин із збереженням грошового забезпечення тривалістю не більш як 10 календарних днів без урахування часу, необхідного для проїзду в межах України до місця проведення відпустки та назад, але не більше двох діб в один кінець, припиняється. Виключення становлять: відпустки військовослужбовцям-жінкам у зв'язку з вагітністю та пологами; відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку та в разі якщо дитина потребує домашнього догляду – тривалістю, визначеною в медичному висновку, але не більш як до досягнення нею шестирічного віку (якщо обоє батьків є військовослужбовцями, – одному з них за їх рішенням); відпустки у зв'язку з хворобою або для лікування після важкого поранення за висновком (постановою) військово-лікарської комісії.

На дієву реалізацію права військовослужбовців на соціальну і професійну адаптацію спрямовані положення Закону України «Про внесення зміни до пункту 5 статті 8 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» щодо системи переходу від військової кар'єри до цивільного життя».

Згідно із доповненнями, внесеними Законом у вказаний пункт, право на соціальну та професійну адаптацію також мають особи, які звільняються або звільнені з військової служби з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, члени сімей таких осіб, члени сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, члени сімей

загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України, визначені Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Організація соціальної та професійної адаптації зазначеної категорії осіб провадиться центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері соціального захисту ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, постраждалих учасників Революції Гідності, членів сімей таких осіб і членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України. Порядок та умови забезпечення соціальної та професійної адаптації визначаються Кабінетом Міністрів України.

Вкрай важливе значення для забезпечення соціальних прав громадян в умовах спротиву збройній агресії Росії проти України має ухвалення Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» щодо призначення і виплати одноразової грошової допомоги».

Новою редакцією статті 16 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» визначено, що одноразова грошова допомога у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві – це гарантована державою виплата, що здійснюється особам, які згідно з цим Законом мають право на її отримання.

У пункті 2 статті 16 цього Закону передбачено перелік випадків призначення одноразової грошової допомоги. Зокрема, у разі: загибелі (смерті) військовослужбовця під час виконання ним обов'язків військової служби або внаслідок захворювання, пов'язаного з виконанням ним обов'язків військової служби, або смерті особи, звільненої з військової служби, протягом року після звільнення її з військової служби, якщо смерть настала внаслідок поранення, контузії, каліцтва, захворювання, пов'язаних з виконанням обов'язків військової служби; смерті військовослужбовця, що настала в період проходження ним військової служби або внаслідок захворювання чи нещасного випадку, що мали місце в період проходження ним військової служби, або смерті особи, звільненої з військової служби, протягом року після звільнення її з військової служби, якщо смерть настала внаслідок поранення, контузії, каліцтва, захворювання, нещасного випадку, пов'язаних з проходженням військової служби; встановлення військовослужбовцю (крім військовослужбовців строкової служби) інвалідності, що настала внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого ним під час виконання обов'язків військової

служби або внаслідок захворювання, пов'язаного з виконанням ним обов'язків військової служби, чи встановлення інвалідності особі після її звільнення з військової служби внаслідок вищезазначених причин, а також та в інших, встановлених вказаним пунктом, випадках.

Згідно із пунктом 3 цієї ж статті військовослужбовці вважаються такими, що виконують обов'язки військової служби, за умов, визначених Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу». Військовозобов'язані та резервісти вважаються такими, що виконують обов'язки військової служби, служби у військовому резерві, за умов, визначених Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу», указами Президента України.

Статтю 16-2 названого Закону доповнено положенням про те, що розмір одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) військовослужбовця в період дії воєнного стану визначається Кабінетом Міністрів України. Це положення набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування, та застосовується з 24 лютого 2022 року, тобто у часовий період до моменту ухвалення Закону.

Окрім того, викладено у новій редакції пункт 4 статті 16-3, у якій регламентується порядок призначення і виплати одноразової грошової допомоги за наявності визначених у Законі обставин. Зокрема: якщо військовослужбовцю, військовозобов'язаному, резервісту або особі, звільненій з військової служби, після первинного встановлення інвалідності під час наступного огляду (переогляду) буде встановлено вищу групу інвалідності або змінено її причинний зв'язок; у разі встановлення більшого ступеня втрати працездатності без установаження інвалідності у відсотках чи зміни його причинного зв'язку; у разі якщо під час первинного огляду було встановлено ступінь втрати працездатності без установаження інвалідності у відсотках, а під час наступного огляду (переогляду) встановлено інвалідність. При цьому виплата одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) військовослужбовця, військовозобов'язаного або резервіста, чи особи, звільненої з військової служби, смерть якої настала протягом року після звільнення з військової служби, здійснюється без урахування раніше виплачених сум допомоги у зв'язку з частковою втратою працездатності чи встановленням інвалідності.

У Законі України **«Про внесення зміни до пункту 18 статті 10-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» щодо надання військовослужбовцям відпусток під час дії воєнного стану»** передбачено новий порядок надання таких відпусток. Зокрема, військовослужбовцям в особливий період під час дії воєнного стану можуть надаватися частина щорічної основної відпустки, а також відпустка за сімейними обставинами та з інших поважних причин із

збереженням грошового забезпечення. Кожна із зазначених відпусток може бути надана тривалістю не більш як 10 календарних днів без урахування часу, необхідного для проїзду в межах України до місця проведення відпустки та назад, але не більше двох діб в один кінець. Частина щорічної основної відпустки може бути надана один раз протягом календарного року за умови одночасної відсутності не більше 30 відсотків загальної чисельності військовослужбовців певної категорії відповідного підрозділу.

У Законі України **«Про внесення зміни до розділу IV «Прикінцеві положення» Закону України «Про Службу військового капеланства» щодо дати набрання чинності»** визначено, що у пункті 1 розділу IV «Прикінцеві положення» Закону України «Про Службу військового капеланства»²⁶ слова та цифри «з 1 липня 2022 року» необхідно замінити словами та цифрами «з дня набрання чинності Законом України «Про внесення змін до розділу IV «Прикінцеві положення» Закону України «Про Службу військового капеланства» щодо дати набрання чинності».

Закон України **«Про внесення зміни до статті 8 Закону України «Про Службу військового капеланства»** встановлює, що військові капелани Збройних Сил України, Національної гвардії України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та Державної прикордонної служби України проходять навчання за спеціальною програмою у вищих військових навчальних закладах Збройних Сил України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти.

На упорядкування вкрай актуальної проблеми під час ведення воєнних (бойових) дій спрямований Закон України **«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування питань, пов'язаних із військовополоненими в особливий період»**. Законом із цією метою внесено суттєві зміни до низки чинних законодавчих актів. Зокрема, статтю 11 Кримінально-виконавчого кодексу України²⁷ та статтю 4 Закону України «Про попереднє ув'язнення»²⁸ доповнено положеннями, відповідно до яких під час дії воєнного стану в Україні у зв'язку з неможливістю доставлення військовополонених безпосередньо до табору для тримання військовополонених, з метою забезпечення їхнього життя та здоров'я такі особи можуть тимчасово перебувати в дільницях для тримання військовополонених, утворених у виправних

---

²⁶ Про Службу військового капеланства: Закон України від 30.11.2021 р. № 1915-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text>

²⁷ Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>

²⁸ Про попереднє ув'язнення: Закон України від 30.06.1993 р. № 3352-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12#n22>

колоніях мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання, середнього та максимального рівнів безпеки, а також у дільницях для тримання військовополонених, утворених у слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби України. Військовополонені, які перебувають у дільницях для тримання військовополонених, переміщуються до табору для тримання військовополонених, як тільки таке безпечне переміщення стане практично можливим.

У статті 9 Закону України «Про оборону України» повноваження Кабінету Міністрів України у сфері оборони доповнено новими положеннями, згідно з якими Уряд: встановлює порядок здійснення заходів щодо поводження з військовополоненими в особливий період відповідно до норм міжнародного права; встановлює порядок тримання військовополонених в особливий період відповідно до норм міжнародного права; визначає за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики з питань тимчасово окупованих територій України, а також прилеглих до них територій, державне підприємство, на яке покладаються функції Національного інформаційного бюро відповідно до статті 122 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року²⁹, для збирання та аналізу інформації про військовополонених, ведення централізованого обліку військовополонених, збирання та передачі особистих цінних речей військовополонених, обміну інформацією про військовополонених з органами державної влади, Міжнародним комітетом Червоного Хреста, а також Центральним агентством (у разі його створення). Крім того визначено, що для цілей цього Закону під військовополоненими розуміються особи, які мають право на цей статус відповідно до статті 4 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року та статті 44 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року³⁰.

Статтю 13 Закону України «Про оборону України», у якій регламентується діяльність центральних та інших органів виконавчої влади у сфері оборони, доповнено новими приписами, які передбачають, що центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики з питань тимчасово окупованих територій України, а

---

²⁹ Женевська Конвенція про поводження з військовополоненими від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text

³⁰ Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

також прилеглих до них територій, в особливий період забезпечує координацію діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади, інших державних органів з питань організації роботи з військовополоненими; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зовнішніх зносин, в особливий період забезпечує організацію зовнішніх зв'язків з державами та міжнародними організаціями щодо утримання та повернення військовополонених; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері транспорту та надання послуг поштового зв'язку, здійснює координацію заходів з перевезення військовополонених (без використання автомобільного транспорту) в особливий період, а також забезпечення безоплатного надання їм послуг поштового зв'язку; центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань утримання військовополонених, утворює табори для тримання військовополонених.

Завдання, що покладаються на Військову службу правопорядку у Збройних Силах України при прийнятті рішення про введення в Україні чи в окремих її місцевостях режиму воєнного або надзвичайного стану, викладені у частині другій статті 3 Закону України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України»³¹, доповнено організацією збору, супроводження та охорони військовополонених з місць (місцевостей), де вони утримуються після взяття їх в полон, до таборів для тримання військовополонених або дільниць для тримання військовополонених; поводження з військовополоненими в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» доповнено новою статтею 15-1 «Повноваження центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань утримання військовополонених». За змістом цієї статті під час дії воєнного стану в Україні центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань утримання військовополонених, утворює табори для тримання військовополонених. Положення про табори для тримання військовополонених затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань утримання військовополонених. Тримання військовополонених у таборах для тримання військовополонених та дільницях для тримання військовополонених здійснюється в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, з дотриманням міжнародних зобов'язань України, зокрема у сфері міжнародного гуманітарного права, і вимог законодавства України.

---

³¹ Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України: Закон України від 07.03.2002 р. № 3099-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3099-14#n32>

У Законі України «*Про внесення змін до Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб»*», враховуючи обставини правового режиму воєнного стану, викладено у новій редакції статті 6, 7 названого Закону, які регулюють порядок забезпечення безпеки вищих посадових осіб та членів їх сімей. Зокрема, у них передбачено, що у місцях постійного і тимчасового перебування забезпечується безпека: Голови Верховної Ради України; Прем'єр-міністра України; Голови Конституційного Суду України; Голови Верховного Суду; Першого заступника Голови Верховної Ради України; Першого віце-прем'єр-міністра України; Міністра закордонних справ України; Генерального прокурора; Міністра оборони України; заступника Голови Верховної Ради України. Протягом строку повноважень зазначених посадових осіб також забезпечується безпека членів їхніх сімей, які проживають разом з ними або супроводжують їх. Після припинення повноважень зазначені посадові особи забезпечуються державною охороною протягом одного року, крім випадків набрання законної сили обвинувальним вироком щодо них.

Державна охорона здійснюється також щодо глав іноземних держав, парламентів та урядів і членів їхніх сімей, міністрів закордонних справ, керівників міжнародних організацій, які прибувають в Україну чи перебувають на її території у складі офіційних делегацій або відвідують Україну на запрошення органів державної влади. Державна охорона може здійснюватися щодо інших високих посадових осіб, представників іноземних держав та міжнародних організацій, які прибувають в Україну чи перебувають на її території. Державна охорона у разі наявності загрози життю чи здоров'ю може здійснюватися щодо інших посадових осіб за рішенням Президента України, прийнятим за поданням посадових осіб, уповноважених виступати від імені відповідних державних органів, або за поданням начальника Управління державної охорони України³².

Крім того, викладено у новій редакції і статтю 16 Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб», у якій визначаються вимоги щодо осіб, які можуть бути прийняті на військову службу (роботу) в Управління державної охорони України.

Підсумовуючи огляд ухвалених за вищевказаний досліджуваний період законодавчих актів у сфері національної безпеки і оборони України, необхідно зазначити, що за кількісно-якісними показниками було: внесено змін та доповнень до 32 статей законів; викладено у новій редакції 19 статей законів; зазначені зміни та доповнення вносились у 22 чинні Закони України, що регулюють суспільні відносини цієї галузі

---

³² Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб: Закон України від 04.03.1998 р. № 160/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160/98-%D0%B2%D1%80#n42>

державної політики; водночас прийнято 11 нових законів у вказаній сфері [Додаток 14].

1.2. Економічна безпека

Економічна безпека країни є невід'ємною складовою та матеріальною основою національної безпеки. Під час воєнної агресії загрози економічній безпеці значно зростають. Натомість, доходи держави, переважної частини бізнесу та громадян беззаперечно зменшуються. У регулюванні правових відносин, як і в об'єктивному середовищі, на заваді ефективному плануванню й прогнозуванню стоїть фактор невизначеності.

У таких умовах Верховна Рада України з 24 лютого 2022 року прийняла **61** закон, безпосередньо спрямований на забезпечення економічної стабільності під час дії правового режиму воєнного стану. Переважна більшість із них мала комплексний характер, врегульовуючи одночасно правовідносини у різних сферах. При цьому 18 законів вносили зміни до податкового законодавства, 14 – до бюджетного, 7 – регулюють питання з надання пільг щодо оподаткування ввізним митом окремих груп товарів, а також спрощення імпорту товарів; 10 – покликані зменшити військові ризики в економіці України, 1 – у сфері енергетичної безпеки введено мораторій на підвищення тарифів для споживачів на час дії правового режиму воєнного стану; 4 – спрощують регулювання аграрних та земельних відносин на період воєнного стану; 4 – регулюють відносини у фінансовому секторі, зокрема покликані визначити особливості здійснення повноважень Національним банком України, функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, діяльності окремих фінансових установ під час збройної агресії, а також зменшити вплив країни-агресора на фінансову систему України; 3 – стосуються примусового вилучення в Україні об'єктів права власності РФ, спрямовані на підвищення ефективності застосування санкцій та створення фонду ліквідації наслідків збройної агресії. [Додатки 3, 5]. Низка законів ухвалена з метою забезпечення стабільності фінансового сектору та окремих галузей економіки. Крім того, прийняті закони щодо примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів з метою забезпечення відновлення України у повоєнний час.

Закони України, ухвалені за період дії правового режиму воєнного стану, насамперед покликані вирішити питання, пов'язані з усуненням або зменшенням загроз у тій чи іншій сфері, зокрема:

- у бюджетній сфері – перерозподіл коштів на фінансування непередбачуваних витрат, підвищення оперативності та самостійності прийняття рішень щодо бюджетної політики;

- у податковій та митній сферах – створення податкових та митних стимулів для роботи бізнесу загалом і окремих галузей зокрема в умовах воєнного стану, стимулювання волонтерської діяльності та забезпечення потреб Сил оборони України;
- в економічній сфері – спрощення умов ведення бізнесу, створення правових підвалин для ефективної релокації підприємств;
- у сфері фінансів – вирішення питань забезпечення прав вкладників та боржників, а також зменшення впливу країни-агресора на фінансову систему України;
- у галузевій політиці – забезпечення продовольчої та енергетичної безпеки.

У **бюджетній сфері** ухвалено 16 законодавчих актів. Більшість із них спрямовано на оперативне вирішення питань щодо забезпечення непередбачуваних (або збільшених) видатків³³. Інші стосуються удосконалення порядку та способів виконання повноважень учасників бюджетного процесу³⁴; залучення грантів до загального фонду державного бюджету³⁵; посилення гнучкості місцевих бюджетів та

---

³³Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік»: Закон України від 15.03.2022 р. № 2135-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-20#Text>; Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік»: Закон України від 21.04.2022 р. № 2218-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2218-20#Text>; Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік»: Закон України від 31.05.2022 р. № 2280-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2280-20#Text>; Про внесення змін до Бюджетного кодексу України та інших законодавчих актів України: Закон України від 31.05.2022 р. № 2290-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2290-20#Text>; Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік»: Закон України від 09.07.2022 р. № 2385-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2385-20#Text>; Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік»: Закон України від 15.08.2022 р. № 2517-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2517-20#Text>; Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік»: Закон України від 30.08.2022 р. № 2549-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2549-20#Text>; Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік»: Закон України від 21.09.2022 р. № 2619-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2619-20#Text>; Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік»: Закон України від 18.10.2022 р. № 2675-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2675-20#Text>; Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік»: Закон України від 19.10.2022 р. № 2700-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2700-IX#Text>.

³⁴ Про внесення змін до розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України та інших законодавчих актів України: Закон України від 15.03.2022 р. № 2134-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2134-20#Text>

³⁵ Про внесення змін до розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України та розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України: Закон України від 14.04.2022 р. № 2192-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2192-IX#Text>

підвищення оперативності прийняття рішень³⁶, уточнення повноважень учасників бюджетного процесу і удосконалення бюджетних процедур в умовах воєнного стану³⁷, затвердження Державного бюджету на 2023 рік³⁸.

З метою ефективного та оперативного прийняття та реалізації управлінських рішень для фінансового забезпечення першочергових потреб держави щодо відсічі збройної агресії, забезпечення національної безпеки та соціального захисту громадян, Законом України **«Про внесення змін до розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України та інших законодавчих актів України»** удосконалено порядок та способи виконання повноважень учасників бюджетного процесу.

В умовах воєнного стану міжнародні партнери надають бюджетну підтримку Україні для фінансового забезпечення першочергових соціальних та гуманітарних видатків, видатків на охорону здоров'я, підтримку внутрішньо переміщених осіб тощо. Забезпеченню ефективного та оперативного прийняття рішень щодо залучення грантових коштів міжнародних партнерів до загального фонду Державного бюджету України сприяють норми Закону України **«Про внесення змін до розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України та розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України»**.

Закonom України **«Про внесення змін до розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України щодо посилення гнучкості місцевих бюджетів та підвищення оперативності прийняття рішень»** запроваджено здійснення, як виняток з положень частини другої статті 85 Бюджетного кодексу, видатків, не віднесених до відповідних місцевих бюджетів, і видатків на утримання бюджетних установ одночасно з різних бюджетів, а також передачу коштів зі спеціального фонду місцевого бюджету (крім власних надходжень бюджетних установ та міжбюджетних трансфертів) до загального фонду місцевого бюджету.

---

³⁶ Про внесення змін до розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України щодо посилення гнучкості місцевих бюджетів та підвищення оперативності прийняття рішень: Закон України від 09.07.2022 р. № 2390-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2390-IX#Text>

³⁷ Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо актуалізації та удосконалення деяких положень: Закон України від 03.11.2022 р. № 2709-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-IX#Text>

³⁸ Про Державний бюджет України на 2023 рік: Закон України від 03.11.2022 р. № 2710-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-IX#Text>

З метою врегулювання питань, пов'язаних із підготовкою проекту Закону України про Державний бюджет України на 2023 рік, та актуалізації деяких положень Бюджетного кодексу України Законом України **«Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо актуалізації та удосконалення деяких положень»** змінено підхід до встановлення загального обсягу місцевого боргу та гарантованого Автономною Республікою Крим, обласною радою чи міською територіальною громадою боргу; уточнено найменування окремих доходів загального і спеціального фондів Державного бюджету України і місцевих бюджетів. Закон, крім того, стосується розподілу надходжень у рамках програм бюджетної підтримки Європейського Союзу та цільових грантів Європейського Союзу; зарахування та розподілу частини акцизного податку з пального; віднесення до захищених видатків бюджету видатків загального фонду державного бюджету на роботи та заходи з фізичного захисту ядерних установок та ядерних матеріалів.

Відповідно до Закону України **«Про Державний бюджет України на 2023 рік»** наступного року планується дефіцит Державного бюджету 20,6 % ВВП. Його мають профінансувати за рахунок збільшення зовнішніх запозичень, що, відповідно, збільшить обсяг державного боргу. У результаті прогнозний обсяг державного боргу в еквіваленті у національній валюті передбачено в абсолютному значенні 6 трлн 423 млрд грн.

В умовах війни природньо, що найбільші видатки передбачено на національну безпеку і оборону. Вони становлять близько 50 % всього бюджету або 18,2 % ВВП. Це 1 трлн 141 млрд грн (загальний фонд – 1 трлн 6 млрд грн, спеціальний фонд – 115 млрд грн, державні гарантії – до 20 млрд грн). Водночас, у межах забезпечення економічної безпеки держави передбачено стимулювання бізнесу: так, для підтримки малого та середнього підприємництва через Фонд розвитку підприємництва передбачена реалізація державних програм «Доступні кредити 5–7–9 %», «Доступна іпотека 7 %» та «Доступний фінансовий лізинг 5–7–9 %», крім того на державну допомогу суб'єктам господарювання для створення або розвитку бізнесу у проекті Державного бюджету України на 2023 рік передбачаються видатки у обсязі 1 370 млн грн.

Реалізація норм Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» направлена на підвищення ефективності та результативності використання бюджетних коштів через впровадження гендерно орієнтованого підходу у бюджетний процес та врахування результатів оглядів витрат, що безпосередньо впливають на бюджетну безпеку країни.

У сфері економічного розвитку в частині посилення економічної безпеки в умовах воєнного стану, ухвалено 10 законів, з них 3 – щодо особливостей здійснення публічних закупівель та державного

управління публічними закупівлями протягом воєнного стану³⁹; 4 закони загальноєкономічного характеру для посилення економічної безпеки під час дії воєнного стану⁴⁰; 1 – щодо регулювання окремих питань інтелектуальної власності⁴¹, 1 – щодо оренди державного та комунального майна⁴² та 1 закон з питань оптимізації примусового відчуження та вилучення майна⁴³.

Виходячи з реалій військової агресії, вже на початку березня 2022 року було прийнято Закон України **«Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни»**, яким звільнено від подання документів, направлення чи оприлюднення яких вимагається відповідно до норм чинного законодавства, суб'єктів, які не мають фізичної можливості подати такі документи. Законом також передбачено

---

³⁹ Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» та інших законодавчих актів України щодо здійснення оборонних та публічних закупівель на період дії правового режиму воєнного стану: Закон України від 16.08.2022 р. № 2526-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2526-IX#Text>; Про внесення зміни до розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» та інших законів України щодо вдосконалення системи функціонування та оскарження публічних закупівель» щодо процедури розгляду скарг: Закон України від 19.06.2022 р. № 2311-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2311-IX#Text>; Про внесення зміни до статті 3 Закону України «Про публічні закупівлі» щодо уточнення окремих положень: Закон України від 09.07.2022 р. № 2386-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2386-IX#Text>

⁴⁰ Про внесення змін до деяких законів України щодо здійснення моніторингу потенційних загроз національній безпеці України у сфері економіки: Закон України від 01.04.2022 р. № 2182-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2182-IX#Text>; Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння процесам релокації підприємств в умовах воєнного стану та економічного відновлення держави: Закон України від 28.07.2022 р. № 2468-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2468-IX#Text>; Про внесення зміни до пункту 5-2 розділу 9 «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» щодо застосування його положень під час дії воєнного стану: Закон України від 01.04.2022 р. № 2175-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2175-IX#Text>; Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни: Закон України від 03.03.2022 р. № 2115-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text>

⁴¹ Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 01.04.2022 р. № 2174-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2174-IX#Text>

⁴² Про внесення змін до Закону України «Про оренду державного та комунального майна»: Закон України від 01.04.2022 р. № 2181-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2181-IX#Text>

⁴³ Про внесення змін до деяких законів України щодо оптимізації деяких питань примусового відчуження та вилучення майна в умовах правового режиму воєнного стану: Закон України від 06.09.2022 р. № 2561-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2561-IX#Text>

відстрочення застосування відповідальності у сфері подання документів та зупинення перевірок з цих питань.

Законом **«Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» та інших законів України щодо здійснення оборонних та публічних закупівель на період дії правового режиму воєнного стану»** передбачено забезпечення оперативного здійснення оборонних і публічних закупівель для належного забезпечення потреб, пов'язаних з обороною і виконанням завдань держави у період збройної агресії проти України. З цією метою Кабінет Міністрів України на період дії правового режиму воєнного стану наділяється повноваженнями визначати особливості здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг, а також оборонних закупівель. Законом **«Про внесення зміни до розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» та інших законів України щодо вдосконалення системи функціонування та оскарження публічних закупівель» щодо процедури розгляду скарг»** на поствоєнний період відкладається введення в дію положень, відповідно до яких скарга, інформація, документи та інші матеріали, які суб'єкт оскарження та/або замовник вважатимуть необхідними долучити до розгляду скарги, подаватимуться шляхом заповнення електронних форм з окремими полями. У Законі **«Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» щодо уточнення окремих положень»** пропонується забезпечити оперативність прийняття рішень уповноваженими центральними органами виконавчої влади, державними установами, суб'єктами господарювання державного сектору, зокрема в умовах воєнного стану в Україні, у сфері управління державним боргом та гарантованим державою боргом, здійснення правочинів з борговими зобов'язаннями, що забезпечуються державними гарантіями, а також операцій з державними деривативами, шляхом нерозповсюдження на таку діяльність положень Закону «Про публічні закупівлі». Із прийняттям Закону пришвидшився процес отримання та використання коштів під час війни державними установами з метою їх використання на нагальні оборонні потреби.

Закон України **«Про внесення змін до деяких законів України щодо здійснення моніторингу потенційних загроз національній безпеці України у сфері економіки»** покликаний попередити можливі загрози національній безпеці України у сфері економіки, запобігти впливу потенційних загроз на діяльність державних підприємств, товариств та банків в умовах збройної агресії шляхом накладення зобов'язання на суб'єкт управління державного унітарного підприємства, господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі, а також господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій

(часток) належить господарському товариству, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі, державного банку щодо здійснення моніторингу наявних або потенційних загроз національній безпеці України та, у випадку їх виявлення, вжиття заходів для нейтралізації їх впливу на діяльність такого підприємства або товариства, або державного банку.

Щодо державного банку, перелік конкретних заходів визначається суб'єктом управління та може включати, зокрема, визначення виключним місцем виконання обов'язків керівника, заступників керівника, членів колегіального виконавчого органу, інших посадових осіб адреси місцезнаходження банку та встановлення особливого режиму роботи названих осіб. Законом також встановлюється відповідальність керівників та певних посадових осіб згаданих підприємств, банків, а також колегіальних органів управління ними за порушення обов'язків з моніторингу загроз у вигляді дострокового припинення повноважень (звільнення) таких посадових осіб, та розірвання контракту (цивільно-правового договору) з такими особами незалежно від строку дії такого контракту (цивільно-правового договору) та без виплат відповідних компенсаційних платежів (у випадку якщо такі платежі передбачені укладеними контрактами (цивільно-правовими договорами) або колективним договором, що діє у державному банку).

Закон України **«Про внесення змін до Закону України «Про оренду державного та комунального майна»** передбачає наділення Кабінету Міністрів України повноваженнями встановлювати особливі процедури щодо оренди державного та комунального майна на період дії воєнного стану, які наразі встановлені чинним Законом України «Про оренду державного та комунального майна», зокрема що стосується порядку надання згоди на передачу майна в оренду; формування стартової орендної плати, строків на проведення аукціону, затвердження протоколу результатів аукціону та підписання договору оренди; продовження та припинення договору оренди, підписання акта повернення майна з оренди; здійснення передачі майна в суборенду; визначення вартості об'єкта оренди, розрахунку орендної плати та інших обов'язкових платежів; можливості застосування пільгової орендної плати для орендарів, які беруть участь в аукціоні з оренди державного майна з метою переміщення виробництв, розміщених на території, на якій велись (ведуться) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, а також механізм підтвердження прав на застосування пільгової орендної плати; повноважень військової адміністрації з питань оренди.

Законом України **«Про внесення змін до пункту 5-2 розділу 9 «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» (щодо застосування**

його положень в період дії правового режиму воєнного стану)» конкретизовано статті, які з метою забезпечення економічної безпеки та спрощення і прискорення отримання суб'єктами господарювання за рахунок ресурсів держави та місцевих ресурсів компенсації збитків, відновлення критичної інфраструктури тощо не застосовуються у період дії правового режиму воєнного стану.

Зокрема, в цей період не застосовуються норми статей 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16 Закону «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» та інші норми законодавства, що впливають із зазначених статей. Надавачі державної допомоги звільняються від обов'язку повідомлення про нову державну допомогу та про пропозиції щодо внесення змін до умов чинної державної допомоги, якщо така державна допомога надається у період дії правового режиму воєнного стану та протягом одного року після його припинення або скасування, а також від подання інформації про чинну державну допомогу, надану у період дії правового режиму воєнного стану та протягом одного року після його припинення або скасування.

Законом України **«Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності у період дії воєнного стану»** зупиняється перебіг строків, пов'язаних з охороною прав інтелектуальної власності, а також строків щодо процедур набуття цих прав, визначених законами України у сфері інтелектуальної власності та підзаконними актами. Крім цього, уповноваженим особам надається право подавати документи (заяви, клопотання, заперечення, відповіді тощо), подання яких вимагається законами України у сфері інтелектуальної власності та іншими підзаконними актами, протягом дев'яноста днів від дня скасування воєнного стану без сплати збору за продовження, подовження чи поновлення відповідних строків. Майнові права інтелектуальної власності, строк чинності яких спливає на день введення в Україні воєнного стану або під час дії воєнного стану, залишаються чинними до дня, наступного за днем припинення чи скасування воєнного стану.

Закон України **«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння процесам релокації підприємств в умовах воєнного стану та економічного відновлення держави»** має на меті вдосконалення порядку здійснення заходів з підготовки до приватизації та продажу, а також уточнення окремих положень законодавства щодо спрощення надання спеціальних дозволів користування природними ресурсами тощо. Зокрема, передбачено тимчасові норми, які стосуються об'єктів державної власності та діятимуть на період дії воєнного стану, що передбачають спрощення процедури приватизації із заборонаю проведення аукціонів з продажу об'єктів великої приватизації, викупу об'єктів великої приватизації та приватизації об'єктів, які розташовані у зоні бойових дій. Спрощення стосується заходів з підготовки об'єктів до

приватизації у частині не проведення аудиту, екологічного аудиту, інвентаризації, а також оцінки об'єкта приватизації (його складових), умов продажу об'єкта після отримання державним органом приватизації листа про намір приватизувати об'єкт від потенційного покупця, у разі переміщення виробничих потужностей з територій бойових дії та/або їх загрози на безпечну територію. Спрощено порядок подання документів для участі в електронному аукціоні в електронній формі із застосуванням кваліфікованих електронних підписів.

У порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, об'єкти приватизації можуть об'єднуватися в пули, а продаж об'єктів великої приватизації передбачено здійснювати на електронних аукціонах, порядок проведення яких затверджує уряд. Стартова ціна об'єкта великої приватизації встановлюється аукціонною комісією на рівні балансової вартості об'єкта великої приватизації.

Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» доповнено положенням про можливість примусового відчуження майна, яке було приватизовано у період дії воєнного стану, в місцевостях, де ведуться бойові дії, що здійснюється за рішенням Головнокомандувача Збройних Сил України.

Значне спрощення процедури приватизації під час війни дійсно стимулює потенційних інвесторів до придбання об'єктів приватизації, водночас, послаблення контролю, та, зокрема, допуск до придбання пулу об'єктів приватизації без формалізації умов їх об'єднання у пули, посилює ризики корупційних дій при приватизації.

Законом України **«Про внесення змін до деяких законів України щодо оптимізації деяких питань примусового відчуження та вилучення майна в умовах правового режиму воєнного стану»** з метою збереження та використання потенціалу підприємств оборонного значення в інтересах держави, недопущення їх знищення або захоплення ворогом, військовим адміністраціям на місцях надається право оперативного реагування щодо необхідності примусового відчуження або вилучення рухомого майна, що використовується чи може використовуватися для забезпечення діяльності підприємств оборонно-промислового комплексу України і щодо якого існує ризик переривання його функціонування у зв'язку з перебуванням такого майна на території адміністративно-територіальної одиниці України, щодо якої існує загроза її тимчасової окупації та межі якої розташовані на відстані не більше 30 кілометрів від району ведення воєнних (бойових) дій або від тимчасово окупованої території. Закон забезпечує оперативне реагування з боку військових адміністрацій в зоні бойових дій або поруч з нею для забезпечення потреб оборони. Згідно із Законом примусово відчужене або вилучене майно не пізніше п'яти календарних днів з дня

отримання Кабінетом Міністрів України відповідного рішення Ради національної безпеки і оборони України передається за рішенням Кабінету Міністрів України у встановленому ним порядку суб'єкту господарювання державного сектору економіки, що дозволить знизити ризики переривання виробничого процесу під час дії режиму воєнного стану.

У *податковій сфері* було прийнято 20 законів, що стосуються регулювання відносин на період дії правового режиму воєнного стану. Більшість із них стосувалася встановлення та скасування податкових пільг та окремих преференцій, зокрема для бізнесу⁴⁴; для волонтерів та осіб, що брали участь у відсічі збройної агресії Росії проти України⁴⁵; для окремих категорій підприємств, у тому числі, пов'язаних із видобутком

---

⁴⁴ Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 03.03.2022 р. № 2118-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#n5>; Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#n5>; Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 р. № 2142-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#n2>; Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану: Закон України від 12.05.2022 р. № 2260-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2260-20#n5>; Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо перегляду окремих пільг з оподаткування: Закон України від 21.06.2022 р. № 2325-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2325-20#n5>; Про внесення змін до розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо ставок акцизного податку на період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану: Закон України від 21.09.2022 р. № 2618-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2618-20#n2>; Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо підтримки позичальників, майно яких було знищено або зазнало пошкоджень внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України: Закон України від 01.12.2022 р. № 2823-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2823-IX#Text>

⁴⁵ Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування військовим збором грошового забезпечення військовослужбовців та інших осіб, які беруть безпосередню участь у бойових діях в умовах воєнного стану: Закон України від 19.06.2022 р. № 2308-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2308-20#n2>; Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо звільнення від оподаткування благодійної допомоги, виплаченої на користь членів сімей поранених та загиблих учасників бойових дій під час участі у відсічі збройній агресії та забезпеченні національної безпеки України: Закон України від 15.08.2022 р. № 2516-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2516-20#n2>; Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо сприяння розвитку волонтерської діяльності та діяльності неприбуткових установ та організацій в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України: Закон України від 15.08.2022 р. № 2520-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2520-20#Text>

та постачанням природного газу та енергії⁴⁶. З інших питань (що стосуються стимулювання добровільної передачі техніки Збройним Силам України, наповнення бюджету та виведення з ринку системного банку) було ухвалено 4 закони⁴⁷.

Вже на початку березня 2022 року Законом України **«Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану»** було запроваджено звільнення від відповідальності платників у разі неможливості виконання своїх обов'язків; встановлено, що податкові перевірки не розпочинаються, а розпочаті перевірки зупиняються, а операції з добровільної передачі або відчуження коштів, товарів, у тому числі підакцизних, надання послуг на користь Збройних Сил України та підрозділів територіальної оборони,

---

⁴⁶ Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану: Закон України від 01.04.2022 р. № 2173-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2173-20#n5>; Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей визначення рентної плати за користування надрами для видобування газу природного на період дії воєнного стану: Закон України від 12.05.2022 р. № 2261-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2261-20#n2>; Про внесення змін до Бюджетного кодексу України та інших законодавчих актів України: Закон України від 31.05.2022 р. № 2290-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2290-20#n17>; Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання виробництва спирту етилового денатурованого: Закон України від 31.05.2022 р. № 2284-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2284-20#n5>; Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо створення сприятливих умов для діяльності індустриальних парків в Україні: Закон України від 21.06.2022 р. № 2330-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2330-20#n2>; Про внесення змін до розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо забезпечення стабільного функціонування ринку природного газу протягом дії воєнного стану та подальшого відновлення: Закон України від 29.07.2022 р. № 2480-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2480-20#n2502>; Про внесення змін до підрозділу 10 розділу XX "Перехідні положення" Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування рентною платою за користування надрами для видобування природного газу: Закон України від 20.09.2022 р. № 2606-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2606-20#n2>

⁴⁷ Про внесення зміни до пункту 165.1 статті 165 Податкового кодексу України щодо звільнення від оподаткування винагороди за добровільно передану Збройним Силам України придатну для застосування бойову техніку держави-агресора: Закон України від 21.04.2022 р. № 2214-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2214-20#Text>; Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо приватизації державного і комунального майна, яке перебуває у податковій заставі, та забезпечення адміністрування погашення податкового боргу: Закон України від 03.11.2022 р. № 2719-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2719-20#Text>; Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування діяльності з торгівлі валютними цінностями у готівковій формі: Закон України від 03.11.2022 р. № 2720-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2720-20#Text>

без попереднього або наступного відшкодування їх вартості, не вважаються операціями з реалізації для цілей оподаткування; передбачено врахування у складі витрат у повному обсязі коштів та майна, що передається Збройним Силам України та іншим підрозділам та сума відшкодування вартості пального, витраченого при наданні послуг із перевезення для забезпечення потреб Збройних Сил України та підрозділів територіальної оборони, не включається до складу оподаткованого доходу фізичних осіб, які надають такі послуги; продовжено дію ліцензій на виробництво підакцизної продукції.

Змінами до Податкового кодексу, внесеними Законом України **«Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану»** передбачено, що операції відчуження та/або вилучення пального у юридичних та фізичних осіб для потреб держави та потреб Збройних Сил України та оборони України без відшкодування його вартості не належать до операцій з реалізації пального; встановлено невключення до загального місячного (річного) оподаткованого доходу платника податку суми (вартості) благодійної допомоги, наданої (виплаченої) міжнародними організаціями, волонтерами, благодійними фондами, організаціями, фізичними особами, та отриманої фізичними особами, які мешкають (мешкали) на території населених пунктів, де проводяться (проводилися) бойові дії, та/або вимушено покинули місце проживання у зв'язку з проведенням бойових дій у таких населених пунктах, учасниками бойових дій, що беруть участь та захищають (захищали) незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України, беруть (брали) безпосередню участь у відсічі збройної агресії РФ; встановлено особливості застосування спрощеної системи оподаткування протягом дії правового режиму воєнного стану та встановлено ставки акцизного податку на бензини моторні, важкі дистиляти та скраплений газ 0 євро за 1000 літрів; передбачено оподаткування ПДВ операцій з постачання на митній території України та ввезення на митну територію України сирих нафтопродуктів, бензинів моторних, важких дистилятів та скрапленого газу за ставкою 7%; зупинена дія положень щодо ненарахування податкових зобов'язань; визначено, що не є постачанням товарів та послуг їх передання Збройним Силам України, іншим державним й правоохоронним органам, військовим формуванням, іншим утворенням відповідно до законів України, установам або організаціям, що утримуються за рахунок коштів державного бюджету, для потреб забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави, крім випадків, коли такі операції з постачання товарів та послуг оподатковуються за нульовою ставкою ПДВ; приведено у відповідність до діючих законів України положення щодо звільнення від оподаткування ПДВ операцій з ввезення на митну територію України та

постачання на митній території України товарів оборонного призначення відповідно до Закону України «Про оборонні закупівлі»; зупинено перебіг низки строків, контроль за дотриманням яких покладено на контролюючі органи, на період дії правового режиму воєнного чи надзвичайного стану.

Законом України **«Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану»** вдосконалено порядок оподаткування ПДФО власно виробленої с/г продукції та звільнення від сплати ПДВ платників єдиного податку третьої групи на особливих умовах; продовжено до шести місяців період, протягом якого платники, які не мали змоги подати податкову звітність, повинні виконати обов'язок щодо повної подачі звітності; закріплено, що за 2021 та 2022 податкові (звітні) роки не нараховується та не сплачується податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за об'єкти житлової нерухомості, у тому числі їх частки, що розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії тимчасово окуповані збройними формуваннями РФ, та за об'єкти житлової нерухомості, що стали непридатними для проживання у зв'язку зі збройною агресією Росії.

Законом України **«Про внесення зміни до пункту 165.1 статті 165 Податкового кодексу України щодо звільнення від оподаткування винагороди за добровільно передану Збройним Силам України придатну для застосування бойову техніку держави-агресора»** запропоновано не включати суму винагороди за добровільно передану Збройним Силам України придатну для застосування бойову техніку держави-агресора до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку. Даний законодавчий акт сприяє зменшенню негативних наслідків збройної агресії РФ проти України та бойового потенціалу ворога.

З метою врегулювання процедури адміністрування деяких податків та зборів було прийнято Закон України **«Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану»**, яким передбачено: встановлення для платників податку, що є виробниками електричної енергії, на яких покладені спеціальні обов'язки для забезпечення загальносуспільних інтересів відповідно до Закону України «Про ринок електричної енергії», застосування касового методу визначення виникнення податкових зобов'язань з акцизного податку на операції з реалізації електричної енергії. Для платників єдиного податку третьої групи, які використовують особливості оподаткування, не застосовується обмеження щодо обсягу доходу для перебування на цій групі єдиного податку, а для платників податків, які здійснюють діяльність з

видобування підземних та поверхневих вод та надання послуг централізованого водопостачання та водовідведення, закріплено можливість перебувати на спрощеній системі оподаткування зі ставкою 2 %. Також Законом врегульовано наслідки з оподаткуванням податку на прибуток підприємств при переході платників податків із загальної системи оподаткування на спрощену із застосуванням ставки 2 % і навпаки; наділено податковий орган повноваженнями щодо здійснення контролю у сфері ціноутворення на період дії воєнного, надзвичайного стану.

Законом України **«Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану»** відновлено податковий обов'язок платників податків, у яких є можливість виконувати свої податкові обов'язки, у частині дотримання термінів реєстрації податкових накладних та розрахунків коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних, подання податкової звітності, сплати податків; відновлено камеральні і документальні перевірки податкової звітності; відновлено відшкодування сум податку на додану вартість із бюджету. Законодавець створив умови для належного забезпечення ефективної та безперебійної роботи економіки держави за рахунок відновлення бюджетного відшкодування податку на додану вартість, а також належного наповнення дохідної частини бюджету за рахунок надходження податкових платежів.

Законами України **«Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей визначення рентної плати за користування надрами для видобування газу природного на період дії воєнного стану»** та **«Про внесення змін до Бюджетного кодексу України та інших законодавчих актів України»** оптимізовано податкове навантаження на вітчизняні газодобувні підприємства в умовах воєнного стану та зумовлених цим об'єктивних обставинах. Платників податків, які є виконавцями договорів, передбачених статтею 39 Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік», звільнено від відповідальності, визначеної Податковим кодексом, за несвоєчасну сплату податкових зобов'язань, що виникають у зв'язку з виконанням таких договорів, з виконанням обов'язку щодо їх сплати протягом п'яти робочих днів з дня, наступного за днем надходження таких коштів, але не пізніше останнього дня третього календарного місяця після припинення або скасування дії режиму воєнного стану.

Законом України **«Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання виробництва спирту етилового денатурованого»** тимчасово, на період дії правового

режиму воєнного, надзвичайного стану в Україні дозволено на акцизних складах, на яких здійснюється виробництво біоетанолу, виробництво та зберігання інших видів спирту етилового із дотриманням умов щодо виробництва суб'єктам господарювання, які мають ліцензію на виробництво спирту етилового неденатурованого; виробництво спирту етилового денатурованого та/або біоетанолу на підставі ліцензії на виробництво спирту етилового неденатурованого, а суб'єктам господарювання, які мають ліцензію на виробництво спирту етилового денатурованого, – виробництво біоетанолу на підставі ліцензії на виробництво спирту етилового денатурованого.

Метою Закону України **«Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування військовим збором грошового забезпечення військовослужбовців та інших осіб, які беруть безпосередню участь у бойових діях в умовах воєнного стану»** стало скасування сплати військовослужбовцями Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та особами, які беруть участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримуванні збройної агресії Російської Федерації, військового збору.

Зміни до Податкового кодексу України, внесені Законом України **«Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо створення сприятливих умов для діяльності індустриальних парків в Україні»**, стосувалися звільнення від оподаткування податком на додану вартість операцій з ввезення на митну територію України нового устаткування (обладнання), що ввозяться учасниками індустриальних парків, виключно для власного використання під здійснення ними діяльності у сферах переробної промисловості або науково-дослідної діяльності на території (у межах) індустриального парку, а також звільнення від податку на прибуток протягом десяти років та надання права органам місцевого самоврядування встановлення пільгових ставок податку на нерухомість і плати за землю. За необхідності релокації підприємств такі ініціативи покликані сприяти оновленню втраченого або пошкодженого обладнання під час переїздів.

Законом України **«Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо перегляду окремих пільг з оподаткування»** відновлено оподаткування, яке було скасовано Законом України № 2142-IX.

Законом України **«Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо підтримки позичальників, майно яких було знищено або зазнало пошкоджень внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України»** забезпечено встановлення пільгових умов для позичальників, майно яких було

знищено або зазнало пошкоджень внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України.

Закон України **«Про внесення змін до розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо забезпечення стабільного функціонування ринку природного газу протягом дії воєнного стану та подальшого відновлення»** на тимчасовій основі встановив особливості оподаткування відповідних операцій, оптимізувавши податкове навантаження на учасників взаєморозрахунків – суб'єктів ринку природного газу в частині податку на додану вартість та податку на прибуток підприємств.

З метою створення умов для належного та ефективного функціонування газовидобувної галузі в умовах збройної агресії Російської Федерації до повного скасування будь-яких заборон на здійснення експорту природного газу з митної території України прийнято Закон України **«Про внесення змін до підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування рентною платою за користування надрами для видобування природного газу»**, яким оптимізовано механізм визначення фактичної ціни природного газу, видобутого в Україні з 1 серпня 2022 року, що реалізується платниками рентної плати за користування надрами.

Законом України **«Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо звільнення від оподаткування благодійної допомоги, виплаченої на користь членів сімей поранених та загиблих учасників бойових дій під час участі у відсічі збройній агресії та забезпеченні національної безпеки України»** скасовано оподаткування благодійної допомоги, що виплачується на користь членів сімей поранених та загиблих учасників бойових дій під час участі у відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки України, а також виправлено неузгодженості при виплаті благодійної допомоги діючим учасникам бойових дій та членам їх сімей.

Закон України **«Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо сприяння розвитку волонтерської діяльності та діяльності неприбуткових установ та організацій в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України»** стосується узгодження положень Податкового кодексу України із положеннями Закону України «Про волонтерську діяльність» щодо оподаткування сум відшкодування витрат волонтера, пов'язаних зі здійсненням волонтерської діяльності. Метою прийняття Закону стало визначення особливостей адміністрування податків і зборів під час дії правового режиму воєнного стану, реалізації необхідних заходів щодо підтримки волонтерів та неприбуткових організацій у відбитті збройного нападу Російської

Федерації та забезпечення прав і обов'язків платників податків. Також задля розширення можливих напрямків витрат осіб з Реєстру волонтерів з урахуванням повномасштабної збройної агресії РФ, а також уточнення питання щодо поширення податкової пільги на попередні правовідносини прийнято Закон України **«Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо звільнення від оподаткування благодійної допомоги, зібраної волонтерами»**. Законом уточнено окремі положення законодавства щодо Реєстру волонтерів, що виникли на фоні широкомасштабної агресії РФ, скасовано територіальне обмеження стосовно витрат волонтерів лише щодо учасників бойових дій і жертв конфлікту в Донецькій і Луганській області, а також усунуто прогалину щодо поширення податкової пільги в часі.

З метою належного утримання мережі автомобільних доріг ухвалено Закон України **«Про внесення змін до розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо ставок акцизного податку на період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану»**, яким змінено ставки акцизного податку на бензини моторні, важкі дистиляти та скраплений газ, а також знижено ставки акцизного податку та податку на додану вартість на паливо моторне альтернативне на період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану.

З метою створення у період дії воєнного стану умов для належного наповнення дохідної частини бюджету ухвалено Закон України **«Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо приватизації державного і комунального майна, яке перебуває у податковій заставі, та забезпечення адміністрування погашення податкового боргу»**. Законотворець стимулює підвищення ефективності приватизації єдиних майнових комплексів державних та комунальних підприємств та збільшення надходжень до державного та місцевого бюджетів коштів від приватизації такого майна, також сприяє погашенню боргів державних та комунальних підприємств перед бюджетом. З метою належного виконання платниками податків, які здійснюють торгівлю валютними цінностями в готівковій формі (обмін валют), податкових обов'язків прийнято Закон України **«Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування діяльності з торгівлі валютними цінностями у готівковій формі»**.

У митному законодавстві відбувалися зміни, аналогічні змінам у податковому законодавстві. З метою регулювання митних відносин на період дії воєнного стану було прийнято 7 законів, 2 з яких встановлювали спрощення для суб'єктів господарювання⁴⁸, 1 –

---

⁴⁸ Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану: Закон України

скасовував звільнення від оподаткування ввізним митом⁴⁹. Інші закони передбачали встановлення митних пільг на певні категорії товарів⁵⁰.

У березні 2022 року було прийнято рішення про запровадження митних пільг для багатьох категорій товарів з метою стимулювання здійснення бізнесу, поповнення запасів (і зниження ціни) на соціально значущі товари, а також ввезення автомобілів, багато з яких було знищено або пошкоджено у перші дні вторгнення⁵¹. Отже, Законом України **«Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану»** було внесено низку змін до Митного кодексу України з цих питань. Також Законом передбачається зупинення документальних перевірок дотримання вимог законодавства України з питань митної справи; зупинення перебігу окремих строків; можливість продовження строків за рішенням митних органів за заявою декларанта або уповноваженої ним особи; заміщення одним митним органом іншого; окремі послаблення щодо переміщення об'єктів права інтелектуальної власності; спрощення переміщення товарів шляхом подання попередньої митної декларації.

На Кабінет Міністрів України було покладено низку додаткових повноважень з метою забезпечення прийняття оперативних рішень. Так, Законом України **«Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування**

від 24.03.2022 р. № 2142-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text>; Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану: Закон України від 01.04.2022 р. № 2173-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2173-20#Text>

⁴⁹ Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо перегляду окремих пільг з оподаткування: Закон України від 21.06.2022 р. № 2325-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2325-20#Text>

⁵⁰ Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 03.03.2022 р. № 2118-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#top>; Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>; Про внесення зміни до статті 287 Митного кодексу України щодо створення сприятливих умов для діяльності індустріальних парків в Україні: Закон України від 21.06.2022 р. № 2331-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2331-20#Text>; Про внесення зміни до розділу XXI «Прикінцеві та перехідні положення» Митного кодексу України щодо звільнення від оподаткування ввізним митом товарів, що використовуються для забезпечення зберігання зернових та/або олійних культур: Закон України від 27.07.2022 р. № 2445-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2445-20#n2>

⁵¹ Пізніше окремі звільнення були скасовані Законом «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо перегляду окремих пільг з оподаткування».

окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану» передбачено, що у пунктах пропуску через державний кордон України та в мультимодальних терміналах митними органами не здійснюється документальний контроль у сфері міжнародних автомобільних перевезень, також визначено, що при здійсненні митного контролю та митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення дозволяється вчинення дій посадовими особами митних органів, декларантами та/або уповноваженими ними особами, іншими заінтересованими особами з використанням засобів кваліфікованого електронного підпису або шляхом підключення через інтегровану систему електронної ідентифікації, яка забезпечує надійну ідентифікацію таких осіб. Серед іншого, Законом передбачено звільнення від ввізного мита, що застосовується, зокрема, до товарів оборонного призначення, соціально значущих продуктів харчування, лікарських засобів та медичних виробів, низки товарів, кінцевим отримувачем яких визначено правоохоронні органи, Міністерство оборони України, Збройні Сили України та інші військові формування, полімерних рукавів та мішків для зберігання сільськогосподарської продукції (через втрату потужностей для зберігання зерна), а також нового устаткування (обладнання) та комплектуючих виробів до нього, що ввозяться учасниками індустріальних парків.

Одним із найважливіших завдань у забезпеченні економічної безпеки держави є підтримка стабільності її **фінансового сектору**. Відтак, за період дії правового режиму воєнного стану Верховною Радою України було прийнято 4 закони у цій сфері, покликані визначити особливості здійснення повноважень Національним банком України⁵², забезпечити функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб⁵³, встановити особливості діяльності окремих фінансових установ під час збройної агресії⁵⁴. Крім того, було прийнято 2 закони, спрямовані

---

⁵² Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей діяльності фінансового сектору у зв'язку із введенням воєнного стану в Україні: Закон України від 27.07.2022 р. 2463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2463-IX#top>

⁵³ Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 01.04.2022 р. № 2180-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2180-IX#top>

⁵⁴ Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей виведення з ринку системно важливого банку в умовах воєнного стану: Закон України від 06.10.2022 р. № 2643-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2643-IX#Text>; Про внесення змін до деяких законів України щодо врегулювання простроченої заборгованості у період дії воєнного стану в Україні: Закон України від 27.07.2022 р. № 2459-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2459-IX#Text>

на зменшення впливу країни-агресора на фінансову систему України зокрема і на економічну систему загалом⁵⁵.

Оскільки стале функціонування банківської системи України на початку повномасштабної агресії знаходилося під питанням, на початку квітня 2022 року було прийнято Закон України **«Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб»**. Цей Закон покликаний забезпечити підтримку ліквідності відповідної системи з метою своєчасної реалізації Фондом гарантування вкладів фізичних осіб завдання із гарантування вкладів. На виконання названої мети були встановлені нові механізми такої підтримки, зокрема залучення кредитів від Національного банку України та залучення кредиту (внеску на безповоротній основі) від держави. Закон також встановлює низку повноважень Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку в умовах воєнного стану і містить положення щодо набуття АТ «Державний ощадний банк України» статусу банку-учасника системи гарантування вкладів фізичних осіб.

Додаткові повноваження Національного банку України під час дії правового режиму воєнного стану, зокрема щодо запровадження заходів захисту, визначених Законом України «Про валюту і валютні операції», встановлено Законом України **«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей діяльності фінансового сектору у зв'язку із введенням воєнного стану в Україні»**. Цим актом також передбачено можливість для кредитних спілок тимчасово зупиняти свою діяльність; продовжено дію Закону України «Про фінансову реструктуризацію»; впроваджено звільнення від відповідальності за неподання чи несвоєчасне подання звітності фінансових установ, розташованих у населених пунктах територіальних громад, включених до переліку територіальних громад, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають у тимчасовій окупації, оточенні (блоковані).

Законом України **«Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей виведення з ринку системно важливого банку в умовах воєнного стану»** передбачено зміни до низки законодавчих актів України, спрямовані на

---

⁵⁵ Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту фінансової системи України від дій держави, що здійснює збройну агресію проти України, та адаптації законодавства України до окремих стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) і вимог Директиви ЄС 2018/843: Закон України від 04.11.2022 р. № 2736-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2736-IX#Text>; Про внесення змін до Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» щодо забезпечення аудиторської діяльності на період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки: Закон України від 31.05.2022 р. № 2285-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#n368>

забезпечення інтересів держави та вкладників у разі банкрутства банку в умовах воєнного стану. З цією метою державі надано право брати участь у виведенні з ринку системно важливого банку, щодо якого Національним банком України прийнято рішення про віднесення до категорії неплатоспроможних, та передбачено механізм такої участі.

На захист прав позичальників спрямовано Закон України **«Про внесення змін до деяких законів України щодо врегулювання простроченої заборгованості у період дії воєнного стану в Україні»**, яким встановлено заборону кредитодавцю та його представникам із власної ініціативи взаємодіяти із споживачем, віднесеним до захищених категорій. Захищеними категоріями вважаються військовослужбовці, які проходять військову службу або які стали особами з інвалідністю внаслідок захворювання, пов'язаного із проходженням військової служби, члени сімей військовослужбовців, які загинули, особи, які перебувають у полоні, або зниклі безвісти.

Законом України **«Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту фінансової системи України від дії держави, що здійснює збройну агресію проти України, та адаптації законодавства України до окремих стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) і вимог Директиви ЄС 2018/843»** встановлюється високий ризик ділових відносин та фінансових операцій для клієнтів, які є громадянами держави, що здійснює збройну агресію проти України, та/або особами, місцем постійного проживання (перебування, реєстрації) яких є така держава, а також клієнтів, кінцевими бенефіціарними власниками яких є такі особи; юридичних осіб-резидентів такої держави; клієнтів, засновником (учасником, акціонером) або власником яких прямо чи опосередковано є держава, що здійснює збройну агресію проти України; клієнтів, щодо яких за результатами перевірки джерела коштів встановлено, що джерело коштів, пов'язаних із фінансовою операцією такого клієнта, походить з держави, що здійснює збройну агресію проти України; клієнтів, які здійснюють передачу (отримання) активів до (з) України, використовуючи депозитарні установи, банки, інші фінансові установи, місцем перебування та/або реєстрації яких є держава, що здійснює збройну агресію проти України. Водночас, цим Законом було звільнено від відповідальності за порушення вимог законодавства у сфері запобігання та протидії суб'єктів первинного фінансового моніторингу, місцезнаходженням яких є населені пункти територіальних громад, включені до переліку територіальних громад, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають у тимчасовій окупації, оточенні (блоковані). Подібні норми (що стосується обмеження діяльності представників країни-агресора) щодо аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності було встановлено Законом України **«Про**

внесення змін до Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» щодо забезпечення аудиторської діяльності на період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки». Названим Законом також спрощено порядок здійснення аудиторської діяльності та пом'якшено умови її здійснення на період дії правового режиму воєнного стану.

Також здійснюються заходи й щодо **примусового вилучення** в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів й формування фонду ліквідації наслідків збройної агресії. З цією метою Верховною Радою України було ухвалено 3 закони, що стосуються примусового вилучення в Україні об'єктів права власності РФ⁵⁶, а також закони, спрямовані на підвищення ефективності застосування санкцій⁵⁷ та створення фонду ліквідації наслідків збройної агресії⁵⁸.

Законом України **«Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів»** визначено правові засади примусового вилучення з мотивів суспільної необхідності об'єктів права власності Російської Федерації як держави, яка почала повномасштабну війну проти України, та її резидентів, а саме: принципи, підстави та порядок примусового вилучення, правовий режим примусово вилучених в Україні об'єктів права власності, питання їх реалізації.

Безпосередньо реалізація норм вищевказаного закону знайшла своє відображення у Законі України **«Про затвердження Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 травня 2022 року «Про примусове вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів»»**.

Слід також зазначити, що в Законі України **«Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи**

---

⁵⁶ Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів: Закон України від 03.03.2022 р. № 2116-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2116-20#Text>; Про затвердження Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 травня 2022 року «Про примусове вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів»»: Закон України від 12.05.2022 р. № 2249-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2249-20#Text>; Про внесення змін до деяких законів України щодо оптимізації деяких питань примусового відчуження та вилучення майна в умовах правового режиму воєнного стану: Закон України від 06.09.2022 р. № 2561-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2561-20#Text>

⁵⁷ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності санкцій, пов'язаних з активами окремих осіб: Закон України від 12.05.2022 р. № 2257-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2257-20#n55>

⁵⁸ Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік»: Закон України від 19.10.2022 р. № 2700-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2700-IX#Text>

гарантування вкладів фізичних осіб» встановлені обмеження для резидентів у значенні, наведеному у Законі України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів».

Ефективному застосуванню санкцій має сприяти Закон України **«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності санкцій, пов'язаних з активами окремих осіб»**, яким визначено особливості провадження у справах про застосування санкцій, підстави, умови та порядок стягнення активів фізичних або юридичних осіб в дохід держави, захист та гарантії безпеки осіб, які повідомили про активи.

З метою ліквідації наслідків (у тому числі гуманітарних, соціальних, економічних), спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, Законом України **«Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік»** передбачено створення у 2022 році фонду ліквідації наслідків збройної агресії у складі спеціального фонду Державного бюджету України та визначено напрями спрямування коштів. У той же час Законом України **«Про Державний бюджет України на 2023 рік»** також передбачено створення у 2023 році фонду ліквідації наслідків збройної агресії та у складі видатків спеціального фонду враховано видатки на фонд з подолання наслідків збройної агресії Російської Федерації у сумі 19 361 млн грн.

У сфері **аграрних та земельних відносин** з метою забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану ухвалено 4 закони, з них 2 – щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану⁵⁹ та 2 – щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки, включаючи безперебійне виробництво та постачання сільськогосподарської продукції під час воєнного стану⁶⁰.

Законом України **«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в**

---

⁵⁹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 12.05.2022 р. № 2247-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2247-20#Text>; Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення законодавства щодо охорони земель: Закон України від 19.10.2022 р. № 2698-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2698-20#Text>

⁶⁰ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 р. № 2145-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-%D0%86%D0%A5#Text>; Про внесення змін до деяких законів України щодо безперебійного виробництва та постачання сільськогосподарської продукції під час воєнного стану: Закон України від 12.05.2022 р. № 2246-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-20#Text>

умовах воєнного стану» встановлюються спеціальні правила щодо володіння, користування та розпорядження землею, що забезпечить найбільш нагальні та невідкладні потреби у земельних ділянках суб'єктів, які мають вагоме значення для національної економіки, аграрного сектору та громадян України в умовах воєнного стану, включаючи надання та зміну цільового призначення ділянок.

Зокрема, Законом надається можливість передання в оренду земельних ділянок, що переходять до комунальної власності територіальних громад із спрощенням процесу передачі у частині державної реєстрації права комунальної власності на такі земельні ділянки; надання виконавчими органами сільських, селищних, міських рад у постійне користування земельних ділянок для розміщення об'єктів для тимчасового перебування внутрішньо переміщених осіб; зміни цільового призначення наданих в оренду земельних ділянок для розміщення виробничих переміщених (евакуйованих) потужностей, будівництва об'єктів (з визначеного переліку) без затверджені містобудівної документації; реєстрації та зміни цільового призначення земельних ділянок у разі призупинення через воєнний стан функціонування Державного земельного кадастру; безперешкодного та безкоштовного доступу операторам енергетичних систем, електронних комунікацій, підприємствам централізованого водопостачання, водовідведення, теплозабезпечення до земельних ділянок усіх форм власності, на яких розташовані їхні об'єкти. Крім того, Законом визначаються умови проведення капітальних та інших планових робіт; порядок складання документації із землеустрою, топографо-геодезичних і картографічних робіт, оцінки майна, експертної грошової оцінки земельних ділянок, топографо-геодезичних вишукувань та порядок передачі (надання) земельних ділянок за відсутності затверджені містобудівної документації.

Водночас, Законом України **«Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення законодавства щодо охорони земель»** щодо земель сільськогосподарського призначення внесено ряд обмежень спрощеної процедури, встановленої згідно з Законом, а саме: передбачається, що встановлена пунктом 27 Перехідних положень Земельного кодексу України на період дії воєнного стану процедура оформлення права на земельні ділянки застосовується лише у разі призупинення функціонування Державного земельного кадастру, протягом 30 робочих днів; відновлено проведення земельних торгів з передачі у користування земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної, комунальної власності, а також введено зобов'язання щодо внесення до Державного земельного кадастру відомостей про якісні характеристики

угідь, заходи щодо охорони земель і ґрунтів, обмеження у використанні земель на підставі документації із землеустрою в галузі охорони земель; встановлено право викупу із розстроченням платежу для постійних користувачів земельних ділянок державної та комунальної власності.

Законом України **«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану»** на період дії правового режиму воєнного стану в Україні поновлено існуючі у 2022 році орендні земельні відносини на один рік без волевиявлення сторін відповідних договорів і без внесення відомостей про поновлення договору у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно (щодо договорів, строк яких закінчився після введення воєнного стану); надано право районним військовими адміністраціями передавати в оренду для ведення товарного сільськогосподарського виробництва строком до одного року земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної, комунальної власності, а також земельні ділянки, що залишилися у колективній власності сільськогосподарських підприємств, нерозподілені та невитребувані земельні ділянки із застосуванням обмеженого розміру орендної плати. Одночасно встановлено жорсткі обмеження щодо цільового використання земельних ділянок сільськогосподарського призначення орендарями. Передбачено передачу у користування районними військовими адміністраціями земельних ділянок завдяки укладенню договорів оренди землі лише в електронній формі без проведення земельних торгів і без права поновлення такого однорічного договору, без внесення відомостей про них до Державного земельного кадастру та без присвоєння кадастрового номеру на підставі технічної документації із землеустрою. Такі договори оренди землі реєструватимуться районними військовими адміністраціями у Книзі реєстрації договорів оренди у паперовій та електронній формі. Встановлено порядок передання адміністраціям в оренду на один рік земельних ділянок сільськогосподарського призначення, які перебувають у постійному користуванні державних та комунальних підприємств, установ, організацій, і на яких відсутні посіви сільгоспкультур, із одночасною заборонаю безоплатної передачі цих земель у приватну власність.

Законом України **«Про внесення змін до деяких законів України щодо безперерйного виробництва та постачання сільськогосподарської продукції під час воєнного стану»** передбачається спрощення під час дії правового режиму воєнного стану фітосанітарних вимог при експорті, імпорті та переміщенні продукції рослинного походження територією України, а також процедури подання документів для державної реєстрації пестицидів і агрохімікатів у частині вимоги щодо наявності висновку санітарно-епідеміологічної експертизи,

виробництва, торгівлі, застосування (використання) та рекламування пестицидів і агрохімікатів без державної реєстрації. Крім того, перенесено введення в дію Закону України «Про ветеринарну медицину» на один рік після припинення або скасування воєнного стану, але не пізніше 1 січня 2024 року.

У сфері *енергетичної безпеки* ухвалено Закон України «**Про особливості регулювання відносин на ринку природного газу та у сфері теплопостачання під час дії воєнного стану та подальшого відновлення їх функціонування**»⁶¹, який встановлює особливості регулювання відносин на ринку природного газу та у сферах теплопостачання протягом дії воєнного стану та подальшого відновлення. Зокрема, передбачається на період дії воєнного стану та шести місяців після його припинення встановити мораторій на підвищення тарифів на послуги розподілу природного газу, тарифів на теплову енергію (її виробництво, транспортування) та послуги з постачання теплової енергії та гарячої води; «заморозити» ціну на природний газ для побутових споживачів на рівні ціни, що застосовувалася у відносинах між постачальником та побутовими споживачами станом на 24 лютого 2022 року; встановити тимчасову заборону постачальнику природного газу здійснювати будь-які дії щодо примусу побутового споживача до оплати заборгованості, включаючи судові позови, стягнення заборгованості у примусовому порядку, припиняти газопостачання у зв'язку з наявністю заборгованості тощо. Таким чином, Закон забезпечує захист інтересів населення та споживачів в Україні.

З метою забезпечення економічної безпеки у *міжнародній сфері* прийнято 8 законів, які регламентують ратифікацію або приєднання до угод та конвенцій з питань реалізації проектів соціально-економічного розвитку України, що підтримуються міжнародними фінансовими організаціями, та двосторонніх угод⁶², а також 6 – про вихід України з

---

⁶¹ Про особливості регулювання відносин на ринку природного газу та у сфері теплопостачання під час дії воєнного стану та подальшого відновлення їх функціонування: Закон України від 29.07.2022 р. № 2479-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2479-IX#Text>

⁶² Про ратифікацію Угоди про грант Фонду Е5Р (Проект «Енергоефективність громадських будівель в Україні») між Україною та Європейським інвестиційним банком та Угоди про надання інвестиційного гранту (Проект «Енергоефективність громадських будівель в Україні») між Україною та Європейським інвестиційним банком: Закон України від 18.07.2022 р. № 2398-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-20#Text>; Про ратифікацію Фінансової угоди «Програма підтримки професійно-технічної освіти в Україні» між Україною та Європейським інвестиційним банком: Закон України від 29.07.2022 р. № 2477-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2477-20#Text>; Про ратифікацію Договору гарантії (Проект «Україна – Підвищення стійкості енергосистеми для європейської інтеграції енергомережі (Встановлення гібридних систем з виробництва електроенергії в ПрАТ «Укргідроенерго») між Україною та Міжнародним банком

багатосторонніх та двосторонніх угод, які стосуються співробітництва з РФ та СНД⁶³.

На стадії підготовки майбутні закони піддавалися експертному обговоренню, при якому вказувалося на проблемні питання, колізії та прогалини (висновки Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України⁶⁴, Дослідницької служби Верховної Ради України (Інституту законодавства Верховної Ради України)⁶⁵).

реконструкції та розвитку та Договору гарантії (Проект «Україна – Підвищення стійкості енергосистеми для європейської інтеграції енергомережі (Встановлення гібридних систем з виробництва електроенергії в ПрАТ «Укргідроенерго») між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку, що діє в якості виконавця від імені Фонду чистих технологій: Закон України від 22.05.2022 р. № 2278-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2278-20#Text>; Про ратифікацію Угоди № 1 у формі обміну листами між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії про внесення змін до Угоди про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії: Закон України від 19.06.2022 р. № 2300-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2300-20#Text>; Про приєднання України до Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами: Закон України від 30.08.2022 р. № 2554-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2554-20#Text>; Про приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту: Закон України від 30.08.2022 р. № 2555-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2555-20#Text>; Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Туніської Республіки про співробітництво та взаємну допомогу в митних справах: Закон України від 01.07.2022 р. № 2341-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-IX#Text>; Про ратифікацію Рамкової угоди між Урядом України та Урядом Республіки Австрія про економічне співробітництво у розвитку проектів: Закон України від 01.12.2022 р. № 2793-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2793-IX#Text>

⁶³ Про вихід з Угоди про увічнення пам'яті про мужність і героїзм народів держав – учасниць Співдружності Незалежних Держав у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років: Закон України від 22.05.2022 р. № 2274-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2274-20#Text>; Про денонсацію Угоди між Урядом України і Урядом Російської Федерації про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна та попередження ухилень від сплати податків: Закон України від 22.05.2022 р. № 2277-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_599#Text; Про вихід з Угоди про підтримку і розвиток малого підприємництва в державах - учасниках СНД: Закон України від 19.06.2022 № 2304-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_046#Text; Про вихід України з Конвенції про транснаціональні корпорації: Закон України від 18.10.2022 р. № 2673-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2673-20#Text>; Про припинення дії Угоди між Урядом України та Урядом Російської Федерації про науково-технічне співробітництво: Закон України від 19.06.2022 р. № 2299-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2299-20#Text>; Про припинення дії Угоди між Урядом України і Урядом Республіки Білорусь про уникнення подвійного оподаткування та запобігання ухиленню від сплати податків стосовно податків на доходи і майно: Закон України від 16.11.2022 р. № 2743-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112_640#Text

⁶⁴ Верховна Рада України. Законотворчість. URL: <https://www.rada.gov.ua/>

⁶⁵ Законодавче забезпечення формування та реалізації державної політики України в умовах воєнного стану: колективна монографія : у 4 т. / заг. ред.: Стефанчук Р. О.,

Однак й дотепер залишаються проблеми у правовому регулюванні питань економічної безпеки. З огляду на умови прийняття, потребуватиме значних змін Закон України «Про Державний бюджет на 2023 рік», зокрема, мають бути усунуті дисбаланси у бюджеті, вжиті заходи для скорочення його дефіциту, а також розглянуті можливості для підвищення соціальних стандартів з огляду на інфляцію та загальне зниження рівня життя громадян. Під час ухвалення змін до податкового законодавства необхідно по можливості враховувати принцип стабільності податкового законодавства, адже в умовах об'єктивної невизначеності часта та іноді хаотична зміна норм дезорієнтує платників податків і не сприяє розвитку вітчизняного бізнесу. Подальшого розвитку потребує законодавство у сфері відшкодування шкоди, завданої військовою агресією. При цьому має бути врегульовано як питання відшкодування шкоди фізичним особам, так і вдосконалено правову основу стягнення збитків, завданих державі, а також уточнено напрями використання коштів, отриманих від реалізації майна РФ та її резидентів.

1.3. Інформаційна безпека

На регулювання суспільних відносин у сфері гуманітарної та інформаційної політики як частини національної безпеки та оборони держави спрямовані й ухвалені під час дії воєнного стану Закони України **«Про внесення змін до деяких законів України щодо заборони виготовлення та поширення інформаційної продукції, спрямованої на пропагування дій держави-агресора»⁶⁶** та **«Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну»⁶⁷** [Додатки 3, 6].

У Законі України **«Про внесення змін до деяких законів України щодо заборони виготовлення та поширення інформаційної продукції, спрямованої на пропагування дій держави-агресора»** низку чинних законів, з урахуванням необхідності протидії деструктивному інформаційному впливу російської федерації, доповнено окремими

Мишак І. М., Савченко Л. А.; Інститут законодавства Верховної Ради України. К. : Вид-во «Людмила», 2022. Том 2. 314 с.

⁶⁶ Про внесення змін до деяких законів України щодо заборони виготовлення та поширення інформаційної продукції, спрямованої на пропагування дій держави-агресора: Закон України від 03.03.2022 р. № 2109-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-20#Text>

⁶⁷ Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну: Закон України від 22.05.2022 р. № 2265-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text>

спеціальними нормами або викладено у новій редакції вже передбачені у них положення.

Так, у статті 3 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні»⁶⁸, у якій вказується на неприпустимість зловживання свободою діяльності друкованих засобів масової інформації, абзац четвертий частини першої викладено у новій редакції, якою забороняється використання друкованих засобів масової інформації для розпалювання расової, національної, регіональної, релігійної ворожнечі.

Крім того, зазначену статтю доповнено новими приписами щодо заборони використання друкованих засобів масової інформації для: виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, у тому числі шляхом представлення збройної агресії Російської Федерації проти України як внутрішнього конфлікту, громадянського конфлікту, громадянської війни, заперечення тимчасової окупації частини території України; глорифікації осіб, які здійснювали збройну агресію Російської Федерації проти України, представників збройних формувань Російської Федерації, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих Російською Федерацією, а також представників окупаційної адміністрації Російської Федерації, яку складають її державні органи та інші структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних Російській Федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України, у тому числі шляхом їх визначення як «повстанці», «ополченці», «ввічливі військові люди».

Аналогічними заборонами доповнено також: частину третю статті 2 Закону України «Про захист суспільної моралі»⁶⁹, положення якої забороняють виробництво та розповсюдження продукції, яка містить інформацію, викладену у згаданій статті 3 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні»; частину другу статті 6 Закону України «Про телебачення і радіомовлення»⁷⁰, у якій вказується на неприпустимість зловживання свободою діяльності телерадіоорганізацій та, відповідно, не допускається використання

---

⁶⁸ Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16.11.1992 р. № 2782-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12#Text>

⁶⁹ Про захист суспільної моралі: Закон України від 20.11.2003 р. № 1296-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#Text>

⁷⁰ Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21.12.1993 р. № 3759-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12#Text>

телерадіоорганізацій для подавання інформації, що містить вищезазначені відомості.

У новій редакції викладено і частину першу статті 21 Закону України «Про політичні партії в Україні»⁷¹, у якій зазначено, що у разі виявлення порушення вимог щодо створення і діяльності політичних партій, встановлених Конституцією України, цим Законом та іншими законами України, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, інших громадських формувань, невідкладно звертається до суду з адміністративним позовом про заборону політичної партії, у тому числі в разі виявлення фактів вчинення політичною партією дій, спрямованих на: ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення; пропаганду комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та їхньої символіки; порушення рівноправності громадян залежно від їх раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками; поширення відомостей, що містять виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України.

Виходячи з нової редакції частини першої статті 4 Закону України «Про громадські об'єднання»⁷², яка визначає обмеження щодо утворення і діяльності громадських об'єднань, забороняється: утворення і діяльність громадських об'єднань, мета (цілі) або дії яких спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення, пропаганду комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та їхньої символіки, порушення рівноправності громадян залежно від їх раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками; поширення відомостей,

---

⁷¹ Про політичні партії в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. № 2365-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>

⁷² Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>

що містять виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України.

Закон України **«Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну»** вперше в історії вітчизняної юриспруденції надає визначення таких термінів, як: держава-терорист; органи держави-терориста (держави-агресора); пропаганда російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України; символіка воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну. Закон також визнає Російську Федерацію як державу-терориста.

Так, державою терористом визначається держава, яка відкрито, з використанням власних збройних сил, інших збройних формувань, або приховано, з використанням збройних формувань, що діють від імені та (або) в інтересах такої держави, вчиняє терористичні акти, акти міжнародного тероризму. Пропаганда російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України визначається як поширення інформації, спрямованої на підтримку або виправдання злочинного характеру діяльності Російської Федерації, органів держави-терориста (держави-агресора), їх посадових осіб, працівників, службовців (у тому числі військовослужбовців) та (або) представників, які відкрито або приховано діють від імені Російської Федерації на території України або з територій інших держав проти України

Статтею 2 цього Закону заборонено пропаганду російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України. При цьому Російська Федерація визнається державою-терористом, однією з цілей політичного режиму якої є геноцид Українського народу, фізичне знищення, масові вбивства громадян України, вчинення міжнародних злочинів проти цивільного населення, використання заборонених методів війни, руйнування цивільних об'єктів та об'єктів критичної інфраструктури, штучне створення гуманітарної катастрофи в Україні або окремих її регіонах. На законодавчому рівні визнано, що політичний режим Російської Федерації є нацистським за своєю суттю і практикою та ідеологічно наслідує націонал-соціалістичний (нацистський) тоталітарний режим.

Окремим видом пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України визнається використання символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну

відповідно до умов, визначених вказаною статтею. Зокрема, у разі окремого використання латинських літер «Z», «V» без правомірного контексту або в контексті виправдання збройної агресії проти України чи інших воєнних дій, використання символіки збройних сил Російської Федерації, у тому числі її сухопутних військ, повітряно-космічних сил, військово-морського флоту, ракетних сил стратегічного призначення, повітряно-десантних військ, сил спеціальних операцій, інших збройних формувань та (або) органів держави-терориста (держави-агресора).

Крім того, у статті 2 Закону досить докладно наведено усі випадки, за яких символіка воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну вважається використаною. Наприклад, якщо вона розміщена: на носіях, поверхнях публічного простору, у тому числі рекламних і транспортних засобах, у друкованих матеріалах (плакатах, листівках), на одязі; у місцях проведення масових заходів політичного, освітнього, релігійного, культурного, наукового, розважального або іншого характеру; в агітаційних матеріалах, у рекламі на телебаченні, радіо, в засобах масової інформації, мережі Інтернет; у творах (фільмах, передачах, відеоблогах), інших об'єктах авторського права і (або) суміжних прав, створених після 24 лютого 2022 року тощо.

Водночас, у цій же статті Закону передбачений вичерпний перелік випадків, коли використання такої символіки не вважається правопорушенням, тобто випадків її правомірного використання з легітимною метою, що не мають ознак пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України та на які не поширюються відповідні заборони. Насамперед, її використання у фотографічних та інформаційно-аналітичних творах, матеріалах засобів масової інформації, які фіксують факт агресії та незаконного перебування збройних сил або інших представників чи прибічників держави-терориста (держави-агресора), фіксують матеріальні носії, що були у користуванні представників чи прибічників держави-терориста (держави-агресора), фіксують факти виправдання агресії державою-терористом (державою-агресором) чи її представниками, а також у творах, матеріалах, вироблених та (або) поширених з метою засудження російського нацистського тоталітарного режиму, воєнного вторгнення в Україну, якщо ця мета виражена в очевидній формі, виходячи зі змісту відповідного твору, матеріалу тощо.

Законом встановлено, що винні у порушенні його вимог фізичні та (або) юридичні особи, посадові особи юридичних осіб, посадові особи органів державної влади, органів місцевого самоврядування несуть відповідальність відповідно до закону.

У Прикінцевих положеннях Закону внесено зміни до Законів України: «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні»;

«Про політичні партії в Україні»; «Про телебачення і радіомовлення»; «Про громадські об'єднання»; «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань».

Відповідно до таких змін перелічені Закони доповнено новими нормами або у них викладено в новій редакції чинні положення, які передбачають заборону: популяризації або пропаганди держави-терориста (держави-агресора) та її органів, пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, представників органів влади держави-терориста (держави-агресора) та їхніх дій, що створюють позитивний образ держави-терориста (держави-агресора), виправдовують чи визнають правомірною збройну агресію Російської Федерації як держави-терориста проти України, окупацію території України; використання символіки комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимі та символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну; поширення відомостей, що містять виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, у тому числі шляхом представлення збройної агресії Російської Федерації проти України як внутрішнього конфлікту, громадянського конфлікту, громадянської війни, заперечення тимчасової окупації частини території України; державної реєстрація друкованого засобу масової інформації, назва якого містить символіку комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів, символіку воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну.

У зазначеному Законі України «Про боротьбу з тероризмом»⁷³ (Прикінцеві положення) статтю 1, у якій надається визначення основних термінів, що вживаються у цьому Законі, доповнено новими абзацами. Згідно з ними пропаганду російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України включено до терористичної діяльності як один із її складових компонентів. Крім того, надано визначення держави-терориста як держави, яка відкрито, з використанням власних збройних сил, інших збройних формувань, або приховано, з використанням збройних формувань, що діють від імені та (або) в інтересах такої держави, вчиняє терористичні акти, акти міжнародного тероризму.

За результатами розгляду ухвалених під час дії воєнного стану законодавчих актів у сфері гуманітарної та інформаційної політики як складової національної безпеки та оборони держави встановлено, що за кількісно-якісними показниками було: внесено зміни та доповнення до

---

⁷³ Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2002 р. № 638-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#n10>

16 статей законів; викладено у новій редакції 8 статей законів; зазначені зміни та доповнення вносились у 7 чинних законів, що регулюють суспільні відносини у цій галузі державної політики; також у зазначеній сфері прийнято 1 новий закон [Додаток 14].

1.4. Екологічна безпека

Екологічна безпека є важливою складовою національної безпеки країни і в загальному значенні зводиться до вжиття комплексу заходів щодо запобігання погіршенню стану навколишнього природного середовища та виникненню небезпеки для населення внаслідок антропогенних чи природних чинників. Визначна роль у забезпеченні екологічної безпеки належить правовим заходам, спрямованим на попередження погіршення стану довкілля, усунення таких загроз, як природні лиха, техногенні аварії та катастрофи, ліквідацію їх шкідливих наслідків, локалізацію джерел небезпеки.

Законодавчі норми щодо екологічної безпеки, по суті, містяться практично в усіх прийнятих за роки незалежності правових актах з питань охорони довкілля та природокористування. До базових, поряд із Законом «Про охорону навколишнього природного середовища», відносяться закони «Про оцінку впливу на довкілля», «Про стратегічну екологічну оцінку», «Про охорону атмосферного повітря», «Про охорону земель», «Про тваринний світ», «Про природно-заповідний фонд України», «Про екологічну мережу України», «Про зону надзвичайної екологічної ситуації», «Про об'єкти підвищеної небезпеки», «Про впорядкування питань, пов'язаних із забезпеченням ядерної безпеки», «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку», «Про поводження з радіоактивними відходами», а також, звичайно, кодекси України: Лісовий, Водний, Про надра, Цивільного захисту України.

Питання щодо законодавчого забезпечення та посилення екологічної безпеки суттєво загострилися у зв'язку з початком повномасштабної російської військової агресії. Результатами бойових дій стало надмірне хімічне та фізичне забруднення атмосферного повітря, водних ресурсів і земель, загроза радіоактивного забруднення, порушення екосистем, природоохоронних територій, ландшафтного та надрового середовища, спричинення значних збитків лісам, дикій флорі і фауні, руйнування екологічно небезпечних промислових об'єктів, нагромадження у дуже великих кількостях шкідливих, у тому числі високотоксичних, відходів. За даними, наведеними у листопаді 2022 року Міністром захисту довкілля та природних ресурсів України Р. О. Стрельцем, на території нашої держави зареєстровано понад 2,2 тис. екологічних злочинів, спричинених діями російської армії, а збитки, завдані українському довкіллю, становили 38 млрд євро, і кожен

день війни збільшує цю суму⁷⁴. Відтак, Верховною Радою України прийнято 3 цілісні закони, 10 законів про внесення змін, а 2-ма законами ратифіковано міжнародні угоди [Додатки 3, 7].

Обставини, що склалися, безумовно спонукували українських законотворців до відповідного удосконалення правового регулювання відносин у сфері екологічної безпеки. При цьому особливу увагу було приділено належному впорядкуванню положень Кодексу цивільного захисту України з метою усунення наявних проблем, виявлених у ході практичної реалізації законодавчих положень щодо забезпечення належного рівня техногенної і пожежної безпеки в умовах воєнного стану. Так, Верховною Радою України було прийнято сім законів, у яких, зокрема, передбачено внесення змін до Кодексу цивільного захисту України.

Законом **«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності у сфері довкілля та щодо цивільного захисту на період дії воєнного стану і у відбудовний період»** у вказаному Кодексі визначено додаткові завдання єдиної державної системи цивільного захисту у відбудовний період, а саме: проведення цільової мобілізації для ліквідації наслідків ведення воєнних дій та надзвичайних ситуацій; ліквідація наслідків воєнних дій у населених пунктах та на територіях, що зазнали впливу засобів ураження; вжиття заходів для відновлення об'єктів критичної інфраструктури сфери життєзабезпечення населення; визначення населених пунктів та районів, що потребують проведення гуманітарного розмінування, маркування небезпечних ділянок, проведення очищення (розмінування) територій; залучення до ліквідації наслідків ведення воєнних дій та надзвичайних ситуацій міжнародної допомоги. До того ж до повноважень Кабінету Міністрів України віднесено затвердження щорічного плану основних заходів цивільного захисту України, включаючи заходи у відбудовний період після закінчення воєнних дій⁷⁵.

У Законі **«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування повноважень між центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері цивільного захисту, та центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту»** здійснено чітке визначення повноважень у згаданій сфері як Міністерства внутрішніх справ України, так і Державної служби України

---

⁷⁴ Дайджест ключових наслідків російської агресії для українського довкілля за 3–23 листопада 2022 року. URL: <https://mepr.gov.ua/news/40575.html>

⁷⁵ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності у сфері довкілля та щодо цивільного захисту на період дії воєнного стану і у відбудовний період: Закон України від 13.03.2022 р. № 2132-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2132-20#Text>

з надзвичайних ситуацій (ДСНС), зокрема щодо забезпечення пожежної та техногенної безпеки. Відповідні зміни цим Законом також внесено ще до низки законодавчих актів України⁷⁶.

Удосконаленню порядку проходження служби цивільного захисту присвячено закони **«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо соціального захисту осіб рядового і начальницького складу та умов проходження служби цивільного захисту»** та **«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства з питань проходження служби цивільного захисту»**.

Перший з них суттєво доповнює Кодекс цивільного захисту України, а також Закон «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» і Основи законодавства України про охорону здоров'я додатковими положеннями щодо: прийняття громадян на службу цивільного захисту; надання їм можливості її продовження у випадку їх захворювання, поранення (травми, контузії, каліцтва), одержаного під час проходження служби, що призвело до встановлення їм інвалідності або часткової втрати працездатності; визначення умов виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без установаження інвалідності особам служби цивільного захисту та членам їхніх сімей; збереження виплати пенсій, призначених відповідно до вказаного вище Закону, особам, прийнятим на службу цивільного захисту під час дії особливого періоду; поліпшення медичного забезпечення осіб служби цивільного захисту, зокрема шляхом встановлення належного функціонування лікарської експертизи, здійснюваної лікарсько-експертними комісіями, які створюються у системі ДСНС⁷⁷.

Положення другого Закону, головним чином, стосуються уточнення порядку комплектування органів та підрозділів цивільного захисту, зокрема змісту і строків контракту про проходження служби цивільного захисту та підстав для його припинення, умов продовження служби особам, яких визнано непрацездатними за станом здоров'я у результаті хвороби або травмування під час виконання обов'язків, граничного віку перебування на цій службі та у її резерві, назв

---

⁷⁶ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування повноважень між центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері цивільного захисту, та центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту: Закон України від 21.04.2022 р. № 2228-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2228-20#Text>

⁷⁷ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо соціального захисту осіб рядового і начальницького складу та умов проходження служби цивільного захисту: Закон України від 08.07.2022 р. № 2379-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2379-20#Text>

спеціальних звань осіб її молодшого начальницького складу у відповідності зі стандартами НАТО. У Законі також впорядковано положення щодо соціального та правового захисту осіб, працюючих в органах і підрозділах цивільного захисту, зокрема стосовно видів та тривалості їхніх відпусток. До того ж, умови пенсійного забезпечення звільнених зі служби в органах і підрозділах цивільного захисту за віком чи за станом здоров'я порівняно до пенсійного забезпечення звільнених зі Служби судової охорони та з Національного антикорупційного бюро України⁷⁸.

Запроваджені зазначеними законами положення, безперечно, сприяють підвищенню престижності служби цивільного захисту і, відповідно, зміцненню екологічної, зокрема техногенної, безпеки у вкрай небезпечних умовах російського військового вторгнення в Україну.

Законом **«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення повноважень суб'єктів забезпечення цивільного захисту та імплементації норм міжнародного гуманітарного права у сфері цивільного захисту»** шляхом доповнень до Кодексу цивільного захисту України, а також законів «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про оборону України» та «Про правовий режим воєнного стану» здійснено приведення національного законодавства у відповідність до норм міжнародного гуманітарного права, передбачених Женевською Конвенцією про захист цивільного населення під час війни та додаткових протоколів до неї⁷⁹.

Так, передбачено, що після початку збройного конфлікту Кабінет Міністрів України має здійснювати заходи щодо створення відповідно до норм міжнародного гуманітарного права безпечних зон, організованих у спосіб, який дає змогу забезпечити захист цивільних осіб; визначено повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад щодо організації та забезпечення цивільного захисту, на які, зокрема, покладено обов'язки з утворення місцевих комісій з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій і забезпечення виконання вимог щодо пожежної та техногенної безпеки на відповідних територіях; до основних завдань сил цивільного захисту віднесено участь у проведенні евакуації населення у безпечні райони у разі виникнення або загрози виникнення надзвичайної ситуації⁸⁰.

---

⁷⁸ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства з питань проходження служби цивільного захисту: Закон України від 06.10.2022 р. № 2653-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2653-20#Text>

⁷⁹ Конвенція про захист цивільного населення під час війни: Міжнар. док. ООН від 12.08.1949 (в ред. від 08.02.2006). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

⁸⁰ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення повноважень суб'єктів забезпечення цивільного захисту та імплементації норм міжнародного гуманітарного права у сфері цивільного захисту: Закон України від 09.07.2022 р. № 2394-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2394-20#Text>

У Законі **«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення вимог цивільного захисту під час планування та забудови територій»** встановлено необхідність проведення додаткових заходів у сфері будівельної діяльності, спрямованих на розгортання в Україні мережі захисних споруд, спроможних в умовах ведення бойових дій суттєво підвищити рівень безпеки громадян.

Зокрема, МВС України на підставі пропозицій ДСНС України зобов'язано подавати на розгляд Кабінету Міністрів України проект переліку об'єктів, проектна документація на будівництво яких повинна включати розділ інженерно-технічних заходів цивільного захисту, а ДСНС України, своєю чергою, має подавати до відповідного уповноваженого органу містобудування та архітектури висновки до розділу інженерно-технічних заходів цивільного захисту проектів містобудівної документації, брати участь у професійній атестації виконавців окремих видів робіт (послуг), пов'язаних зі створенням відповідних об'єктів, з питань інженерно-технічних заходів цивільного захисту, забезпечення пожежної та техногенної безпеки, а також забезпечувати контроль за створенням фонду захисних споруд, готовністю його об'єктів до використання за призначенням. Крім того, у Законі з урахуванням викликів воєнного стану уточнено основні вимоги щодо: оренди захисних споруд цивільного захисту, розроблення програм комплексного відновлення областей та планів просторового розвитку територій територіальних громад, складання реєстру будівельної діяльності, користування електронним кабінетом, регулювання земельних відносин при здійсненні містобудівної діяльності тощо⁸¹.

Закон **«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо перших кроків дерегуляції бізнесу шляхом страхування цивільної відповідальності»** спрямовано на посилення гарантій відшкодування збитків постраждалим у разі порушення суб'єктами господарювання вимог чинного законодавства щодо дотримання правил техногенної та пожежної безпеки. Відповідно до цього Закону Кодекс цивільного захисту України доповнено положеннями про порядок, строки та умови проведення аудиту пожежної та техногенної безпеки з метою виявлення, запобігання та усунення порушень вимог законодавства у цій сфері.

Суттєво також доповнено статті 49 та 66 зазначеного Кодексу, в яких йдеться, відповідно, про страхування і про способи здійснення державного нагляду (контролю) у сферах цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки. Тут, зокрема: визначено необхідність

---

⁸¹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення вимог цивільного захисту під час планування та забудови територій: Закон України від 29.07.2022 р. № 2486-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2486-20#Text>

урахування результатів аудиту пожежної та техногенної безпеки при укладанні договору страхування цивільної відповідальності за шкоду, яка може бути заподіяна третім особам внаслідок надзвичайних ситуацій, небезпечних подій, у тому числі пожеж та аварій на території та/або об'єктах нерухомості; встановлено види ризиків, які повинен передбачати такий договір, упорядковано визначення розмірів страхового відшкодування у залежності до наслідків страхового випадку, а також черговість сплати заподіяних збитків⁸². Цей Закон певним чином враховує положення Директиви 2012/18/ЄС про контроль загроз виникнення значних аварій, пов'язаних із використанням небезпечних речовин⁸³, і загалом наближає українське законодавство у сфері безпеки об'єктів підвищеної небезпеки до європейського.

Протягом 2022 року в Україні окрім законів, безпосередньо пов'язаних з удосконаленням цивільного захисту, було прийнято ще низку законодавчих актів, спрямованих на забезпечення безпеки населення та довкілля у разі виникнення надзвичайних ситуацій техногенного, природного характеру, спричинених російською військовою агресією.

Важливе значення для додержання екологічної безпеки, особливо у період післявоєнної відбудови, матиме Закон **«Про внесення змін до деяких законів України щодо порядку здійснення стратегічної екологічної оцінки»**, який в цілому набере чинності у травні 2023 року. Законом, зокрема, передбачено запровадити ведення Єдиного реєстру стратегічної екологічної оцінки. Цей реєстр, як зазначено у Законі, «створюється з використанням програмного забезпечення, яке забезпечує його сумісність та електронну інформаційну взаємодію у режимі реального часу з іншими електронними інформаційними системами і мережами, що становлять інформаційний ресурс держави, у тому числі з Єдиним реєстром з оцінки впливу на довкілля, містобудівним кадастром, Державним земельним кадастром тощо»⁸⁴.

Законом також встановлено відповідальність за правопорушення у сфері стратегічної екологічної оцінки, передбачено можливість оскарження у судовому порядку рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади або органів місцевого самоврядування у процесі

---

⁸² Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо перших кроків дерегуляції бізнесу шляхом страхування цивільної відповідальності: Закон України від 06.10.2022 р. № 2655-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2655-20#Text>

⁸³ Директива Європейського Парламенту і Ради 2012/18/ЄС від 4 липня 2012 року про контроль загроз виникнення значних аварій, пов'язаних із використанням небезпечних речовин, та про внесення змін і подальше скасування Директиви Ради 96/82/ЄС: Міжнар. док. ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011-12#Text

⁸⁴ Про внесення змін до деяких законів України щодо порядку здійснення стратегічної екологічної оцінки: Закон України від 03.11.2022 р. № 2717-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2717-20#Text>

здійснення такої оцінки, визначено, що нездійснення та порушення процедури її проведення є підставою для скасування владних рішень про затвердження документів державного планування, визнання таких документів недійсними, відмови у погодженні та затвердженні їх проектів тощо⁸⁵.

Значну увагу забезпеченню екологічної безпеки приділено у Законі **«Про управління відходами»**, який, відміняючи діючий Закон України «Про відходи», загалом має набрати чинності у липні 2023 року. Цей Закон по суті імплементує у вітчизняне законодавство основоположні принципи та положення рамкової Директиви 2008/98/ЄС про відходи та скасування деяких директив⁸⁶. Ним, зокрема, запроваджуються ієрархія управління відходами та основні вимоги до розширеної відповідальності виробника, вводиться система довгострокового планування управління відходами на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Загальним вимогам до управління небезпечними відходами, їх маркування, перевезення та змішування присвячено окремий розділ Закону. Крім того, положення щодо особливостей поводження з такими відходами визначені практично в усіх інших його розділах. При цьому особливо відзначається необхідність запровадження жорсткого контролю за збиранням та обробленням небезпечних відходів шляхом посилення вимог до ліцензування такої діяльності. До порушень законодавства віднесено приховування, викривлення або відмова від надання повної та достовірної інформації щодо безпечності утворення відходів та управління ними, у тому числі про аварійні скиди відходів та їх наслідки⁸⁷.

Закон **«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження лісів»** спрямований на збереження та збільшення площ лісів України, що є особливо актуальним з огляду на їх значну втрату через бойові дії і окупацію значних лісових масивів збройними силами Росії. У цьому Законі, яким внесено суттєві зміни до семи законодавчих актів України, поряд із загальними положеннями щодо встановлення правових та організаційних засад ідентифікації і збереження самосійних лісів, спрощення та стимулювання процедури лісорозведення, містяться й приписи суто екологобезпекової спрямованості.

---

⁸⁵ Про внесення змін до деяких законів України щодо порядку здійснення стратегічної екологічної оцінки: Закон України від 03.11.2022 р. № 2717-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2717-20#Text>

⁸⁶ Директива Європейського Парламенту і Ради 2008/98/ЄС від 19 листопада 2008 року про відходи та про скасування деяких директив: Міжнар. док. ЄС (в ред. від 05.07.2018). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_029-08#Text

⁸⁷ Про управління відходами: Закон України від 20.06.2022 р. № 2320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>

Так, до повноважень Ради міністрів АР Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій додатково включено забезпечення здійснення заходів з охорони і захисту лісів, створення у них охоронних зон для збереження біорізноманіття, ліквідації наслідків стихійних явищ, лісових пожеж, заборони відвідування лісів населенням і в'їзду до них транспортних засобів у період високої пожежної небезпеки. Уточнено і визначення категорій земель, які підлягають консервації. До них, зокрема, віднесено земельні ділянки, що використовуються з порушенням вимог щодо охорони земель від ерозії та зсувів, рілля з певними ґрунтовими властивостями, деградовані землі, малопродуктивні землі, що не мають степового, лучного, лісового рослинного покриву, господарське використання яких є екологічно небезпечним та економічно неефективним, а також техногенно забруднені земельні ділянки, на яких неможливо одержати екологічно чисту продукцію, а перебування людей на цих земельних ділянках є небезпечним для їхнього здоров'я⁸⁸.

Закон **«Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення механізму регулювання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря»** суттєво доповнює прийнятий ще у 1992 році Закон «Про охорону атмосферного повітря», який цілковито «спрямований на збереження та відновлення природного стану атмосферного повітря, створення сприятливих умов для життєдіяльності, забезпечення екологічної безпеки та запобігання шкідливому впливу атмосферного повітря на здоров'я людей та навколишнє природне середовище»⁸⁹.

Головним чином, цими доповненнями визначено порядок видачі дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря та підстави для відмови, зупинення, анулювання такого дозволу, або ж навіть для призупинення господарської діяльності суб'єкта господарювання за рішенням суду за позовом Держекоінспекції. Законом також запроваджено новацію стосовно необхідності урахування фонових концентрацій забруднюючих речовин в атмосферному повітрі при проведенні проектування, будівництва і реконструкції підприємств та інших об'єктів, які впливають або можуть впливати на його стан, зазначено, що порядок визначення величин таких концентрацій встановлюється Міндовкіллям України⁹⁰.

---

⁸⁸ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження лісів: Закон України від 20.06.2022 р. № 2321-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2321-20#Text>

⁸⁹ Про охорону атмосферного повітря: Закон України від 16.10.1992 р. № 2707-XII (в ред. від 19.08.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2707-12#Text>

⁹⁰ Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення механізму регулювання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря: Закон України від 09.07.2022 р. № 2393-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2393-20#Text>

У Законі **«Про Національний реєстр викидів та перенесення забруднювачів»**, який остаточно має набрати чинності лише у 2024 році, визначено основні принципи реєстрації викидів та перенесення забруднювачів і відходів, повноваження та обов'язки у цій сфері Кабінету Міністрів України, уповноваженого, контролюючого та залучених до реєстрації органів державної влади, а також операторів – суб'єктів підприємництва, які здійснюють технічну експлуатацію виробничих об'єктів. Законом встановлено зміст та вимоги до Реєстру викидів та перенесення забруднювачів, умови доступу громадськості до його даних, порядок реєстрації виробничих об'єктів, звітування їх операторів, проведення оцінки якості отриманих від них даних. Особливу увагу в Законі приділено забезпеченню реєстрації небезпечних відходів та дифузних джерел викидів, які сукупно мають суттєвий вплив на довкілля. Значне місце відведено положенням щодо здійснення державного нагляду (контролю) та притягнення до відповідальності осіб, винних у порушення законодавства у вказаній сфері⁹¹.

Закон **«Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією»**, як зазначено у його преамбулі, «визначає правові, організаційні та економічні засади у сфері забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією, спрямовані на запобігання небезпечному впливу хімічної продукції на довкілля та здоров'я людини, встановлює вимоги до діяльності суб'єктів господарювання галузі хімічної промисловості, регулює відносини, що виникають у сфері забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією, з урахуванням міжнародних зобов'язань України»⁹².

У перших розділах цього ґрунтовно підготовленого і опрацьованого Закону наведено визначення понад 50 термінів, які у ньому вживаються, визначено цілі та основні принципи державної політики у сфері забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією, права та обов'язки громадян стосовно управління і користування хімічною продукцією, повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування у цій сфері (так, Кабінет Міністрів зобов'язаний розробити та затвердити близько 20 різних запроваджуваних порядків і правил). Детально прописано вимоги до виробництва та використання хімічної продукції, зокрема щодо проведення її класифікації, маркування, пакування, імпорту, транспортування, захисту, поводження

---

⁹¹ Про Національний реєстр викидів та перенесення забруднювачів : Закон України від 20.09.2022 р. № 2614-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2614-20#Text>

⁹² Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією: Закон України від 01.12.2022 р. (текст, підписаний Головою Верховної Ради України). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1568265>

з її відходами, здійснення ідентифікації та ведення Державного реєстру хімічних речовин.

В окремому розділі «Забезпечення хімічної безпеки» вказано на необхідність класифікації хімічних інцидентів відповідно до характеру виникнення, ступеню впливу на довкілля і здоров'я людини та тяжкості наслідків як від незначного вивільнення хімічних речовин, так і від хімічних аварій, катастроф, забруднення довкілля та інших надзвичайних ситуацій. Там само передбачено норми щодо забезпечення гарантії хімічної безпеки шляхом здійснення заходів мінімізації її загроз та контролю ризиків, визначено вимоги до оцінювання безпечності хімічних речовин, проведення моніторингу загроз хімічній безпеці, встановлення у цій сфері гігієнічних, екологічних та технічних нормативів (регламентів), створення відповідної інформаційної системи. Зафіксовано, що державне регулювання у сфері забезпечення хімічної безпеки має здійснюватися на основі ризик-орієнтованого підходу, окреслено основні заходи щодо запобігання терористичним актам та диверсіям з використанням хімічних речовин, захисту здоров'я людини та/або довкілля від їх небезпечного впливу, відновлення забруднених ними земельних ділянок та водних об'єктів. Відзначено також, що в Україні забороняється розробка, виробництво, накопичення, зберігання та застосування хімічної зброї, яка у разі її виявлення підлягає знищенню.

В інших розділах зазначеного Закону встановлені положення, які також мають досить важливе значення для належного функціонування сфери забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією. Це, зокрема, визначення вимог до безпечного виробництва та використання хімічної продукції, запровадження дозвільної системи, здійснення державного нагляду (контролю), планування, фінансування та страхування відповідальності суб'єктів господарювання, професійна підготовка фахівців, проведення наукових досліджень, інформаційне забезпечення, участь України у міжнародному співробітництві у цій сфері тощо⁹³.

Реалізація цього Закону, безумовно, підвищить загальний рівень екологічної безпеки в нашій країні, позитивно позначиться на стані її навколишнього середовища.

У 2022 році Верховною Радою України було також прийнято два закони про ратифікацію міжнародних документів, а саме: **«Про ратифікацію Поправки та Другої поправки до Конвенції про оцінку**

---

⁹³ Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією: Закон України від 01.12.2022 р. (текст, підписаний Головою Верховної Ради України). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1568265>

впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті»⁹⁴ та *«Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про участь України у Програмі ЄС LIFE – Програмі дій з довкілля та клімату»⁹⁵*, участь у виконанні яких стосуватиметься і забезпечення екологічної безпеки в нашій країні.

Так, ратифікація поправок до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті надала Україні право проводити оцінку впливу на довкілля потенційно небезпечних проектів спорудження у країнах-сторонах Конвенції об'єктів, які відносяться до оновленого розширеного переліку видів діяльності, що можуть мати негативний вплив на навколишнє середовище. Водночас такі ж права стосовно України одержали усі інші країни-сторони Конвенції⁹⁶.

Ратифікація Угоди між Україною та Європейським Союзом про участь України у Програмі дій з довкілля та клімату надала Україні можливість брати участь в якості асоційованої країни у всіх частинах зазначеної Програми, метою якої є «захист, відновлення та покращення якості навколишнього середовища, в т.ч. числі повітря, води та ґрунтів, а також зупинити втрати біорізноманіття та подолати деградацію екосистем»⁹⁷. Ця Програма, розрахована до 2027 року, має загальний бюджет для фінансування природоохоронних проектів у розмірі 5,432 млрд євро⁹⁸. Отже, Україна, як зазначав Міністр захисту довкілля та природних ресурсів Р. О. Стрелець, «отримала від Євросоюзу велику підтримку та колосальні можливості не лише для відновлення довкілля

---

⁹⁴ Про ратифікацію Поправки та Другої поправки до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті: Закон України від 18.07.2022 р. № 2403-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2403-20#Text>

⁹⁵ Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про участь України у Програмі ЄС LIFE - Програмі дій з довкілля та клімату: Закон України від 20.09.2022 р. № 2590-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2590-20#Text>

⁹⁶ Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті: Міжнар. док. ООН від 25.02.1991 р. (в ред. від 04.06.2004). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_272#Text; Прийняття Поправки до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті: Міжнар. док. ООН від 27.02.2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-01#n2; Прийняття Поправки до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті: Міжнар. док. ООН від 04.06.2004 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-04#n2

⁹⁷ Угода між Україною та Європейським Союзом про участь України у Програмі ЄС LIFE – Програмі дій з довкілля та клімату: Міжнар. док. від 24.06.2022 і 13.07.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_002-22#n2

⁹⁸ Programme LIFE 2021-2027. URL: <https://www.welcomeurope.com/the-list-of-our-programs/life-2/>

після збройної агресії Росії, але і загалом для відновлення живої природи»⁹⁹.

Загалом проведений розгляд прийнятих Верховною Радою України після введення воєнного стану законів з означеної проблематики свідчить, що вони відповідають викликам часу, містять слухні норми, забезпечують впровадження у національне законодавство основоположних принципів та положень європейського права, що неодмінно сприятиме більш повному і досконалому врегулюванню відносин у забезпеченні екологічної безпеки в нашій державі.

Заразом варто зауважити, що у складних умовах напруженої воєнно-політичної обстановки одна з найважливіших функцій держави полягає не тільки у внесенні відповідних суттєвих змін до чинних законодавчих актів та прийнятті низки нових законів, а й у забезпеченні їх якомога повного і своєчасного виконання. Тобто Україні поряд з адаптацією свого природоохоронного, екологічнобезпечкового законодавства до європейського належить запозичити, перенести у вітчизняну практику найкращий досвід країн ЄС щодо організації та забезпечення виконання законодавчих актів, що під час протистояння широкомасштабній російській агресії зробити, безумовно, набагато складніше.

Як засвідчує правозастосовна практика європейських країн, неодмінною умовою належного впровадження положень нормативно-правового документу є визначення спеціально уповноваженого органу за його втілення. Звісно, що загальна відповідальність за забезпечення екологічної безпеки у нас покладатиметься на Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Проте й інші центральні та місцеві органи виконавчої влади повинні нести свою відповідальність за виконання екологічнобезпечкових заходів у відповідних галузях і регіонах. При цьому повноваження та пов'язані з ними обов'язки цих органів у вказаній сфері повинні бути чітко визначені та, за можливістю, розподілені між ними.

Вагомим запобіжником техногенних аварій і екологічних злочинів має стати державний екологічний контроль. Саме його органи здатні та й зобов'язані найбільш кваліфіковано виявити і задокументувати такі злочини задля притягнення в подальшому правопорушників до суду. Нині здійснення фахової фіксації злочинів проти довкілля набуло особливої актуальності стосовно російських загарбників, які влаштували на теренах України справжній екоцид.

---

⁹⁹ Україна приєдналася до європейської програми «LIFE» для клімату та довкілля. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-priyednalasya-do-yevropejskoyi-programi-life-dlya-klimatu-ta-dovkillya>

2. Правоохоронне законодавство

Реалізація воєнної політики держави неможлива без правоохоронної діяльності, удосконалення кримінального, кримінального процесуального законодавства, законодавства про адміністративні правопорушення, антикорупційного та іншого правоохоронного законодавства.

Завдяки оперативній реакції парламенту на виклики війни запроваджено низку законодавчих змін, спрямованих на забезпечення правопорядку в державі. Одним із перших та важливих рішень парламентарів у правоохоронній сфері був дозвіл на участь цивільних осіб у захисті та відсічі збройній агресії, спрощено порядок видачі тіл родинам після судмедекспертизи та отримання дозволу на це прокурора, змінено порядок затримання особи без ухвали в умовах воєнного стану, а також умови тримання під вартою коригувальників вогню та колаборантів.

Важливі законодавчі кроки зроблено у напрямку співпраці з Міжнародним кримінальним судом та спрощення процедури залучення українських правоохоронців до роботи з ним, результатом яких стало оголошення Офісом прокурора МКС відкриття розслідування ситуації в Україні щодо скоєння воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду.

Якість правоохоронного законодавства повинна стати ключовим фактором подолання безкарності за найтяжчі злочини, вчинені в умовах війни, та бути запорукою досягнення справедливості для кожного потерпілого від дій агресора.

2.1. Кримінальний кодекс України

У сфері кримінально-правової охорони суспільних відносин ухвалено **16** законодавчих актів. Зокрема: п'ять законів стосуються запровадження нових підстав кримінальної відповідальності¹⁰⁰; сім

---

¹⁰⁰ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність: Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text>; Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції: Закон України від 03.03.2022 р. № 2110-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2110-20#Text>; Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану: Закон України від 24.03.2022 р. № 2160-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2160-20#Text>; Про внесення змін до Кримінального

законів – посилення відповідальності за окремі злочини, вчинені під час війни¹⁰¹; по одному закону з питань: розширення кола обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння¹⁰², скасування відповідальності у випадках добровільної дачі зброї¹⁰³, врегулювання

кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги: Закон України від 24.03.2022 р. № 2155-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-20#Text>; Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки: Закон України від 14.04.2022 р. № 2198-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2198-20#Text>

¹⁰¹ Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану: Закон України від 03.03.2022 р. № 2113-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2113-20#Text>; Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство: Закон України від 03.03.2022 р. № 2117-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#Text>; Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 р. № 2149-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2149-20#Text>; Про внесення змін до статті 114-2 Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за несанкціоноване розповсюдження інформації про засоби протидії збройній агресії Російської Федерації: Закон України від 01.04.2022 р. № 2178-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2178-20#Text>; Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо відповідальності за порушення авторського права і (або) суміжних прав: Закон України від 01.12.2022 р. № 2803-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2178-20#Text>; Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за катування: Закон України від 01.12.2022 р. № 2812-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2178-20#Text>; Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці: Закон України від 13.12.2022 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/II08493G>

¹⁰² Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2124-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2124-20#Text>

¹⁰³ Про внесення зміни до статті 263 Кримінального кодексу України щодо скасування відповідальності у випадках добровільної здачі зброї, бойових припасів, вибухових речовин або пристроїв: Закон України від 24.03.2022 р. № 2150-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2150-20#Text>

процедури обміну осіб як військовополонених¹⁰⁴, заміни покарання або його невідбутої частини більш м'яким¹⁰⁵ [Додатки 8, 9].

Офіційною реакцією на окупацію окремих територій України з позицій внутрішньодержавного права стало прийняття Закону України **«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність»**, відповідно до якого Кримінальний кодекс України (далі – КК) доповнено новою статтею 111-1 «Колабораційна діяльність», де у частинах першій – сьомій наведено достатньо широкий опис кримінально-караних форм співпраці спеціального суб'єкта злочину – громадянина України з державою-агресором. Таким чином, законодавець криміналізував можливі прояви об'єктивної сторони такого складу злочину, як колабораційна діяльність: публічне заперечення збройної агресії, публічні заклики до співпраці з державою-агресором, пропаганда у закладах освіти, добровільне зайняття посад, передача матеріальних ресурсів формуванням держави-агресора, організація та проведення заходів політичного характеру, інформаційна співпраця тощо. Залежно від тяжкості вчиненого колаборантом кримінального правопорушення стаття 111-1 КК передбачає різні види покарань, що можуть застосовуватися до нього: позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років; виправні роботи на строк до двох років; арешт на строк до шести місяців; штраф до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; позбавлення волі на строк до п'ятнадцяти років; довічне позбавлення волі. Крім того, як додатковий вид покарання, до винної особи може застосовуватися конфіскація майна. Запровадивши кримінальну відповідальність за різні форми співпраці з державою-агресором, її окупаційною адміністрацією та/або її збройними чи воєнізованими формуваннями у військовій, політичній, інформаційній, адміністративній, господарській та трудовій сферах, держава Україна вперше на законодавчому рівні врегулювала кримінально-правові заходи протидії колабораційній діяльності.

Попри це, визначені кримінально-протиправні діяння, які законодавець відносить до колабораційної діяльності, є складними для розуміння і дещо порушують якісну властивість зрозумілості

---

¹⁰⁴ Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання процедури обміну осіб як військовополонених: Закон України від 28.07.2022 р. № 2472-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2472-20#Text>

¹⁰⁵ Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини: Закон України від 18.10.2022 р. № 2690-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2690-20#Text>

кримінального закону. Аналіз форм діянь в межах кожної норми, передбаченої ст. 111-1 КК України, дозволяє зробити висновок про відсутність загальних сутнісних ознак колабораційної діяльності, на які опирався законодавець при криміналізації даного явища.

Задля ефективності кримінально-правового впливу за колабораційну діяльність до категорії кримінальних проступків слід віднести діяння у формі публічних закликів до проведення незаконних виборів та/або референдумів (визначити цю форму діяння в частині 1 статті 111-1 КК України) та передбачити альтернативні види покарань в частинах 1, 2 статті 111-1 КК України, насамперед, за публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, за публічні заклики громадянином України до підтримки рішень, дій держави агресора, збройних формувань, окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з ними, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України.

З метою протидії засобами кримінально-правового впливу ворожим інформаційним впливам в умовах триваючої гібридної війни Російської Федерації з Україною прийнято Закон України **«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції»**, яким запроваджено кримінальну відповідальність за образу честі і гідності військовослужбовця, погрозу військовослужбовцю (стаття 435-1 КК) та за виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікацію її учасників (стаття 436-2 КК); та редакційно змінено статтю 161 КК.

Відповідно до статті 435-1 КК кримінально караним визнається образа честі і гідності, погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна військовослужбовцю, який здійснює заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації, його близьким родичам чи членам сім'ї (частина 1), а також виготовлення та поширення матеріалів, які містять образу честі і гідності, погрозу вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна військовослужбовцю, який здійснює заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації, його близьким родичам чи членам сім'ї (частина 2).

Також злочинними є діяння, що полягають у виправдовуванні, визнанні правомірною, запереченні збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році, у тому числі шляхом представлення збройної агресії Російської Федерації проти України як внутрішнього громадянського конфлікту, виправдовування, визнання

правомірною, заперечення тимчасової окупації частини території України, а також глорифікація осіб, які здійснювали збройну агресію Російської Федерації проти України, розпочату у 2014 році, представників збройних формувань Російської Федерації, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих Російською Федерацією, а також представників окупаційної адміністрації Російської Федерації, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних Російській Федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України (частина 1 статті 436-2 КК); виготовлення, поширення матеріалів, які містять таку інформацію (частина 2 статті 436-2 КК).

Назву ст. 161 КК «Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками» доповнено вказівкою на регіональну належність, під якою слід розуміти належність особи за народженням чи проживанням до регіону – частини території України або території компактного розселення українців за межами території України, – що відрізняється від інших територій за низкою історичних, географічних, мовних та інших ознак.

Військові дії агресора значною мірою спрямовані на мирне населення, об'єкти цивільної інфраструктури, що породжує страх за своє життя та здоров'я, змушує людей залишати свої домівки та майно. Такі обставини використовуються зловмисниками з метою фактично безперешкодного заволодіння цим майном шляхом проникнення до квартир, житлових будинків, офісів чи закладів торгівлі або для відкритого заволодіння чужим майном, у тому числі із застосуванням насильства. Факти мародерства набули поширення і фіксуються в багатьох регіонах нашої країни.

У статті 432 Кримінального кодексу України передбачено відповідальність за викрадення на полі бою речей, що знаходяться при вбитих чи поранених (мародерство). Мародерство як військовий злочин карається позбавленням волі на строк від трьох до десяти років. При цьому викрадення військовослужбовцями чи цивільними особами речей за межами поля бою утворює склад корисливого злочину проти власності. Вчинення таких злочинів із використанням умов воєнного або надзвичайного стану за загальним правилом є обставиною, що обтяжує покарання (пункт 11 частина 1 статті 67 КК України).

Водночас м'якість засобів кримінально-правового реагування на такі дії підштовхує громадян самостійно чинити «справедливість», а фактично – самосуд над мародерами. Мародерство є неприпустимим у

цивілізованій країні явищем, а ефективна боротьба з його проявами становить одне із нагальних завдань держави.

Саме тому, з метою посилення кримінальної відповідальності за мародерство прийнято Закон України **«Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство»**, яким мінімальний термін позбавлення волі за такий злочин збільшено до 5 років. Законом посилено покарання не лише за привласнення на полі бою майна поранених та вбитих (мародерство), а й за використання трагічних обставин, бойових дій для власної наживи, адже зміни до Кримінального кодексу України торкнулися й складу кримінальних правопорушень, передбачених у статтях 185 (крадіжка), 186 (грабіж), 187 (розбій), 189 (вимагання), 191 (заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем). Ці злочини доповнилися кваліфікуючою ознакою – скоєння в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Отже, за вчинення кримінальних правопорушень в умовах воєнного або надзвичайного стану запроваджено більш суворі санкції: за крадіжку (таємне викрадення чужого майна) порушнику загрожує позбавлення волі на строк від 5 до 8 років; за грабіж (відкрите викрадення чужого майна) – строк від 7 до 10 років; за розбій (напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства) злочинцю загрожує не лише позбавлення волі на строк від 8 до 15 років, а ще й конфіскація майна; за вимагання (вимогу передачі чужого майна чи права на майно або вчинення будь-яких дій майнового характеру з погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмеження прав, свобод або законних інтересів цих осіб, пошкодження чи знищення їхнього майна або майна, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною, або розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці) покаранням буде позбавлення волі на строк від 7 до 12 років з конфіскацією майна; за привласнення, розтрату майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, – не тільки позбавлення волі на строк від 5 до 8 років, а ще й позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років.

Відповідно до правил чинності закону про кримінальну відповідальність щодо кримінального правопорушення, вчиненого на території України (стаття 6 КК України), особи, які вчинили кримінальні правопорушення на території України (у тому числі іноземні громадяни), підлягають кримінальній відповідальності за КК України. Із метою забезпечення максимального та справедливого покарання тих громадян України, які в умовах воєнного стану вчинять

дії, спрямовані на послаблення нашої обороноздатності, посягають на суверенітет або спричиняють будь-яку шкоду цивільному населенню України, прийнято Закон України **«Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану»**, яким встановлюється максимальне покарання за вчинення державної зради, диверсії в умовах воєнного стану (частина 2 статті 111, частина 2 статті 113 КК України) у вигляді позбавлення волі на строк п'ятнадцять років або довічне позбавлення волі з обов'язковою конфіскацією всього майна злочинця. Також встановлено заборону звільнення осіб, визнаних винними у вчиненні державної зради, диверсії, за амністією (частина 4 статті 86 КК України).

Для забезпечення вимог статті 65 Конституції України, відповідно до якої захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України є обов'язком громадян України, Законом України **«Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законів України щодо визначення обставин, що виключають кримінальну відповідальність діяння та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії воєнного стану»** КК України доповнено новою статтею такого змісту: «Стаття 43-1. Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України. 1. Не є кримінальним правопорушенням діяння (дія або бездіяльність), вчинене в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту та спрямоване на відсіч та стримування збройної агресії Російської Федерації або агресії іншої країни, якщо це заподіяло шкоду життю або здоров'ю особи, яка здійснює таку агресію, або заподіяло шкоду правоохоронюваним інтересам, за відсутності ознак катування чи застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інших порушень законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. 2. Кожна особа має право на захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України незалежно від можливості уникнення зіткнення, заподіяння шкоди або звернення за допомогою до інших осіб чи органів державної влади, Збройних Сил України. 3. Особа не підлягає кримінальній відповідальності за застосування зброї (озброєння), бойових припасів або вибухових речовин проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України, та за пошкодження чи знищення у зв'язку з цим майна. 4. Не вважається виконанням обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України діяння (дія або бездіяльність), спрямоване на відсіч та стримування збройної агресії Російської Федерації або агресії іншої країни, яке явно не відповідає небезпечності агресії або обставині відсічі та стримування, не було необхідним для досягнення значної суспільно корисної мети у конкретній ситуації та

створило загрозу для життя інших людей або загрозу екологічної катастрофи чи настання інших надзвичайних подій більшого масштабу».

В умовах запровадження режиму воєнного стану доповнення переліку обставин, за наявності яких діяння особи спрямоване на відсіч та стримування збройної агресії Російської Федерації не є протиправними, зумовлене потребою законодавчо визначити критерії розмежування протиправної та соціально корисної поведінки особи. Таким чином, дії, пов'язані з виконанням обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, свідчать про відсутність у вчиненому особою діянні або соціального змісту кримінального правопорушення (суспільної небезпечності), або його юридичної форми (відсутності кримінальної протиправності, тобто передбачуваності в кримінальному законі), або того та іншого одночасно.

Із включенням до КК статті 43-1 з'явилась окрема правова гарантія непритягнення до кримінальної відповідальності осіб, які під час виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України заподіюють не лише шкоду життю і здоров'ю осіб, які здійснюють агресію, а також знищують чи пошкоджують у зв'язку з цим будь-яке майно, завдаючи, зокрема, при цьому шкоди довкіллю. Наявність «бойового імунітету» слугуватиме додатковим стимулом для наших громадян – як військових, так і цивільних – до активної протидії агресору різними способами.

Задля захисту національних інтересів України, запобігання діям, спрямованим на нанесення шкоди суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України, прийнято Закон України **«Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому розповсюдженню інформації про направлення, переміщення міжнародної військової допомоги в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших військових формувань України, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану»**. Зокрема, Кримінальний кодекс України доповнено новою статтею 114-2 «Несанкціоноване розповсюдження інформації про направлення, переміщення міжнародної військової допомоги в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших військових формувань України, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану», якою передбачено кримінальну відповідальність за навмисне та незаконне розповсюдження інформації про направлення, переміщення міжнародної військової допомоги в Україну, а також інформації про переміщення, рух або розташування Збройних Сил України чи інших військових формувань України. Окрім цього, відповідні зміни внесені до Кримінального процесуального кодексу щодо

визначення підслідності криміналізованих діянь за слідчими органів безпеки, а також щодо поширення на правопорушення, передбачене статтею 114-2 КК України, правила спеціального досудового розслідування (*in absentia*). Встановлення кримінальної відповідальності за несанкціоноване розповсюдження інформації про направлення, переміщення міжнародної військової допомоги в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших військових формувань України, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану, зумовлює необхідність його розмежування від інших злочинів проти основ національної безпеки, наприклад, від державної зради. Адже розташування, організаційна структура, інші дані щодо військових об'єктів у період воєнного часу є державною таємницею.

Водночас, відповідно до статті 111 КК України передача цих відомостей на шкоду суверенітету, обороноздатності, державної безпеки кваліфікується як державна зрада. Також подібні дії можуть бути розцінені як шпигунство (стаття 114 КК України), якщо дії вчинені іноземцем або особою без громадянства. При цьому розповсюдження інформації, по суті, є такою ж формою передачі інформації, «замаскованої» під публічне висвітлення. Привертає увагу певна невизначеність ознак об'єктивної сторони складу злочину, оскільки відповідно до статті 114-2 КК України несанкціонованим вважається будь-яке розповсюдження інформації, тобто таке, що вчинене певною особою вперше, так і наступне розповсюдження вже опублікованої інформації зовсім іншою особою. Із метою забезпечення правильної кваліфікації вчиненого діяння доцільно уточнити ознаки злочину, оскільки суспільну небезпеку становлять дії особи, яка вперше вчинила публічне висвітлення забороненої інформації, а не особи, яка розповсюдила дані, що вже знаходяться у публічному доступі.

Законом України **«Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги»** запроваджено кримінальну відповідальність за незаконне використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Так, відповідно до статті 201-2 КК України продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги або укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном з метою отримання прибутку, вчинені у значному розмірі, караються штрафом від двох до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до чотирьох років. Кваліфікуючими ознаками цього кримінального правопорушення визнано: повторність, попередню змову групи осіб, службову особу з використанням службового становища, великий розмір (частина 2), вчинення діяння організованою групою або в особливо

великому розмірі, або під час надзвичайного або воєнного стану (частина 3).

Відповідно до Примітки статті 201-2 КК України під гуманітарною допомогою, благодійними пожертвами та безоплатною допомогою слід розуміти поняття, визначені Законом України «Про гуманітарну допомогу». Тобто, допомога – це цільова адресна безоплатна допомога в грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами із гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують її у зв'язку з соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану, зокрема внаслідок стихійного лиха, аварій, епідемій і епізоотій, екологічних, техногенних та інших катастроф, які створюють загрозу для життя і здоров'я населення, або тяжкою хворобою конкретних фізичних осіб, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту.

Гуманітарна допомога є різновидом благодійництва і має спрямовуватися відповідно до обставин, об'єктивних потреб, згоди її отримувачів та за умови дотримання вимог Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації». Звернення до положень Закону України «Про гуманітарну допомогу» свідчить, що учасниками суспільних відносин у сфері отримання, надання, оформлення, розподілу і контролю за цільовим використанням гуманітарної допомоги є: донори; отримувачі гуманітарної допомоги; набувачі гуманітарної допомоги. При цьому отримувачами гуманітарної допомоги є виключно такі юридичні особи, які зареєстровані в установленому Кабінетом Міністрів України порядку в Єдиному реєстрі отримувачів гуманітарної допомоги (абзац 6 статті 1 Закону України «Про гуманітарну допомогу»).

Однак визнання отримувачів гуманітарної допомоги суб'єктами складу кримінального правопорушення, передбаченого новою статтею 201-2 КК України, виключається з огляду на те, що суб'єктом кримінального правопорушення може бути виключно фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність (частина 1 статті 18 КК України). Своєю чергою, донорами є юридичні та фізичні особи в Україні або за її межами, які добровільно надають гуманітарну допомогу отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за її межами, а набувачами гуманітарної допомоги є фізичні та юридичні особи, які її потребують і яким вона безпосередньо надається (абзаци 4, 12 статті 1 Закону України «Про гуманітарну допомогу»). Очевидно, що вказані категорії донорів фізичних осіб та набувачів – фізичних осіб також не

можуть бути визнані суб'єктами кримінального правопорушення, передбаченого статтею 201-2 КК України.

Для забезпечення повноти імплементації Конвенції про кіберзлочинність та підвищення протидії кіберзлочинам прийнято Закон України **«Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану»**, яким посилено спроможність національної системи кібербезпеки для протидії кіберзагрозам у сучасному безпековому середовищі шляхом оптимізації положень статей 361, 361-1 КК України. Зокрема, у частині 1 статті 361 КК України встановлено відповідальність за несанкціоноване втручання в роботу інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж, тобто правопорушення слід вважати закінченим із моменту вчинення відповідного суспільно небезпечного діяння (кримінальне правопорушення з формальним складом). Проте без настання жодних суспільно небезпечних наслідків саме по собі несанкціоноване втручання в роботу інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж не досягає рівня суспільної небезпеки, достатньої для визнання таких дій кримінальним правопорушенням (стаття 11 КК України). За своєю природою несанкціоноване втручання в роботу інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж хоча й є протиправним, однак без прив'язки до настання певних суспільно небезпечних наслідків не здатне заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі в обсягах, необхідних для визнання його кримінально караним діянням.

Без настання певних суспільно небезпечних наслідків від несанкціонованого втручання в роботу інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж (скажімо, несанкціоноване втручання не призвело до порушення нормальної роботи певного підприємства, організації, установи, їх окремих структурних підрозділів) процесуальне доведення (доказування) самого факту вчинення відповідного суспільно небезпечного діяння може бути суттєво ускладнено.

Також посилено відповідальність за такі дії, вчинені під час дії воєнного стану (частина 5 статті 361 КК України). Тобто йдеться про посилену кримінальну відповідальність за несанкціоноване втручання в роботу інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж, яке призвело до витоку, втрати, підробки, блокування інформації,

спотворення процесу обробки інформації або до порушення встановленого порядку її маршрутизації, чи заподіяло значну шкоду або створило небезпеку тяжких технологічних аварій або екологічних катастроф, загибелі або масового захворювання населення або інших тяжких наслідків. У частині 6 статті 361 КК України встановлено, що дії, передбачені частинами 1–4 цієї статті, не вважаються несанкціонованим втручанням в роботу інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж, якщо вони були вчинені відповідно до Порядку пошуку та виявлення потенційних вразливостей таких систем чи мереж. Якщо певним нормативним актом дозволяється втручання в роботу відповідних систем та мереж, які контролюються державою чи органами місцевого самоврядування, з метою виявлення їх недоліків, то таке втручання (за відсутності негативних наслідків, зокрема заподіяної шкоди) можна вважати санкціонованим. Водночас не є припустимим втручання подібним чином у роботу систем та мереж, власниками яких є приватні особи.

Законом України **«Про внесення зміни до статті 263 Кримінального кодексу України щодо скасування відповідальності у випадках добровільної здачі зброї, бойових припасів, вибухових речовин або пристроїв»** запроваджено підстави звільнення від відповідальності у випадку добровільної здачі особою зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв. Застосування судових процедур (відповідно до попередньої редакції частини 3 статті 263 КК України звільнення від кримінальної відповідальності здійснювалося виключно судом за клопотанням прокурора і лише стосовно особи, якій попередньо було повідомлено про підозру, при цьому до клопотання прокурора додавалася письмова згода такої підозрюваної особи на звільнення її від кримінальної відповідальності) до осіб, які добровільно здаватимуть органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої, є невинуватим і не відповідає вимогам сьогодення. Відповідно до чинної наразі частини 3 статті 263 КК України встановлено: «не підлягає кримінальній відповідальності за вчинення дій, передбачених частинами першою або другою цієї статті, особа, якщо вона добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої».

Внесеними змінами до статті 263 КК України фактично встановлено, що особа не підлягає кримінальній відповідальності попри те, що в її діях наявні усі елементи складу кримінального правопорушення, передбаченого відповідною частиною статті 263 КК України, що не відповідає частині 1 статті 2 КК України, відповідно до якої вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад

кримінального правопорушення, передбаченого цим Кодексом, є підставою кримінальної відповідальності.

Також у розділі IX Загальної частини КК України міститься вичерпний перелік підстав звільнення від кримінальної відповідальності, до яких належать звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (стаття 45); у зв'язку з примиренням винного з потерпілим (стаття 46); у зв'язку з передачею особи на поруки (стаття 47); у зв'язку зі зміною обстановки (стаття 48); у зв'язку із закінченням строків давності (стаття 49).

Крім того, в Особливій частині КК України законодавець передбачає особливі види звільнення від кримінальної відповідальності, які можуть застосовуватися за відповідних умов до осіб, які вчинили ті чи інші кримінальні правопорушення. Саме такий спеціальний вид звільнення від кримінальної відповідальності передбачений частиною 3 статті 263 КК України.

Варто зазначити, що Законом України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» № 2114-IX від 03.03.2022 р. Розділ II «Прикінцеві та перехідні положення» Кримінального кодексу України доповнено п. 22, відповідно до якого цивільні особи не несуть кримінальної відповідальності за застосування вогнепальної зброї проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України, якщо така зброя застосована відповідно до вимог Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України», положення якого передбачають, що у період дії воєнного стану цивільні особи можуть брати участь у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації або агресії іншої країни, отримати вогнепальну зброю і боєприпаси до неї відповідно до порядку та вимог, установлених Міністерством внутрішніх справ України. Цивільні особи зобов'язані здати отриману ними вогнепальну зброю і невикористані боєприпаси до неї до органів Національної поліції України не пізніше 10 днів після припинення або скасування дії воєнного стану в Україні.

З метою удосконалення складів кримінальних правопорушень, передбачених статтею 114-2 КК, встановлення чітких меж кримінальної відповідальності за розповсюдження інформації про направлення, переміщення міжнародної військової допомоги в Україну, а також інформації про переміщення, рух або розташування Збройних Сил України чи інших військових формувань України прийнято Закон України **«Про внесення змін до статті 114-2 Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за несанкціоноване розповсюдження інформації про засоби протидії збройній агресії Російської Федерації»**. Нормативним актом уточнено перелік суб'єктів, які можуть правомірно поширювати інформацію про переміщення, рух або розташування Збройних Сил України чи інших утворених відповідно

до законів України військових формувань. До таких суб'єктів, окрім Міністерства оборони України, віднесено Головне управління розвідки Міністерства оборони України, Службу безпеки України, а також конкретизовано обов'язкові ознаки складу злочину, передбаченого частиною 3 статті 114-2 КК, задля надання можливості суб'єктам правозастосування відмежувати зазначене діяння від державної зради або шпигунства.

Законом України **«Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання процедури обміну осіб як військовополонених»** КК України доповнено статтею 84-1 «Звільнення від відбування покарання у зв'язку з прийняттям рішення про передачу засудженого для обміну як військовополоненого», якою передбачено підстави звільнення від відбування покарання засудженого, щодо якого уповноваженим органом прийнято рішення про його передачу для обміну як військовополоненого та яким надано згоду на проведення такого обміну. Якщо обмін засудженого не відбувся, суд за клопотанням прокурора направляє такого засудженого для подальшого відбування призначеного раніше покарання згідно з рішенням суду. Передбачено також і випадок, коли засуджений, який був звільнений судом від відбування покарання у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про його передачу для обміну як військовополоненого, і обмін якого відбувся, протягом невідбутої частини покарання вчинить нове кримінальне правопорушення. У такому випадку суд призначає йому покарання за правилами, передбаченими статтями 71 і 72 Кримінального кодексу України.

Формулювання таких підстав для звільнення від відбування покарання засудженої особи, щодо якої прийнято рішення про передачу її для обміну як військовополоненого, не обмежується запобіжниками, що притаманні інституту звільнення від кримінальної відповідальності чи покарання. Така законодавча новела зумовила логічне питання: чи справедливо наділяти певною індульгенцією окремих суб'єктів кримінального правопорушення, які підлягатимуть обміну як військовополонені і які незалежно від тяжкості вчинених ними кримінальних правопорушень будуть звільнятися від відбування покарання? Доцільно передбачити у законодавстві можливість обміну для військовополонених, які вчинили на території України відповідні категорії кримінальних правопорушень, визначивши при цьому ті злочини, вчинення яких виключає можливість обміну (наприклад, порушення законів та звичаїв війни, геноцид (статті 438, 442 КК України).

Законом України **«Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення**

відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» значно розширено кримінально-карані форми взаємодії з представниками держави-агресора, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, в тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора. Зокрема, запроваджено відповідальність за пособництво державі-агресору (стаття 111-2 КК), а саме за умисні дії, спрямовані на допомогу державі-агресору (пособництво), збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора, вчинені громадянином України, іноземцем чи особою без громадянства, за винятком громадян держави-агресора, з метою завдання шкоди Україні шляхом: реалізації чи підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора; добровільного збору, підготовки та/або передачі матеріальних ресурсів чи інших активів представникам держави-агресора, її збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора; та передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк від десяти до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна або без такої.

На гуманізацію норм законодавства для поліпшення становища осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, спрямовано новели Закону України **«Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини»**, норми якого враховують відповідні рішення ЄСПЛ, Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи **«Про умовно-дострокове звільнення»** Res (2003) про те, що для зменшення несприятливих наслідків позбавлення волі і сприяння поверненню засудженого у суспільство за умов, які гарантували б безпеку цього суспільства, умовно дострокове звільнення повинно бути відповідно до закону доступним кожному засудженому, в тому числі особам, що засуджені до довічного позбавлення волі. При цьому, відповідно до цієї ж Рекомендації амністія та помилування не вважаються умовно-достроковим звільненням.

Зокрема, внесені зміни до статті 82 Кримінального кодексу України, якими визначено можливість заміни особі, яка відбуває покарання у вигляді довічного позбавлення волі, невідбутої частини покарання більш м'яким після фактичного відбування нею не менше п'ятнадцяти років призначеного судом покарання (частини 1, 5), а також надано можливість застосування умовно-дострокового звільнення після фактичного відбування засудженим не менше трьох чвертей строку

покарання, призначеного судом, у разі заміни покарання у вигляді довічного позбавлення волі на покарання у вигляді позбавлення волі на певний строк (пункт 3 частини 3 статті 81 КК України).

Відповідно до частини 5 статті 82 КК України покарання у виді довічного позбавлення волі може бути замінено на покарання у виді позбавленні волі строком від п'ятнадцяти до двадцяти років, якщо засуджений відбув не менше п'ятнадцяти років призначеного судом покарання. За такого законодавчого підходу заміна покарання у виді довічного позбавлення волі більш м'яким покаранням у виді позбавлення волі на визначений строк може мати місце за умови відбуття засудженим до довічного позбавлення волі не менше п'ятнадцяти років призначеного судом покарання.

З огляду на ступінь тяжкості злочину, за яке призначається покарання у виді довічного позбавлення волі, та особу винного, а також враховуючи те, що згідно з частиною 1 статті 64 КК України довічне позбавлення волі встановлюється за вчинення особливо тяжких злочинів і застосовується у випадках, спеціально передбачених цим Кодексом, якщо суд не вважає за можливе застосувати позбавлення волі на певний строк, необхідно визначити не тільки строк, після відбуття якого отримуватиметься право на заміну покарання у виді довічного позбавлення волі на покарання у виді позбавленні волі, але і відповідні критерії, які повинні будуть застосовуватися судом при вирішенні питання заміни покарання у виді довічного позбавлення волі на покарання у виді позбавленні волі.

На виконання вимог статей 161-192 частини 2 підрозділу 1 глави 9 розділу IV Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, статті 8 Директиви 2001/29/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 22 травня 2001 року про гармонізацію окремих аспектів авторського права та суміжних прав у інформаційному суспільстві 1 грудня прийнято Закон України **«Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо відповідальності за порушення авторського права і (або) суміжних прав»**, яким конкретизовано предмет правопорушень, передбачених статтею 51-2 КУпАП, частиною 1 статті 176 КК; збільшено розмір санкцій у виді штрафу за незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняються законом.

Зокрема, частину 1 статті 176 КК України викладено в новій редакції: «1. Незаконне відтворення, використання та розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, інших творів, а так само незаконне відтворення, використання та

розповсюдження виконання, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, камкординг, кардшейрінг або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, а також фінансування таких дій, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі».

З метою приведення у відповідність положень Кримінального кодексу України до положень Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських чи таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання прийнято Закон України **«Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за катування»**, відповідно до якого уточнено диспозицію статті 127 «Катування» та встановлено, що катуванням є будь-яка умисна дія, спрямована на заподіяння особі сильного фізичного болю чи морального страждання, вчинена з метою примусити її чи іншу особу вчинити дії, що суперечать їх волі, у тому числі отримати інформацію чи зізнання, або з метою покарати її чи іншу особу за дії, скоєні нею або іншою особою чи у скоєнні яких вона або інша особа підозрюється, або з метою залякування чи дискримінації її або інших осіб. Також передбачено дві обтяжуючі кваліфікуючі ознаки катування – вчинене повторно або за попередньою змовою групою осіб (частина 2 статті 127 КК); вчинене представником держави, у тому числі іноземної (частина 3 статті 127 КК).

Представниками іноземної держави у статтях 127, 146-1 КК визначено осіб, які діють як державні службовці іноземної держави або проходять військову службу у збройних силах, органах поліції, органах державної безпеки, розвідувальних органах, або осіб, які займають посади в зазначених або будь-яких інших державних органах чи органах місцевого самоврядування іноземної держави, утворених відповідно до її законодавства, або які діють за наказом таких осіб, а також представників іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд і груп найманців, утворених, підпорядкованих, керованих та фінансованих Російською Федерацією, а також представників окупаційної адміністрації Російської Федерації, до якої входять її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних Російській Федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України.

З метою гармонізації норм чинного законодавства про відповідальність за правопорушення військовослужбовців, вчинені під час несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці Законом України **«Про внесення змін до Кодексу України**

про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці» внесено зміни до статей 69 та 75 КК щодо виключення можливості призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом та звільнення від відбування покарання з випробуванням осіб, які вчинили в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці кримінальні правопорушення, передбачені статтями 403, 405, 407, 408, 429 КК; посилено відповідальність за невиконання наказу, вчинене в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці (частина 3 статті 403 КК); уточнено ознаки об'єктивної сторони складу правопорушення, передбаченого частиною 5 статті 407 КК (Самовільне залишення військової частини або місця служби, а також нез'явлення вчасно на службу без поважних причин військовослужбовцем, вчинені в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці).

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що український парламент своєчасно відреагував на виклики війни щодо удосконалення підстав кримінально-правової охорони суспільних відносин. Так, КК України доповнено наступними нормами: стаття 111-1 – колабораційна діяльність; стаття 111-2 – пособництво державі-агресору; стаття 114-2 – несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану; стаття 435-1 – образа честі і гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю; стаття 436-2 – виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників [Додаток 14].

Проте стан збройної агресії зумовлює збільшення ризиків недотримання принципу невідворотності кримінальної відповідальності, що призводить до суспільних втрат. З огляду на це, варто уникати прийняття законів виключно з політичних мотивів, що породжує розбалансованість законодавства, створює чимало проблем у правозастосуванні та порушує єдність судової практики в Україні. Часті зміни кримінального закону за останні кілька десятиліть дозволяють стверджувати, що проблемою у цій сфері є не відсутність (недостатність) кримінально-правового ресурсу (репресії) для дієвої протидії злочинності, а неповне та неефективне використання наявних кримінально-правових засобів такої протидії.

Отже, одним із напрямів посилення кримінально-правової охорони суспільних відносин в умовах війни є забезпечення єдності судової практики у кримінальних справах шляхом внесення до законодавства

змін, спрямованих на обмеження можливостей довільно встановлювати кримінально-правові санкції; встановлення правил кваліфікації кримінальних правопорушень, мінімізації судової дискреції.

2.2. Кримінальний процесуальний кодекс України

У кримінальній процесуальній сфері ухвалено 14 законодавчих актів. Зокрема: один закон стосується діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану¹⁰⁶; три закони – інституту запобіжних заходів¹⁰⁷; три закони – удосконалення порядку здійснення кримінального провадження¹⁰⁸; два – співробітництва з Міжнародним кримінальним судом¹⁰⁹, по одному – застосування до засуджених та осіб, які тримаються під вартою, заходів примусового годування¹¹⁰, процедури обміну осіб як

---

¹⁰⁶ Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про попереднє ув'язнення» щодо додаткового регулювання забезпечення діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану: Закон України від 03.03.2022 р. № 2111-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2111-20#Text>

¹⁰⁷ Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або його зміни з інших підстав: Закон України від 15.03.2022 р. № 2125-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2125-20#Text>; Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо обрання запобіжного заходу до військовослужбовців, які вчинили військові злочини під час дії воєнного стану: Закон України від 16.08.2022 р. № 2531-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2531-20#Text>; Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо уточнення положень про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження, скасування запобіжного заходу для проходження військової служби в умовах воєнного стану: Закон України від 16.11.2022 р. № 2751-IX. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39811>

¹⁰⁸ Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам: Закон України від 15.03.2022 р. № 2137-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2137-20#Text>; Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Закон України від 14.04.2022 р. № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text>; Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану: Закон України від 27.07.2022 р. № 2462-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2462-20#Text>

¹⁰⁹ Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом: Закон України від 03.05.2022 р. № 2236-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2236-20#Text>; Про внесення змін до статті 624 Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення співробітництва з Міжнародним кримінальним судом при проведенні процесуальних дій на території України: Закон України від 20.09.2022 р. № 2598-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2598-20#Text>

¹¹⁰ Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо застосування до засуджених та осіб, які тримаються під вартою, заходів примусового годування: Закон України від 19.07.2022 р. № 2429-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2429-20#Text>

військовополонених¹¹¹, виконання рішень ЄСПЛ¹¹², закриття кримінального провадження¹¹³ і один «техніко-юридичний» закон¹¹⁴ (щодо уточнення окремих термінів у зв'язку із прийняттям Закону України «Про електронні довірчі послуги») [Додатки 8, 10].

Із введенням воєнного стану Законом України **«Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про попереднє ув'язнення» щодо додаткового регулювання забезпечення діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану»** визначено рівень прокурора, який вправі здійснювати передбачені статтею 615 КПК повноваження слідчого судді, із наділенням таким правом керівника відповідного органу прокуратури.

Основними повноваженнями прокуратури у воєнний час стали розслідування воєнних злочинів, міжнародне співробітництво з виявлення та арешту по всьому світу активів осіб, які організують, забезпечують і провокують проведення військових дій Російської Федерації щодо України. При цьому, повноваження прокурора у кримінальному провадженні зазнали суттєвого розширення. У разі відсутності об'єктивної можливості виконання у встановлені законом строки слідчим суддею своїх повноважень, такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора, що здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором. Зокрема, керівник органу прокуратури:

(1) розглядає надані клопотання та вирішує питання про надання дозволу на здійснення таких заходів забезпечення кримінального провадження, як привід, тимчасовий доступ до речей і документів, арешт майна, затримання підозрюваного з метою приводу, окрім того, дає дозвіл на проведення таких слідчих (розшукових) дій, як обшук житла чи іншого володіння особи й примусове отримання біологічних зразків для

---

¹¹¹ Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання процедури обміну осіб як військовополонених: Закон України від 28.07.2022 р. № 2472-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2472-20#Text>

¹¹² Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини: Закон України від 18.10.2022 р. № 2690-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2690-20#Text>

¹¹³ Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо закриття кримінального провадження у зв'язку з втратою чинності законом, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння: Закон України від 01.12.2022 р. № 2810-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2690-20#Text>

¹¹⁴ Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального процесуального кодексу України щодо електронних довірчих послуг і електронної ідентифікації: Закон України від 18.10.2022 р. № 2685-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2685-20#Text>

експертизи, розглядає клопотання та вирішує питання про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій, передбачених Главою 21 КПК України, приймає рішення про продовження строків досудового розслідування;

(2) виконує повноваження слідчого судді щодо обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на строк до 30 діб до осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109-115, 121, 127, 146, 146-1, 147, 152, 153, 185, 186, 187, 189-191, 201, 258–258-5, 260–263-1, 294, 348 349, 365, 377-379, 402–444 КК України, а у виняткових випадках також у вчиненні інших тяжких чи особливо тяжких злочинів, якщо затримка в обранні запобіжного заходу може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі особи, яка підозрюється у вчиненні таких злочинів;

(3) продовжує строк тримання під вартою до одного місяця у випадках, передбачених вказаною вище статтею.

Також прокурор вправі під час дії надзвичайного або воєнного стану надавати тимчасовий доступ до визначених у п. 2, 5, 7, 8 ч. 1 статті 162 КПК України речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю.

Генерального прокурора (особи, яка виконує його обов'язки), керівника обласної прокуратури, їх перших заступників та заступників стосуються і приписи Закону України **«Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану»**. Їм надається право доручати здійснення досудового розслідування іншим органам досудового розслідування не лише у разі неефективності здійснення досудового розслідування, а також за наявності об'єктивних обставин, що унеможливають функціонування відповідного органу досудового розслідування чи здійсненням ним досудового розслідування в умовах введення в Україні або окремих її місцевостях воєнного, надзвичайного стану. Також керівнику органу прокуратури в умовах введення в Україні або окремих її місцевостях воєнного, надзвичайного стану надається право користуватися повноваженнями слідчого судді, передбаченими статтями 186, 187, 190, 206, 219, 232, 246, 250 КПК України, у випадку відсутності об'єктивної можливості їх виконання слідчим суддею. Окрім того, вносяться зміни у порядок проведення слідчих (розшукових) дій, застосування заходів забезпечення кримінального провадження, зумовлені новою редакцією статті 615 КПК України **«Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану»**. Відповідні особливості пов'язані із: внесенням відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань та початком досудового розслідування; проведенням процесуальних дій без участі понятих; зупиненням строків досудового розслідування;

забезпеченням розподілу матеріалів кримінального провадження між суддями; затриманням особи без ухвали слідчого судді, суду; продовженням строку дії ухвали слідчого судді про тримання під вартою чи постанови керівника органу прокуратури про тримання під вартою; оскарженням рішень, дій чи бездіяльності керівника органу прокуратури; врученням затриманій особі письмового повідомлення про підозру; визнанням отриманих показань доказами; дистанційною участю захисника; строком досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх; збереженням копій матеріалів кримінальних проваджень в електронній формі. КПК також доповнено новою статтею 615-1 «Відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження в умовах воєнного стану», за якою відновленню підлягають втрачені матеріали кримінального провадження, яке не завершилося направленням обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності до суду.

Таким чином, цей законодавчий акт підвищує ефективність і своєчасність здійснення кримінального провадження, посилює кримінальні процесуальні гарантії виконання його завдань.

На удосконалення досудового розслідування спрямований Закон України **«Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану»**. У Законі вводиться поняття «особа, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю». Стаття 241 «Освідування особи» викладається в новій редакції: освідування особи (за її згодою) здійснюється для виявлення на її тілі, одязі, в якому вона перебуває, слідів кримінального правопорушення та їх вилучення або виявлення особливих прикмет на підставі постанови дізнавача або слідчого, а в разі відмови особи освідування проводиться примусово на підставі постанови прокурора. Законом уточнюються окремі положення статті 284 «Закриття кримінального провадження та провадження щодо юридичної особи» та статті 615 «Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану». Отже, законом спрощено порядок видачі трупу, освідування особи, затримання осіб, обрання або продовження строку тримання під вартою.

Реалізації завдань кримінального провадження має сприяти Закон України **«Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам»**. У цьому законодавчому акті здійснено термінологічні уточнення понять,

пов'язаних із комп'ютерними даними, електронними комунікаційними системами, інформаційно-комунікаційними системами, комп'ютерними системами. Передбачено, що у разі необхідності слідчий чи прокурор виготовляє за допомогою технічних, програмно-технічних засобів, апаратно-програмних комплексів копії інформації, що міститься в інформаційних (автоматизованих) системах, електронних комунікаційних системах, інформаційно-комунікаційних системах, комп'ютерних системах, їх невід'ємних частинах. Копіювання такої інформації здійснюється із залученням спеціаліста. Главу 20 КПК «Слідчі (розшукові) дії» доповнено статтею 245-1 «Зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису». Вказана нова слідча (розшукова) дія полягає в одержанні слідчим, прокурором від особи, яка є власником або володільцем відповідних приладів або засобів, необхідних для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, копій фото- або кінозйомки, відеозапису, здійснених у публічно доступних місцях, у тому числі в автоматичному режимі, за виключенням місць, що відносяться до приватних помешкань осіб. Окрім того, подовжується строк вручення затриманій особі повідомлення про підозру (від 24 годин до 72 годин) (доповнення статті 615 КПК). У кримінальних провадженнях, в яких жодній особі не було повідомлено про підозру на дату введення в Україні або окремих її місцевостях воєнного, надзвичайного стану, проведення антитерористичної операції чи здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України, строк від дати введення до дати скасування або закінчення відповідного стану або заходів не зараховується до загальних строків, передбачених статтею 219 цього Кодексу (частина 8 статті 615 КПК). Також під час дії надзвичайного або воєнного стану на території України тимчасовий доступ до деяких речей і документів (визначених у пунктах 2, 5, 7, 8 частини 1 статті 162 КПК) здійснюється на підставі постанови прокурора, погодженої з керівником прокуратури (доповнення Розділу IX «Перехідні положення»).

На інститут запобіжних заходів в кримінальному провадженні вплинули закони **«Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або його зміни з інших підстав»**, **«Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо обрання запобіжного заходу до військовослужбовців, які вчинили військові злочини під час дії воєнного стану»**, **«Про внесення змін до Кримінального**

процесуального кодексу України щодо уточнення положень про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження, скасування запобіжного заходу для проходження військової служби в умовах воєнного стану». Перший – змінює назву Розділу IX-1 «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного, надзвичайного стану або в районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України» та доповнює його новою статтею 616 «Скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або зміна запобіжного заходу з інших підстав». За її приписами підозрюваний, обвинувачений, який під час досудового розслідування або судового розгляду тримається під вартою (окрім визначених категорій злочинів), має право звернутися до прокурора з клопотанням про скасування цього запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період. Рішення приймається слідчим суддею, судом. Підозрюваний, обвинувачений, стосовно якого скасовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, має невідкладно, не пізніше 24 годин, з'явитися до відповідного територіального центру комплектування та соціальної підтримки за місцем реєстрації. Також, за клопотанням підозрюваного, обвинуваченого можуть бути змінені такі запобіжні заходи як застава і домашній арешт (при дотриманні відповідних умов (частини 5, 6 статті 616 КПК)).

Іншим вказаним законодавчим актом передбачається, що під час дії воєнного стану до осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109–114-2, 258–258-5, 260, 261, 437–442 КК України, за наявності ризиків, зазначених у статті 177 КПК України, застосовується запобіжний захід у виді взяття під варту (статтю 176 КПК доповнено частиною 6). До військовослужбовців, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 402–405, 407, 408, 429 КК України, під час діє воєнного стану застосовується виключно взяття під варту (частина 7 статті 176 КПК). Окрім того, на виконання Рішення Конституційного Суду № 7-р/2019 від 25.06.2019 р. зі статті 176 КПК виключено частину 5, за якою «запобіжні заходи у вигляді особистого зобов'язання, особистої поруки, домашнього арешту, застави не можуть бути застосовані до осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109–114-1, 258–258-5, 260, 261 КК України» (ця норма була запроваджена у 2014 р.).

Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо уточнення положень про

відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження, скасування запобіжного заходу для проходження військової служби в умовах воєнного стану» спрямовано на уточнення окремих положень про особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану, зокрема в частині: відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження в умовах воєнного стану (стаття 615-1 КПК України); скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період (статті 616 КПК України). Ухвалені законодавчі приписи усувають правову невизначеність у наявних положеннях про особливий режим досудового розслідування та судового розгляду в умовах воєнного стану.

Таким чином, у проаналізованих випадках законодавцем використано як диспозитивний, так й імперативний методи щодо врегулювання суспільних відносин, пов'язаних із інститутом запобіжних заходів у кримінальному провадженні під час дії воєнного стану.

Врегулювання порядку співробітництва компетентних органів державної влади України з Міжнародним кримінальним судом впливає з частини 9 Римського статуту Міжнародного кримінального суду¹¹⁵. Юрисдикція цього Суду стосується «найбільш серйозних злочинів, що викликають стурбованість всієї міжнародної спільноти». До таких «серйозних злочинів», на які Суд розповсюджує свою юрисдикцію, відносяться злочини геноциду, злочини проти людяності, воєнні злочини та злочини агресії. Статті 6, 7, 8 цього Статуту докладно визначають поняття та ознаки перелічених злочинів. Співробітництво з Міжнародним кримінальним судом наближає Україну до ратифікації цього міжнародного документу, передбаченою у пункті 61 Плану заходів із виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (статті 8, 24 Угоди)¹¹⁶. На це спрямовані Закони України **«Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом»** і **«Про внесення змін до статті 624 Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення співробітництва з Міжнародним кримінальним судом при проведенні процесуальних дій на території України»**.

---

¹¹⁵ Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду, Міжнародний документ. 17.07.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

¹¹⁶ Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 № 1106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#Tex>

Механізм співпраці компетентних органів України з Міжнародним кримінальним судом запроваджено доповненням КПК розділом IX-2 «Особливості співробітництва з Міжнародним кримінальним судом». Цей розділ починається з примітки: «Примітка. Дія цього розділу поширюється виключно на співробітництво з Міжнародним кримінальним судом, з метою поширення його юрисдикції на осіб (громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства), які на момент вчинення злочину, що підпадає під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду, були підпорядковані та/або діяли, з метою здійснення збройної агресії проти України, та/або на підставі рішень (наказів, розпоряджень тощо) посадових осіб, військового командування, або органів державної влади Російської Федерації або іншої країни, що здійснювала агресію, або сприяла її здійсненню проти України». Співробітництво з Міжнародним кримінальним судом спрямоване на сприяння у притягненні до кримінальної відповідальності та покаранні осіб, які вчинили злочини, що підпадають під його юрисдикцію. Воно здійснюється шляхом вжиття необхідних заходів на прохання Міжнародного кримінального суду про співробітництво, в тому числі прохання про надання допомоги, про тимчасовий арешт, про арешт і передачу особи, а також інші прохання, які можуть направлятися відповідно до Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Центральними органами України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом визначені Офіс Генерального прокурора – під час розслідування та судового розгляду і Міністерство юстиції України – під час виконання вироків чи інших рішень Міжнародного кримінального суду, ухвалених за результатами розгляду справи. Серед особливостей співробітництва з Міжнародним кримінальним судом вказано на: передання кримінального провадження; виконання прохання Міжнародного кримінального суду про надання допомоги; конфіденційність та захист відомостей, що стосуються національної безпеки; забезпечення збереження доказів; виконання Міжнародним кримінальним судом функцій на території України; тимчасову передачу особи до Міжнародного кримінального суду для проведення процесуальних дій; права особи, стосовно якої надійшло прохання Міжнародного кримінального суду про співробітництво; особливості затримання осіб, які розшукуються Міжнародним кримінальним судом або стосовно яких надійшло прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт або про арешт і передачу; застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт (тимчасового арешту); виконання рішень Міжнародного кримінального суду та ін.

Зміни до КПК також передбачають, що: до особи, стосовно якої надійшло прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий

арешт або про арешт і передачу, може бути застосований запобіжний захід у вигляді тримання під вартою; розмір застави не визначається при розгляді питання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою; службова особа, яка здійснила затримання особи, яка розшукується Міжнародним кримінальним судом або стосовно якої надійшло прохання про тимчасовий арешт або про арешт і передачу, уповноважується роз'яснити затриманій особі її право надати згоду на передачу до Міжнародного кримінального суду у спрощеному порядку.

У Прикінцевих та перехідних положеннях встановлено умову, за якою до набрання чинності Римським статутом Міжнародного кримінального суду для України цей Закон застосовується з урахуванням умов, визначених Постановою Верховної Ради України «Про Заяву Верховної Ради України «Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян» від 4 лютого 2015 року № 145-VIII та Заявою Верховної Ради України до Міжнародного кримінального суду про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності вищими посадовими особами держави, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян під час мирних акцій протестів у період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року від 25 лютого 2014 року № 790-VII.

Після урегулювання обсягу та порядку співробітництва з Міжнародним кримінальним судом, запровадженням механізмів проведення окремих процесуальних дій на території України виникли питання щодо ефективного виконання Офісом Прокурора Міжнародного кримінального суду завдань стосовно розслідування на території України воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду. На їх розв'язання спрямований закон **«Про внесення змін до статті 624 Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення співробітництва з Міжнародним кримінальним судом при проведенні процесуальних дій на території України»**. Він передбачає механізм погодження Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора) порядку та переліку осіб Офісу Прокурора Міжнародного кримінального суду, які будуть здійснювати проведення процесуальних дій на території України.

Отже, врегулювання парламентом порядку співробітництва з Міжнародним кримінальним судом є необхідним кроком, що дозволить суду виконувати свої функції із притягнення до відповідальності осіб, які

вчинили воєнні злочини, злочини проти людяності та акти геноциду на території України.

Важливим у сучасних реаліях став Закон України **«Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання процедури обміну осіб як військовополонених»**. У зв'язку з цим 16 статей кримінального процесуального закону зазнали уточнюючих змін і доповнень. Кодекс також доповнено новою статтею 201 «Скасування запобіжного заходу». Насамперед, вводиться поняття «особа, стосовно якої уповноваженим органом прийнято рішення про обмін як військовополоненого» (п. 28 частини 1 статті 3). Це будь-яка особа, яка має процесуальний статус підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, та яка включена відповідним уповноваженим органом до списку для обміну як військовополонений. Обраний запобіжний захід може скасовуватися слідчим суддею, судом за клопотанням прокурора у зв'язку із прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу підозрюваного, обвинуваченого для обміну як військовополоненого. Такий підозрюваний, обвинувачений передається під нагляд уповноваженого органу для подальшого обміну. Запроваджується правило, згідно з яким у виняткових випадках, пов'язаних із необхідністю отримання показань під час досудового розслідування, якщо через існування небезпеки для життя і здоров'я особи, її тяжкої хвороби, наявності інших обставин, що можуть унеможливити її допит в суді або вплинути на повноту чи достовірність показань, сторона кримінального провадження, представник юридичної особи, стосовно якої здійснюється провадження, мають право звернутися до слідчого судді із клопотанням провести допит такої особи в судовому засіданні, в тому числі одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб. У цьому випадку допит здійснюється у судовому засіданні в місці розташування суду або перебування хворої особи в присутності сторін кримінального провадження із дотриманням правил проведення допиту під час судового розгляду (частина 1 статті 225 КПК). Щодо злочину, вчиненого підозрюваним, стосовно якого уповноваженим органом прийнято рішення про передачу його для обміну як військовополоненого, та якщо такий обмін відбувся, здійснюється спеціальне досудове розслідування на підставі ухвали слідчого судді. Допускається здійснення судового розгляду за відсутності обвинуваченого (*in absentia*), якщо стосовно нього уповноваженим органом прийнято рішення про передачу його для обміну як військовополоненого, та такий обмін відбувся. Обов'язок звільнення від відбування покарання, звільнення з-під варти особи, стосовно якої уповноваженим органом прийнято рішення про обмін як військовополоненого, встановлюється змінами і до Кримінально-виконавчого кодексу України та Закону України «Про попередне

ув'язнення». Таким чином, законодавчого врегулювання набули відносини щодо обміну підозрюваних, обвинувачених, засуджених як військовополонених.

На удосконалення окремих положень кримінального процесуального законодавства в частині врегулювання процедури розгляду судами питання застосування заходів примусового годування засуджених та осіб, які тримаються під вартою, та які відмовляються від їжі (оголошують про голодування), спрямований закон **«Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо застосування до засуджених та осіб, які тримаються під вартою, заходів примусового годування»**, адже ці питання неодноразово висвітлювалися у рішеннях ЄСПЛ¹¹⁷. У зв'язку з цим кримінальний процесуальний закон доповнено статтею 206-1 «Ухвала слідчого судді, суду про примусове годування підозрюваного, обвинуваченого, до якого застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою». Примусове годування, за відповідним клопотанням прокурора, застосовується лише на підставі ухвали слідчого судді, суду. Строк дії ухвали про примусове годування підозрюваного, обвинуваченого, до якого застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, не може перевищувати 30 днів.

Закон України **«Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо закриття кримінального провадження у зв'язку з втратою чинності законом, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння»** ухвалено з метою створення належного правового механізму закриття кримінального провадження, належної реалізації конституційних гарантій правової презумпції невинуватості особи, що визнається міжнародним стандартом кримінального провадження. Таким законодавчим змінам передувало Рішення Конституційного Суду України в справі № 3-20/2021(40/21), згідно з яким пункт 4 частини першої статті 284 КПК України визнано таким, що не відповідає Конституції України¹¹⁸. Окрім уточнення підстав закриття кримінального провадження, КПК доповнено новою Главою 36-1 «Кримінальне провадження щодо діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність», яка містить дві

---

¹¹⁷ Справа «Невмержицький проти України» (рішення від 21.06.199 р.); справа «Cioara v. Moldova» (рішення від 19.06.2007 р.). URL: <https://khpg.org/>

¹¹⁸ Рішення Другого Сенату Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Кротюка Олександра Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 4 частини першої статті 284 Кримінального процесуального кодексу України (справа щодо презумпції невинуватості). 8 червня 2022 року № 3-р(П)/2022 Справа № 3-20/2021(40/21). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v003p710-22#Text>

статті – щодо особливостей закінчення досудового розслідування (стаття 479-1) і особливостей судового провадження (стаття 479-2).

Законом України **«Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини»** урегульовуються питання застосування практики ЄСПЛ. Зокрема, внесені зміни базуються на таких рішеннях ЄСПЛ: у справі «Швидка проти України» (заява № 17888/12) зазначено, що застосування адміністративного стягнення у найбільш суворій формі є непропорційним переслідуюній меті; у справі «Петухов проти України (№ 2)» (заява № 41216/13) порушенням статті 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод розцінено ненадання заявнику належної медичної допомоги під час тримання його під вартою, а також неможливість скорочення покарання заявника у виді довічного позбавлення волі; у справах «Харченко проти України» (заява № 40107/02), «Чанєв проти України» (заява № 46193/13), «Куц проти України» (заява № 53865/11) порушені права на свободу та особисту недоторканність та ін. У зв'язку з наведеним, законом внесені зміни до: статті 176 КПК із визначенням правила, що запобіжні заходи до початку підготовчого судового засідання можуть застосовуватися слідчим суддею; частини третьої статті 331 КПК, якими виключаються положення, що надавали повноваження суду за відсутності клопотань розглядати питання щодо доцільності застосування запобіжного заходу. Окрім того, удосконалюється порядок продовження запобіжного заходу (зміни до статей 315, 331 КПК), обрання запобіжного заходу судом касаційної інстанції (зміни до статей 433, 422 КПК) та при скасуванні судового рішення і направленні справи на новий розгляд до суду першої або апеляційної інстанції у результаті перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами (зміни до статті 467 КПК). КПК доповнено новою статтею 533-1 «Ознайомлення з матеріалами кримінального провадження після набрання судовим рішенням законної сили», згідно з положеннями якої виправданій, засуджений, особа, стосовно якої застосовано примусові заходи медичного чи виховного характеру, потерпілий, представник юридичної особи, їх захисники та законні представники мають право звернутися із заявою про ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, учасниками в якому вони були, до суду, в якому зберігаються такі матеріали.

Підсумовуючи огляд ухвалених за досліджуваний період законодавчих актів про внесення змін і доповнень до КПК України, необхідно зазначити, що за кількісно-якісними показниками: (1) назва розділу IX-1 двічі змінювалася; (2) стаття 615 «Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану» зазнала змін тричі

(від нової її редакції до подальших окремих уточнень); (3) кодекс доповнено статтями 201-1, 206-1, 245-1, 533-1, 615-1 (із подальшими уточнюючими змінами), 616 та пунктом 20-7 розділу IX Перехідні положення [Додаток 14]. При цьому значна кількість нових кримінальних процесуальних норм мають тимчасово-умовний, виключний характер, застосовуються за особливих, надзвичайних обставин, обмежені певним часовим періодом та колом випадків.

Варто відмітити, що кожен законопроект (що став законом) піддавався експертному обговоренню, при якому вказувалося на ті чи інші проблемні питання, колізії та прогалини (висновки Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України¹¹⁹, Дослідницької служби Верховної Ради України (Інституту законодавства Верховної Ради України)¹²⁰, пропозиції Національної академії правових наук України¹²¹). Найбільш обговорюваними стали зміни щодо: розширення повноважень прокурора, обмеження прав особи в кримінальному провадженні (зокрема, при застосуванні запобіжних заходів), співробітництва з Міжнародним кримінальним судом (в частині колізійності вітчизняних норм і положень Римського статуту), дистанційного правосуддя¹²².

Разом із тим, попри деякі проблеми, законодавчі зміни у контексті забезпечення правопорядку у воєнний час позитивно сприймаються у правозастосовчій практиці, зокрема й судовою владою¹²³. Наприклад, Касаційний кримінальний суд під час перегляду вироку врахував бажання засудженого проходити військову службу за мобілізацією як пом'якшуючу обставину (Постанова Другої судової палати Касаційного кримінального суду від 30 червня 2022 року у справі № 755/9016/19, провадження 51-605 км 20). Стосовно підсудності, позиція Верховного Суду по ч. 9 ст. 615 КПК полягає у наступному: «саме на період воєнного стану, де слідство, там і суд: якщо це проступок, то розглядає той суд, на території якого вчинено проступок, а якщо вчинено злочин, то розглядає

---

¹¹⁹ Офіційний вебсайт Верховної Ради України. Законотворчість. URL: <https://www.rada.gov.ua/>

¹²⁰ Законодавче забезпечення формування та реалізації державної політики України в умовах воєнного стану : колективна монографія : у 4 т. / заг. ред. : Стефанчук Р. О., Мищак І. М., Савченко Л. А.; Інститут законодавства Верховної Ради України. К. : Вид-во «Людмила», 2022. Том 1. 314 с.

¹²¹ Аналітичне дослідження актів Верховної Ради України, прийнятих після введення воєнного стану в Україні / Київський регіональний центр Національної академії правових наук України. 2022. Випуск 2. С. 74–94.

¹²² Проблеми законодавчого забезпечення пріоритетних сфер суспільних відносин (на основі аналізу законопроектів, включених до порядку денного сьомої сесії Верховної Ради країни дев'ятого скликання) / Інститут законодавства Верховної Ради України; заг. ред. О. Л. Копиленка. Том 22. К. : Вид-во «Людмила», 2022. 621 с.

¹²³ Особливості кримінального провадження під час воєнного стану. Станіслав Кравченко, Голова ККС у складі Верховного Суду. URL: <https://uba.ua/ukr/news/9268/>

той суд, де знаходиться орган досудового слідства»¹²⁴. Складнощі, які виникли із повноцінною реалізацією положень кримінального процесуального законодавства в умовах воєнного стану та збройної агресії, спонукали до підготовки Верховним Судом відповідних методичних роз'яснень судам України¹²⁵. Зокрема, в Інформаційному листі йдеться про: внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного державного реєстру досудових розслідувань, наділення особливими повноваженнями прокурора, заборону скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства, додержання строків і невідкладність розгляду слідчими суддями клопотань, зміну підсудності, використання режиму відеоконференцз'язку, продовження запобіжного заходу, його зміну, завірення судового рішення.

2.3. Кодекс України про адміністративні правопорушення

У сфері адміністративно-правової охорони суспільних відносин ухвалено **10** законодавчих актів. Зокрема: один закон стосується уточнення суб'єктів розгляду справ про вчинення адміністративних правопорушень за невиконання законних вимог Уповноваженого з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, або перешкоджання здійсненню ним своїх повноважень¹²⁶; один закон – новелізації адміністративної відповідальності вантажовідправника за порушення вимог оформлення та внесення відомостей до товарно-транспортної накладної або інших визначених законодавством документів на вантаж¹²⁷; один – посилення адміністративної відповідальності за незаконну торгівлю пальним¹²⁸; один – посилення адміністративної відповідальності за порушення порядку встановлення та використання номерних знаків транспортних засобів¹²⁹; один – приведення положень

---

¹²⁴ Там само.

¹²⁵ Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану. Верховний Суд. 03.03.2022. № 1/0/2-22. URL: <https://supreme.court.gov.ua/>

¹²⁶ Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення: Закон України від 14.04.2022 р. № 2200-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2200-20#n2>

¹²⁷ Про внесення зміни до статті 132² Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо відповідальності вантажовідправника за порушення вимог оформлення та внесення відомостей до товарно-транспортної накладної або інших визначених законодавством документів на вантаж: Закон України від 06.10.2022 р. № 2647-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2647-20#n2>

¹²⁸ Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення адміністративної відповідальності за незаконну торгівлю пальним: Закон України від 06.10.2022 р. № 2657-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-20#n2>

¹²⁹ Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Закону України «Про дорожній рух» щодо посилення адміністративної відповідальності за порушення порядку встановлення та використання номерних знаків транспортних

КУпАП у відповідність до законодавства у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації¹³⁰; один – застосування адміністративного арешту як виду адміністративного стягнення при вчиненні окремих видів адміністративних правопорушень на виконання рішення Європейського суду з прав людини¹³¹; один – удосконалення адміністративної відповідальності за порушення порядку подання державному реєстратору інформації про кінцевого бенефіціарного власника юридичної особи¹³²; один – посилення відповідальності за порушення авторського права і (або) суміжних прав¹³³; один – запобігання та протидії мобінгу (цькуванню)¹³⁴; один – особливостей провадження у справах про військові адміністративні правопорушення¹³⁵ [Додатки 8, 11].

Прийняття Закону України **«Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення»** обумовлено необхідністю приведення положень КУпАП у відповідність до норм Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із набуттям статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» (№ 2191-IX від 14.04.2022). Зокрема, мова йде про юридико-технічні зміни – заміну у статтях 188⁵¹, 221 КУпАП суб'єктів «Комісія з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин», «Голова Комісії з питань

засобів: Закон України від 06.10.2022 р. № 2658-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-20#n5>

¹³⁰ Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального процесуального кодексу України щодо електронних довірчих послуг і електронної ідентифікації: Закон України від 18.10.2022 р. № 2685-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2685-20#n3>

¹³¹ Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини: Закон України від 18.10.2022 р. № 2690-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2690-20#n6>

¹³² Про внесення зміни до статті 166¹¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення у зв'язку зі змінами в порядку подання державному реєстратору інформації про кінцевого бенефіціарного власника юридичної особи: Закон України від 16.11.2022 р. № 2756-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-20#n5>

¹³³ Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо відповідальності за порушення авторського права і (або) суміжних прав: Закон України від 01.12.2022 р. № 2803-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-20#n5>

¹³⁴ Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню): Закон України від 01.12.2022 р. № 2806-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-20#n5>

¹³⁵ Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці: Закон України від 13.12.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-20#n5>

осіб, зниклих безвісти за особливих обставин», «член Комісії з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» на «Уповноважений з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, або уповноважені особи секретаріату Уповноваженого з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин».

З метою усунення недоліків правового регулювання адміністративної відповідальності за порушення вимог законодавства у сфері здійснення габаритно-вагового контролю Законом України **«Про внесення зміни до статті 132-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо відповідальності вантажовідправника за порушення вимог оформлення та внесення відомостей до товарно-транспортної накладної або інших визначених законодавством документів на вантаж»** викладено у новій редакції склад адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 132² КУпАП. У цьому зв'язку встановлено однаковий підхід щодо підстав для притягнення до адміністративної відповідальності як вантажовідправника, так і перевізника, а також запроваджено альтернативні розміри штрафів залежно від рівня перевищення граничних норм вагових або габаритних параметрів вантажу.

В умовах воєнного стану держава вживає посилені заходів для боротьби з правопорушеннями у сфері торгівлі паливом. Це спрямовано у першу чергу для підтримки належного та безперебійного функціонування об'єктів критичної інфраструктури, а також має на меті усунення спекулятивних проявів на ринку пального. Законом України **«Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення адміністративної відповідальності за незаконну торгівлю паливом»** доповнено КУпАП новою статтею 161¹ «Порушення порядку торгівлі паливом», якою запроваджено адміністративну відповідальність за оптову або роздрібну торгівлю паливом без державної реєстрації суб'єктом господарювання або без одержання документа дозвільного характеру, якщо його одержання передбачено законом (крім випадків застосування принципу мовчазної згоди), а також за вчинення інших порушень правил торгівлі паливом.

Для забезпечення належної ідентифікації транспортних засобів, що беруть участь у дорожньому руху, Законом України **«Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Закону України «Про дорожній рух» щодо посилення адміністративної відповідальності за порушення порядку встановлення та використання номерних знаків транспортних засобів»**:

(1) вилучено із юридичного складу адміністративного правопорушення, передбаченого частиною шостою статті 121 КУпАП, таких суспільно шкідливих дій, як: експлуатація (транспортного засобу)

без номерного знака або з номерним знаком, що не належить цьому засобу чи не відповідає вимогам стандартів, або з номерним знаком, закріпленим у не встановленому для цього місці, закритим іншими предметами, у тому числі з нанесенням покриття або застосуванням матеріалів, що перешкоджають чи ускладнюють його ідентифікацію, чи забрудненим, що не дозволяє чітко визначити символи номерного знака з відстані двадцяти метрів, перевернутим чи неосвітленим;

(2) доповнено КУпАП статтею 121³, в якій закріплено адміністративну відповідальність за керування або експлуатацію транспортного засобу без номерного знака, з номерним знаком, що не належить цьому засобу або не відповідає встановленим зразкам або вимогам, з номерним знаком, закріпленим у не встановленому для цього місці, перевернутим чи неосвітленим, закритим іншими предметами (в тому числі прозорими), з нанесенням покриття або застосуванням матеріалів, що перешкоджають чи ускладнюють його ідентифікацію, забрудненим номерним знаком, якщо така забрудненість не дає можливості чітко визначити символи або буквено-числову комбінацію номерного знака з відстані двадцяти метрів, а так само вчинення інших дій, спрямованих на умисне приховування номерного знака; посилено адміністративну відповідальність за перелічені дії у частині першій згаданої статті, якщо мова йде про керування або експлуатацію транспортного засобу із незаконно встановленими номерними знаками Збройних Сил України, Національної гвардії України, Національної поліції України, Державної прикордонної служби України, Державної служби з надзвичайних ситуацій, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації або дипломатичних представництв, консульств та інших міжнародних організацій, які користуються повним та частковим імунітетом.

Додатково змінами до Закону України «Про дорожній рух» передбачено удосконалення порядку присвоєння та виготовлення номерних знаків, створення законодавчих умов для запобігання виникненню корупційних ризиків у роботі територіальних сервісних центрів МВС.

З метою реформування законодавства у сфері електронного цифрового підпису шляхом гармонізації із положеннями Регламенту (ЄС) № 910/2014 Європейського Парламенту та Ради від 23 липня 2014 року щодо електронної ідентифікації та довірчих послуг для цілей електронних транзакцій на внутрішньому ринку, що скасовує Директиву 1999/93/ЄС Європейського Парламенту та Ради, 5 жовтня 2017 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про електронні довірчі послуги». З огляду на це Законом України **«Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та**

Кримінального процесуального кодексу України щодо електронних довірчих послуг і електронної ідентифікації» внесено юридико-технічні правки щодо використання у КУпАП терміну «кваліфікований електронний підпис».

Застосування адміністративного арешту як виду адміністративного стягнення передбачає обмеження свободи особи, що відповідно має відповідати принципу юридичної визначеності. Європейський суд з прав людини у справі «Швидка проти України» (заява № 17888/12) вказав, що адміністративний арешт як захід впливу має бути «необхідним у демократичному суспільстві». Для імплементації вказаного судового рішення ЄСПЛ у національне законодавство Законом України **«Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини»** збільшено розміри штрафних санкцій за вчинення адміністративних правопорушень, передбачених статтями 44, 121, 178 КУпАП.

Законом України **«Про внесення зміни до статті 166¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення у зв'язку зі змінами в порядку подання державному реєстратору інформації про кінцевого бенефіціарного власника юридичної особи»** встановлено адміністративну відповідальність керівника юридичної особи або особи, уповноваженої діяти від імені юридичної особи (виконавчого органу), за неподання або несвоєчасне подання державному реєстратору передбаченої Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» інформації про кінцевого бенефіціарного власника юридичної особи або про його відсутність, або документів для підтвердження відомостей про кінцевого бенефіціарного власника юридичної особи.

Законом України **«Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо відповідальності за порушення авторського права і (або) суміжних прав»** викладено у новій редакції статтю 51² КУпАП «Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності», в якій передбачено, що об'єктивна сторона правопорушення визначатиметься шляхом відсилання до спеціального закону, форма вини є умисною, а також підвищено розміри штрафних санкцій.

З метою встановлення адміністративної відповідальності за вчинення мобінгу Законом України **«Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню)»** доповнено КУпАП новою статтею 173⁵ «Мобінг (цькування) працівника». Цей закон пов'язаний із Законом

України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню)» від 16 листопада 2022 року № 2759-IX.

Законом України «*Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці*» внесено зміни до КУпАП щодо посилення адміністративної відповідальності за вчинення військовослужбовцями та резервістами адміністративних правопорушень:

(1) збільшено строк застосування арешту з утриманням на гауптвахті до п'ятнадцяти діб;

(2) переглянуто у бік збільшення розміри штрафних санкцій, передбачених статтями 172¹⁰–172²⁰ КУпАП;

(3) доповнено КУпАП новою статтею 266¹ «Огляд військовозобов'язаних та резервістів під час проходження зборів, а також військовослужбовців на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції», якою визначено порядок проведення такого огляду посадовою особою, уповноваженою на те начальником органу управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України або командиром (начальником) військової частини (установи, організації, підприємства, закладу, підрозділу), іншого утвореного відповідно до законів України військового формування, а також правоохоронного органу спеціального призначення. Порядок направлення військовозобов'язаних та резервістів під час проходження зборів, а також військовослужбовців для огляду на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, та проведення такого огляду здійснюється в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Окремо зазначено, що огляд військовослужбовців, які виконують обов'язки військової служби у складі національного контингенту (національного персоналу), може проводитися в медичних закладах, що входять до складу міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки, в яких бере участь національний контингент (національний персонал).

Підсумовуючи огляд ухвалених за досліджуваний період законодавчих актів про внесення змін і доповнень до КУпАП, необхідно зазначити, що за кількісно-якісними показниками: (1) кодекс доповнено новими статтями 121³, 161¹, 173⁵, 266¹; 2) у кодексі викладено нову редакцію статей 51², 132² [Додаток 14].

2.4. Інші законодавчі акти у сфері правоохоронної діяльності

Із суміжних та організаційно-правових питань законодавчого регулювання правоохоронної діяльності ухвалено 6 законодавчих актів. Зокрема: одним законом ратифіковано Додатковий протокол до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму¹³⁶; один закон стосується забезпечення участі цивільних осіб у захисті України¹³⁷; один – відповідальності осіб за здійснення колабораційної діяльності¹³⁸; два – оптимізації діяльності Національної поліції під час дії воєнного стану¹³⁹; один – проведення Національною гвардією України робіт із розмінування під час дії воєнного стану¹⁴⁰ [Додатки 8, 12].

Законом України **«Про ратифікацію Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму»** ратифіковано доповнення Конвенції положеннями стосовно криміналізації таких діянь, як «участь у терористичній організації або групі», «проходження навчання тероризму», «виїзд за кордон з терористичною метою», «фінансування виїзду за кордон з терористичною метою», «організація чи сприяння іншим способом виїзду за кордон з метою терористичної діяльності»; визначено Службу безпеки України відповідальною за обмін інформацією про осіб, які виїжджають за кордон з терористичною метою. Цей законодавчий акт прийнято на виконання статті 3 розділу I, статті 13 розділу II Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Імплементация в національне законодавство положень Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму шляхом внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення боротьби з тероризмом посилить спроможності загальнодержавної системи боротьби з тероризмом з урахуванням

---

¹³⁶ Про ратифікацію Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму: Закон України від 20.09.2022 р. № 2589-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2589-20#Text>

¹³⁷ Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України: Закон України від 03.03.2022 р. № 2114-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text>

¹³⁸ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення відповідальності осіб, які здійснювали колабораційну діяльність: Закон України від 03.03.2022 р. № 2107-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2107-20#Text>

¹³⁹ Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2123-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#Text>; Про внесення змін до деяких законів України щодо присвоєння спеціальних звань поліції під час дії воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 р. № 2151-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2151-20#Text>

¹⁴⁰ Про внесення зміни до статті 12 Закону України «Про Національну гвардію України» щодо проведення робіт із розмінування, у тому числі під час дії воєнного стану: Закон України від 06.10.2022 р. № 2652-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2652-20#Text>

європейських та загальносвітових практик у сфері протидії терористичній діяльності.

В умовах правого режиму воєнного стану та з метою посилення спроможності захисту України від збройної агресії Законом України **«Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України»** надано можливість отримати вогнепальну зброю та боєприпаси до неї громадянам України, а також іноземцям та особам без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України та виявили намір брати участь у захисті держави. У такому разі застосування цивільними особами вогнепальної зброї здійснюється аналогічно до застосування зброї військовослужбовцями під час виконання ними завдань щодо відсічі збройної агресії проти України в порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України. Крім цього, у період дії воєнного стану громадяни України можуть брати участь у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав, застосовуючи власну нагородну зброю, спортивну зброю (пістолети, револьвери, гвинтівки, гладкоствольні рушниці), мисливську нарізну, гладкоствольну чи комбіновану зброю та бойові припаси до неї.

Важливо відмітити, що цивільні особи не підлягають кримінальній відповідальності за застосування вогнепальної зброї проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України, якщо така зброя застосована відповідно до вимог Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України».

Законом України **«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення відповідальності осіб, які здійснювали колабораційну діяльність»** обмежено доступ до виконання функцій, пов'язаних із проведенням виборів усіх рівнів, доступу до військової служби та допуску до державної таємниці для осіб, які співпрацювали з державою агресором, її окупаційною адміністрацією та/або її збройними чи воєнізованими формуваннями. Так, змінами до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» передбачено неможливість комплектування Збройних Сил України та інших військових формувань особами, які мають судимість за вчинення кримінального правопорушення проти основ національної безпеки України, передбаченого статтею 111¹ Кримінального кодексу України, якщо така судимість не погашена або не знята в установленому законом порядку.

Окрім цього даним Законом закріплена можливість заборони діяльності (ліквідація, припинення, примусовий розпуск) політичної партії, громадського об'єднання, громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, благодійної організації, професійної спілки та релігійної організації у випадку засудження їхніх уповноважених осіб за вчинення кримінального правопорушення проти

основ національної безпеки України, передбаченого статтею 111¹ Кримінального кодексу України.

В умовах збройної агресії важливе значення для виконання завдань територіальної оборони, забезпечення та здійснення заходів правового режиму воєнного стану відіграє діяльність правоохоронних органів. Такі завдання, зокрема, покладено на органи Національної поліції. Законом України *«Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану»* врегульовано низку питань діяльності поліції в умовах воєнного стану, а саме:

(1) посилено координацію та взаємодію Національної поліції з іншими правоохоронними органами, органами публічної адміністрації, Інтерполом та Європолом;

(2) встановлено обов'язок використання поліцейським спеціального жетону, у тому числі, якщо він виконує обов'язки в цивільному одязі або при виконанні службових обов'язків із використанням засобів індивідуального захисту;

(3) надано право поліцейським за письмовим запитом в установленому законом порядку безоплатно одержувати від державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб державної форми власності інформацію, необхідну для виконання завдань та повноважень поліції, у тому числі стосовно військовополонених;

(4) передбачено повноваження поліцейських щодо: здійснення конвоювання осіб, затриманих за підозрою в учиненні кримінального правопорушення, узятих під варту, обвинувачених або засуджених до позбавлення волі, та їх охорони у залі суду; утримання в ізоляторах тимчасового тримання осіб, затриманих за вчинення кримінальних або адміністративних правопорушень, осіб, стосовно яких як запобіжний захід застосовано тримання під вартою, осіб, підданих адміністративному арешту, а також обвинувачених і засуджених; здійснення розмінування, що має оперативний характер, у частині виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів, щодо яких є підстави вважати, що вони є предметами, знаряддями чи засобами вчинення адміністративних або кримінальних правопорушень; здійснення техніко-криміналістичного забезпечення огляду місця події, в тому числі пов'язаної з пожежами, та спеціальні вибухотехнічні роботи за фактами скоєння вибухів, надходження повідомлень про виявлення підозрілих вибухонебезпечних предметів, загрозу вибуху;

(5) змінено правила застосування поліцейськими технічних приладів, технічних засобів та спеціалізованого програмного забезпечення, а також підручних засобів і примусових заходів;

(6) визначено особливості проходження служби в органах Національної поліції на період дії воєнного стану;

(7) доповнено Дисциплінарний статут Національної поліції України Розділом V «Особливості проведення службового розслідування в період дії воєнного стану».

Додатково Законом України **«Про внесення змін до деяких законів України щодо присвоєння спеціальних звань поліції під час дії воєнного стану»** передбачено присвоєння під час дії воєнного стану чергового спеціального звання без встановлення термінів, передбачених Законом України «Про Національну поліцію», достроково та на один ступінь вище від звання, передбаченого займаною штатною посадою.

Участь у захисті конституційного ладу України, цілісності її території бере також Національна гвардія України. Під час бойових дій завжди існує потреба у проведенні робіт із розмінування об'єктів та інфраструктури, знищенні небезпечних боєприпасів або боєприпасів, які не розірвались. У зв'язку з цим, Законом України **«Про внесення змін до статті 12 Закону України «Про Національну гвардію України» щодо проведення робіт із розмінування, у тому числі під час дії воєнного стану»** встановлено обов'язок Національної гвардії України проводити роботи із розмінування (виявлення, знешкодження та знищення) вибухонебезпечних предметів на територіях, які надані для розміщення і постійної діяльності органів військового управління, з'єднань, військових частин (підрозділів), вищих військових навчальних закладів, навчальних військових частин (центрів), баз, закладів охорони здоров'я та установ Національної гвардії України, а також у місцях виконання завдань за призначенням під час дії воєнного стану, в особливий період та у разі необхідності у мирний час.

Підсумовуючи огляд ухвалених за досліджуваний період законодавчих актів у сфері правоохоронної діяльності, необхідно зазначити, що за кількісно-якісними показниками: (1) ухвалено один цілісний закон щодо участі цивільних осіб у захисті України; (2) внесено зміни до одного кодексу та восьми законів щодо встановлення обмежень у реалізації політичних та громадянських прав особами, які здійснювали колабораційну діяльність; (3) внесено зміни до трьох законів України щодо розширення обсягу повноважень і обов'язків поліцейських та Національної гвардії України в умовах воєнного стану [Додаток 14].

Найбільш обговорюваними стали зміни щодо встановлення низки обмежень щодо участі в адміністративно-політичній сфері осіб, які здійснювали колабораційну діяльність.

2.5. Антикоруційне законодавство

В умовах воєнного стану зусилля парламенту України щодо протидії корупції спрямовані на створення законодавчих передумов для

підвищення ефективності системи розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, зокрема активами, що належать резидентам Російської Федерації, підвищення інституційної спроможності та ефективності роботи Національного агентства з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. На подолання нових корупційних викликів ухвалено 4 законодавчі акти, зокрема Закони України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки»¹⁴¹, «Про внесення змін до розділу V «Прикінцеві положення» Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів»¹⁴², «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану»¹⁴³, «Про внесення зміни до розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» щодо встановлення обмежень для призначення Директора Національного антикорупційного бюро України у зв'язку з введенням воєнного стану в Україні»¹⁴⁴ [Додатки 8, 13].

Законом України **«Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки»** затверджено Антикорупційну стратегію на 2021–2025 роки. метою якої є досягнення суттєвого прогресу в запобіганні та протидії корупції, забезпечення злагодженості та системності антикорупційної діяльності всіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Антикорупційна стратегія розглядає корупцію як ключову перешкоду стабільному економічному зростанню і розбудові ефективних та інклюзивних демократичних інститутів. Стратегія містить 4 розділи: перший описує концепцію формування антикорупційної політики на наступні 5 років, а інші три присвячені опису проблем та очікуваних результатів в різних сферах.

---

¹⁴¹ Про засади державної антикорупційної політики: Закон України від 20.06.2022 р. № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>

¹⁴² Про внесення змін до розділу V «Прикінцеві положення» Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів»: Закон України від 31.05.2022 р. № 2293-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2293-20#Text>

¹⁴³ Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану: Закон України від 08.07.2022 р. № 2381-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2381-20#Text>

¹⁴⁴ Про внесення зміни до розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» щодо встановлення обмежень для призначення Директора Національного антикорупційного бюро України у зв'язку з введенням воєнного стану в Україні: Закон України від 07.09.2022 р. № 2582-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2582-20#Text>

Стратегія направлена на викорінення корупції у таких пріоритетних сферах: митна справа та оподаткування; суди та органи правопорядку; державне регулювання економіки; будівництво і земельні відносини; сектор оборони; охорона здоров'я; соціальний захист. У кожній із пріоритетних сфер Антикорупційної стратегії визначено ключові проблеми та сформульовано стратегічні результати, яких необхідно досягти для їх вирішення.

Документ характеризується комплексним підходом до розв'язання проблеми протидії корупції, в якому визначено чіткі цілі, часові рамки й засоби їх досягнення, а також поєднано антикорупційні реформи з іншими, зокрема такими як судова реформа, реформа органів правопорядку, публічної служби, адміністративна тощо. Прийняті законодавчі положення мають на меті комплексне реформування системи протидії корупції відповідно до міжнародних стандартів та успішних практик іноземних держав і гармонізують законодавство України з європейськими нормами. Антикорупційна стратегія відповідає зобов'язанням, проголошеним Україною щодо набуття членства в ЄС.

Прийняття Антикорупційної стратегії є кроком уперед у напрямі мінімізації корупції та забезпечує публічні інституції надійним дороговказом та інструментарієм на найближчі роки.

Задля удосконалення законодавчого врегулювання питань управління активами під час введення воєнного стану, сприяння відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози державній незалежності України, її територіальній цілісності прийнято Закон України **«Про внесення змін до розділу V «Прикінцеві положення» Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» щодо управління активами під час дії воєнного стану»**, яким Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (далі – АРМА), наділено правом мати рахунки в депозитарних установах та придбавати за рахунок грошових коштів, розміщених на депозитних рахунках АРМА у національній валюті та нарахованих за ними процентів, облігації внутрішньої державної позики, які сприятимуть залученню необхідних фінансових ресурсів.

Запроваджено порядок примусової передачі активів АРМА для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану. У разі надходження винесеного у межах наданих законом повноважень рішення прокурора або судового рішення, що набрало законної сили, яким скасовано арешт розміщених на рахунках АРМА грошових коштів, які було спрямовано на придбання облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації», за умови наявності судового рішення у Єдиному

державному реєстрі судових рішень, АРМА, за погодженням із законним власником грошових коштів, протягом десяти робочих днів приймає рішення про продаж облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації» або про їх передачу законному власнику грошових коштів. Такі правочини здійснюються із залученням юридичної особи – професійного учасника ринків капіталів та організованих товарних ринків, що отримала ліцензію на провадження відповідного виду професійної діяльності на ринках капіталу, та 100 відсотків акцій (часток) якої належать державі.

На забезпечення правової визначеності щодо дії обмежень на одержання подарунків для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняних до них осіб в умовах воєнного стану, а також порядку декларування таких подарунків в умовах воєнного стану прийнято Закон України **«Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану»**.

Законом передбачено, що тимчасово, з дня введення воєнного стану, на період до його припинення або скасування, а також протягом одного місяця з дня його припинення чи скасування вимога щодо відповідності подарунків загальноновизнаним уявленням про гостинність та обмеження щодо вартості подарунків, встановлені частиною другою статті 23 Закону «Про запобігання корупції», не поширюються на: 1) одержання грошових коштів, у повному обсязі використаних (за наявності підтвердження використання одержаних грошових коштів у повному обсязі на одну або декілька із зазначених цілей) виключно для таких цілей: здійснення переказів на спеціальні рахунки, відкриті Національним банком України для підтримки Збройних Сил України та/або для гуманітарної допомоги особам, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України; здійснення у встановленому законодавством порядку благодійних пожертв на користь Збройних Сил України; здійснення у встановленому законодавством порядку благодійних пожертв для підтримки і захисту осіб, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації; здійснення витрат на придбання та доставку товарів з подальшою їх передачею у власність Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, утвореним відповідно до законів України, добровольчим формуванням територіальних громад, розвідувальним органам, правоохоронним органам; здійснення витрат на придбання та доставку товарів, оплату робіт чи послуг, наданих як гуманітарна допомога особам, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації; 2) одержання безоплатно або за ціною, нижчою за мінімальну ринкову ціну, товарів з подальшою їх передачею у власність Збройним Силам

України, іншим військовим формуванням, утвореним відповідно до законів України, добровольчим формуванням територіальних громад, розвідувальним органам, правоохоронним органам (за наявності підтвердження передачі таких товарів у повному обсязі); 3) одержання безоплатно або за ціною, нижчою за мінімальну ринкову ціну, товарів, наданих як благодійна пожертва чи гуманітарна допомога особам, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України (за наявності підтвердження надання таких товарів у повному обсязі на зазначені цілі); 4) одержання безоплатно або за ціною, нижчою за мінімальну ринкову ціну, особами, які фактично проживають на тимчасово окупованих територіях України чи на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або особами, які були змушені залишити місце свого фактичного проживання внаслідок тимчасової окупації (загрози тимчасової окупації), ведення (загрози ведення) бойових дій: послуг із проживання чи розміщення; транспортних послуг чи послуг із перевезення у зв'язку із зміною місця фактичного проживання та/або з поверненням до місця проживання; медичних послуг; лікарських засобів; товарів, робіт або послуг, визнаних гуманітарною допомогою (за винятком транспортних засобів, інших самохідних машин і механізмів, крім легкових автомобілів, спеціально обладнаних для перевезення осіб з інвалідністю та переданих особам з інвалідністю). Також передбачено, що у суб'єктів декларування не виникає обов'язок подання повідомлень про суттєві зміни у майновому стані у зазначених випадках.

З метою забезпечення належного функціонування Національного антикорупційного бюро України в умовах війни Законом України **«Про внесення зміни до розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» щодо встановлення обмежень для призначення Директора Національного антикорупційного бюро України у зв'язку з введенням воєнного стану в Україні»** Розділ II «Прикінцеві положення» Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» доповнено пунктом 9 такого змісту:

«9. Встановити, що за результатами відкритого конкурсного відбору на зайняття посади Директора Національного антикорупційного бюро України, оголошеного у 2022 році після набрання чинності Законом України «Про внесення зміни до розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» щодо встановлення обмежень для призначення Директора Національного антикорупційного бюро України у зв'язку з введенням воєнного стану в Україні», не може бути призначена на посаду Директора Національного антикорупційного бюро України особа, яка після введення воєнного стану Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022,

затвердженим Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 2102-ІХ, перебувала за межами України сукупно більше 21 дня станом на останній день прийому документів від осіб, які претендують на участь у конкурсі, визначений в оголошенні про умови та строки проведення конкурсу на зайняття посади Директора Національного антикорупційного бюро України. Зазначене обмеження не поширюється на осіб, які перебували за межами України більше зазначеного строку на лікуванні внаслідок поранення, контузії, каліцтва, захворювання, пов'язаних з виконанням обов'язків військової служби, або у відрядженні у зв'язку з виконанням завдань в інтересах національної безпеки і оборони, здійсненням заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації проти України».

Таким чином, в умовах дії правового режиму воєнного стану антикорупційна реформа в Україні стала беззаперечною вимогою суспільства та є одним із основних критеріїв для інтеграції України до Європейського Союзу. Умовами надання Україні статусу країни-кандидата на членство в ЄС від 23 червня 2022 року чітко визначені вимоги щодо антикорупційної політики та просування України в цьому напрямі.

Реалізація Верховною Радою України цих завдань вимагає конкретних дій, інструментів та механізмів. У зв'язку з цим удосконалення потребують окремі аспекти законодавчої процедури в частині створення оптимальних механізмів опрацювання законопроектів, спрямованих на реалізацію антикорупційної політики в Україні. Також потребує реформування існуюча система управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, зокрема управління корпоративними правами підприємств, на які накладено арешт в межах розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних з діями, що поєднані з військовою агресією на території України або її підтримкою.

Висновки

Підготовлений Путівник з огляду законодавчих актів Верховної Ради України у безпековій та правоохоронній сфері правового регулювання, прийнятих після запровадження режиму воєнного стану, ілюструє наявність актуальних проблем, викликів та загроз, що вирішуються українським парламентом з метою забезпечення ефективного функціонування системи державних заходів з оборони і безпеки України, забезпечення правопорядку та правоохорони.

Із початком збройної агресії РФ у 2014 році першочерговим завданням законопроектної роботи у сфері національної безпеки та оборони України постало проведення інституційної реформи оборонних механізмів в Україні. Реалії бойових дій 2022 року стали об'єктивним рушієм докорінних змін оборонної функції держави на різних рівнях владної вертикалі. І в цьому зв'язку важливим є забезпечення готовності сектору оборони і безпеки стримувати широкомасштабну збройну агресію РФ. Саме це слугувало посиленням компетенційних спроможностей органів військового управління вирішувати стратегічні та тактичні завдання воєнного часу. З цією метою відбувся перегляд законодавчих правил проходження військової служби, проведення мобілізації та мобілізаційної підготовки, комплектування Збройних Сил України та Сил територіальної оборони, посилення гарантій соціального і правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей під час дії воєнного стану. Разом із тим, у полі зору постійної уваги залежно від воєнної обстановки мають залишатися питання, пов'язані з призовом на військову службу під час мобілізації, а також зі звільненням з військової служби військовослужбовців під час воєнного стану.

Важливо наголосити на упорядкуванні Україною організаційних питань, пов'язаних із поводженням з військовополоненими з метою додержання міжнародно-правових стандартів та звичаїв ведення війни.

Пріоритетами у сфері забезпечення національної безпеки України є відстоювання Україною своєї незалежності і державного суверенітету, захист прав, свобод і законних інтересів громадян разом із дотриманням курсу на європейську і євроатлантичну інтеграцію.

Законодавство, що регулює діяльність правоохоронного сектору, повинно відповідати сучасним викликам і загрозам державній безпеці України, а також стратегічним та концептуальним документам з питань розвитку сектору безпеки і оборони, реформування системи правоохоронних органів і відповідним рекомендаціям міжнародних та європейських партнерів України.

Тож вимогою суспільства та одним із критеріїв для інтеграції України до Європейського Союзу є реформування правоохоронного сектора як частини ширшого безпекового блоку України. Важливим

напрямом виконання цієї умови відповідно до євроатлантичних практик є законодавче встановлення критеріїв розмежування правоохоронної, контррозвідувальної, розвідувальної діяльності, діяльності інших складових сектору безпеки і оборони на основі їх функціональної спрямованості, а також чіткого визначення компетенцій органів, які відповідають за ці види діяльності та системи їх взаємодії.

Реформа правоохоронної системи України, зокрема в умовах війни, повинна бути направлена на підвищення інституційних спроможностей, створення дієвих механізмів протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам, ефективну взаємодію правоохоронних органів та посилення механізмів демократичного цивільного контролю за їх діяльністю.

При цьому реформування повинне здійснюватися із додержанням справедливого балансу між забезпеченням національної безпеки та забезпеченням дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією України, відповідно до Європейській Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, протоколів до неї, практики ЄСПЛ та інших міжнародно-правових актів.

У реаліях воєнного часу одним із аспектів розвитку безпекового законодавства є зміна порядку формування та реалізації державної політики у сфері захисту об'єктів критичної інфраструктури, охорони інформації, що є власністю держави (в тому числі державної таємниці), та адаптація законодавства у цих сферах до режиму функціонування сектору безпеки і оборони в умовах широкомасштабної збройної агресії проти України. Надважливим є також законодавче забезпечення можливості активної протидії агресії у кіберпросторі, що передбачає підвищення рівня кіберзахисту шляхом нейтралізації кібератак держави-агресора, систем і мереж, а також джерел походження кіберзагроз та кібератак, які використовуються для завдання шкоди національній безпеці України.

З метою всебічного посилення спроможностей загальнодержавної системи боротьби з тероризмом з урахуванням європейських та загальносвітових практики у сфері протидії терористичній діяльності необхідною є імплементація в національне законодавство положень Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, шляхом внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення боротьби з тероризмом.

Особливу увагу Верховна Рада України приділяє забезпеченню економічної безпеки України з огляду на колосальні державні витрати у галузі оборони та безпеки, масштабні національні втрати економіки, різке зменшення доходів населення і бізнесу. У таких умовах парламентом прийнято законодавчі акти, що безпосередньо спрямовані на забезпечення економічної стабільності під час дії правового режиму

воєнного стану, зокрема щодо перерозподілу коштів на фінансування непередбачуваних витрат, підвищення оперативності та самостійності прийняття рішень щодо бюджетної політики, створення податкових та митних стимулів для роботи бізнесу в умовах воєнного стану, стимулювання волонтерської діяльності та забезпечення потреб Сил оборони України, створення правових засад для ефективної релокації підприємств, зменшення впливу країни-агресора на фінансову систему України, забезпечення продовольчої та енергетичної безпеки. Разом із тим при ухваленні змін до податкового законодавства необхідно враховувати принцип стабільності, що сприятиме розвитку вітчизняного бізнесу та малого підприємництва. Подальшого удосконалення потребує законодавство у сфері відшкодування шкоди, завданої військовою агресією, при цьому мають бути уточнені напрями використання коштів, отриманих від реалізації майна РФ та її резидентів.

Із кожним днем війни збільшуються екологічні втрати України. Результатами бойових дій стало надмірне хімічне та фізичне забруднення атмосферного повітря, водних ресурсів і земель, загроза радіоактивного забруднення, порушення екосистем, природоохоронних територій, ландшафтного та надрового середовища та ін. У цьому контексті упорядковано положення Кодексу цивільного захисту України з метою усунення наявних проблем, виявлених у ході практичної реалізації законодавчих положень щодо забезпечення належного рівня техногенної і пожежної безпеки в умовах воєнного стану. Особливої актуальності набуло питання фахової фіксації злочинів проти довкілля, вчинених військами РФ.

Правоохоронна діяльність в умовах війни та гарантування прав і свобод людини та громадянина передбачає адаптивні до воєнного часу зміни у діяльності органів судової влади, прокуратури та правоохоронних органів. Цілком виправданим є продовження роботи депутатського корпусу над змінами у системі судоустрою, правосуддя та суміжних інститутів, посиленням кримінальної відповідальності за окремі злочини, вчинені під час війни. До прикладу, законодавець запровадив кримінальну відповідальність за різні форми співпраці з державою-агресором, її окупаційною адміністрацією та/або її збройними чи воєнізованими формуваннями у військовій, політичній, інформаційній, адміністративній, господарській та трудовій сферах, або за незаконне використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв. Стан збройної агресії зумовлює збільшення ризиків недотримання принципу невідворотності кримінальної відповідальності, що призводить до суспільних втрат, тому варто уникати прийняття законів виключно з політичних мотивів, що породжує розбалансованість законодавства, створює чимало проблем у правозастосуванні та порушує єдність судової практики в Україні.

Забезпечення законності та національної безпеки у сфері правоохоронної діяльності досягається і належним рівнем правопорядку у військових формуваннях, зокрема під час досудового розслідування та процесуального керівництва кримінальним провадженням щодо військових злочинів. Актуальними залишаються питання функціонування військової прокуратури, створення Військової поліції як окремого органу військового правопорядку, а також інституційної можливості відновлення роботи військових судів.

Необхідним є підвищення ефективності та своєчасності здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану, посилення кримінальних процесуальних гарантій виконання його завдань, створення умов для співпраці компетентних органів України з Міжнародним кримінальним судом. Разом з тим невирішеним залишається питання ратифікації Римського статуту.

В умовах воєнного стану та проведення воєнних (бойових) дій вкрай необхідним є вирішення на законодавчому рівні проблем ефективного розгляду справ про адміністративні правопорушення з урахуванням обставин, що зумовлюють неможливість прибуття учасників судового провадження для участі у судових засіданнях, продовження строків накладення адміністративного стягнення, забезпечення своєчасного проведення експертиз, зупинення строків давності виконання постанов про накладення адміністративних стягнень. Досі невирішене питання про запровадження адміністративної відповідальності за порушення комендантської години в умовах дії воєнного стану.

Реалізація антикорупційної політики в умовах війни є беззаперечною вимогою суспільства та одним із основних критеріїв для інтеграції України до Європейського Союзу. Потребує удосконалення існуюча система управління активами, одержаними державою унаслідок викриття злочинів проти національної безпеки, корупційних та інших, зокрема управління корпоративними правами підприємств, на які накладено арешт в межах розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних з діями, що поєднані з військовою агресією на території України або її підтримкою.

Прогнозовані напрями законотворчої діяльності у сфері безпекового та правоохоронного законодавства наведені у Додатку 15.

Отже, проведений моніторинг безпекового та правоохоронного законодавства України в умовах війни переконливо доводить необхідність посилення спроможностей із забезпечення національної безпеки, реформування правоохоронного сектору та системних змін щодо посилення механізмів координації та взаємодії між органами військового управління, органами безпеки та правоохоронними органами з метою відсічі збройній агресії РФ, адаптації законодавства у

сфері захисту об'єктів критичної інфраструктури, охорони інформації, що є власністю держави (зокрема державної таємниці) до режиму функціонування сектору безпеки та оборони в умовах широкомасштабної збройної агресії проти України, забезпечення неухильного додержання заходів правового режиму воєнного стану та протидії злочинності. Такі зміни можуть бути обумовлені рішеннями та рекомендаціями міжнародних інституцій і партнерів України на її шляху до перемоги.

ДОДАТКИ

**Статистичні дані щодо законодавчої діяльності
Верховної Ради України
у період 24 лютого – 30 грудня 2022 року
(у контексті безпекового і правоохоронного законодавства)**

Загальна кількість ухвалених законів – **345***

Закони у сфері національної безпеки і оборони – **116 (34 %)**

Закони у сфері правоохоронної діяльності – **50 (14 %)**

Безпекова та правоохоронна сфера – становила **48 %** від загальної кількості прийнятих законів у цей період

*Згідно з даними бази «Законодавство України» офіційного вебпорталу парламенту України.

**Законодавчі акти у сфері європейської інтеграції
(з питань національної безпеки і оборони, правоохоронної діяльності)**

➤ Про ратифікацію Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму;

➤ Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, а також до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення боротьби з тероризмом;

➤ Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту фінансової системи України від дій держави, що здійснює збройну агресію проти України, та адаптації законодавства України до окремих стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) і вимог Директиви ЄС 2018/843;

➤ Про внесення змін до статті 166-11 Кодексу України про адміністративні правопорушення у зв'язку із змінами в порядку подання державному реєстратору інформації про кінцевого бенефіціарного власника юридичної особи;

➤ Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального процесуального кодексу України щодо електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг;

➤ Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення дозвільної діяльності у сфері використання ядерної енергії;

- Про внесення змін до Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку»;
- Про внесення змін до Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» щодо експерта з радіаційного захисту;
- Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією;
- Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення державного регулювання у сфері поводження з пестицидами і агрохімікатами;
- Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо відповідальності за порушення авторського права і (або) суміжних прав;
- Про Національний реєстр викидів та перенесення забруднювачів.

Додаток 3

Безпекове законодавство

Національна безпека і оборона – 38 законів:

шість – затверджують Укази Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» та Укази Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні»;

чотирнадцять – регулюють проведення мобілізації, мобілізаційної підготовки та проходження військової служби під час дії воєнного стану;

три – спрямовані на забезпечення різних напрямів національної безпеки України;

два – удосконалюють порядок комплектування Збройних Сил України та Сил територіальної оборони;

два – регулюють питання використання Збройних Сил України, інших військових формувань та ведення воєнних (бойових) дій;

сім – регламентують соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей в умовах воєнного стану;

два – стосуються Служби військового капелана;

по одному закону – упорядковують питання, пов’язані із військовополоненими, державною охороною органів державної влади та посадових осіб.

Економічна безпека – 61 закон:

вісімнадцять – містять зміни до податкового законодавства, покликані, насамперед, спростити порядок здійснення підприємницької діяльності, стимулювати діяльність благодійників, а також (декілька законів) – підвищити суми податкових надходжень до Державного бюджету України;

чотирнадцять – передбачають зміни до бюджетного законодавства, спрямовані на спрощення бюджетного процесу в умовах воєнного стану та вирішують оперативні питання перерозподілу бюджетних коштів у зв’язку з воєнною агресією;

сім – регулюють питання з надання пільг щодо оподаткування ввізним митом окремих груп товарів, а також спрощення імпорту товарів;

десять – покликані зменшити військові ризики в економіці України;

один – у сфері енергетичної безпеки вводить мораторій на підвищення тарифів для споживачів на час дії правового режиму воєнного стану;

чотири – спрощують регулювання аграрних та земельних відносин на період воєнного стану;

чотири – регулюють відносини у фінансовому секторі, зокрема покликані визначити особливості здійснення повноважень Національним банком України, функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, діяльності окремих фінансових установ під час збройної агресії, а також зменшити вплив країни-агресора на фінансову систему України;

три – стосуються примусового вилучення в Україні об’єктів права власності РФ, спрямовані на підвищення ефективності застосування санкцій та створення фонду ліквідації наслідків збройної агресії.

Інформаційна безпека – 2 закони:

щодо заборони виготовлення та поширення інформаційної продукції, спрямованої на пропагування дій держави-агресора;

про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну.

Екологічна безпека – 15 законів:

три цілісні закони – щодо управління відходами; хімічної безпеки та управління хімічною продукцією; про створення Національного реєстру викидів та перенесення забруднювачів;

десять – про внесення змін і доповнень щодо діяльності у сфері довкілля та щодо цивільного захисту на період дії воєнного стану і у період відбудови;

двома законами ратифіковано міжнародні угоди – Поправку та Другу поправку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті та Угоду між Україною та Європейським Союзом про участь України у Програмі ЄС LIFE – Програмі дій з довкілля та клімату.

Додаток 4

Закони у сфері національної безпеки і оборони

№ з/п	Назва закону	Дата прийняття, номер
1.	Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»	24.02.2022 р. № 2102-IX
2.	Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні»	15.03.2022 р. № 2119-IX; 21.04.2022 р. № 2212-IX; 22.05.2022 р. № 2263-IX; 15.08.2022 р. № 2500-IX 16.11.2022 р. № 2738-IX
3.	Про затвердження Указу Президента України «Про загальну мобілізацію»	03.03.2022 р. № 2105-IX
4.	Про схвалення Указу Президента України «Про використання Збройних Сил України та інших військових формувань»	03.03.2022 р. № 2106-IX
5.	Про внесення зміни до розділу IV «Прикінцеві положення» Закону України «Про Службу військового капеланства» щодо дати набрання чинності	15.03.2022 р. № 2131-IX
6.	Про внесення зміни до статті 6 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» щодо збільшення чисельності військовослужбовців	15.03.2022 р. № 2133-IX

7.	Про внесення змін до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» щодо пенсій в разі втрати годувальника	24.03.2022 р. № 2146-IX
8.	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування питань, пов'язаних із військовополоненими в особливий період	24.03.2022 р. № 2158-IX
9.	Про внесення змін до деяких законів України щодо звільнення від військової служби деяких категорій громадян	01.04.2022 р. № 2169-IX
10.	Про внесення змін до Закону України «Про основи національного спротиву» щодо вдосконалення порядку комплектування і соціального забезпечення Сил територіальної оборони Збройних Сил України та добровольчих формувань територіальних громад	01.04.2022 р. № 2170-IX
11.	Про встановлення винагороди за добровільно передану Збройним Силам України придатну для застосування бойову техніку держави-агресора	01.04.2022 р. № 2172-IX
12.	Про внесення зміни до статті 11 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» щодо вдосконалення порядку надання медичної допомоги військовослужбовцям в умовах воєнного стану	01.04.2022 р. № 2171-IX
13.	Про внесення зміни до Закону України «Про розвідку»	14.04.2022 р. № 2194-IX
14.	Про внесення змін до статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» щодо відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації деяких категорій громадян	14.04.2022 р. № 2196-IX
15.	Про внесення змін до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» щодо окремих питань проходження військової служби іноземцями та особами без громадянства	14.04.2022 р. № 2197-IX
16.	Про внесення змін до Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб»	14.04.2022 р. № 2199-IX
17.	Про внесення змін до Закону України «Про основи національного спротиву» щодо надання можливості територіальній обороні виконувати завдання в районах ведення воєнних (бойових) дій	03.05.2022 р. № 2237-IX
18.	Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку проведення загальної мобілізації»	22.05.2022 р. № 2264-IX; 15.08.2022 р. № 2501-IX; 16.11.2022 р. № 2739-IX

19.	Про внесення змін до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» щодо виплати пенсій	19.06.2022 р. № 2314-IX
20.	Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері активної протидії агресії у кіберпросторі	28.07.2022 р. № 2470-IX
21.	Про внесення зміни до пункту 5 статті 8 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» щодо системи переходу від військової кар'єри до цивільного життя	29.07.2022 р. № 2488-IX
22.	Про внесення змін до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» щодо призначення і виплати одноразової грошової допомоги	29.07.2022 р. № 2489-IX
23.	Про внесення змін до статті 10-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» щодо рівних можливостей матері і батька, які є військовослужбовцями, на догляд за дитиною в особливий період	29.07.2022 р. № 2490-IX
24.	Про внесення змін до статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» щодо розширення переліку осіб, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації	29.07.2022 р. № 2491-IX
25.	Про внесення змін до статті 6 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» щодо військово-транспортного обов'язку	15.08.2022 р. № 2513-IX
26.	Про внесення зміни до статті 10 Закону України «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України» у зв'язку з виходом України з Угоди про Міжурядовий фельд'єгерський зв'язок та Протоколу про внесення поправок до Угоди про Міжурядовий фельд'єгерський зв'язок	06.09.2022 р. № 2562-IX
27.	Про внесення змін до статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» щодо додаткової підстави звільнення з військової служби під час воєнного стану	20.09.2022 р. № 2599-IX
28.	Про внесення змін до статті 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» щодо взяття жінок на військовий облік військовозобов'язаних	07.10.2022 р. № 2664-IX

29.	Про внесення змін до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» щодо особливостей призову на строкову військову службу та діяльності призовних комісій під час дії воєнного стану	18.10.2022 р. № 2678-IX
30.	Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку проведення загальної мобілізації»	16.11.2022 р. № 2739-IX
31.	Про внесення зміни до пункту 18 статті 10-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» щодо надання військовослужбовцям відпусток під час дії воєнного стану	01.12.2022 р. № 2822-IX
32.	Про внесення зміни до статті 8 Закону України «Про Службу військового капеланства	13.12.2022 р. № 2845-IX

Додаток 5

Закони у сфері економічної безпеки

№ з/п	Назва закону	Дата прийняття, номер
1.	Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік» (декілька законів)	15.03.2022 р. № 2135-IX; 21.04.2022 р. № 2218-IX; 31.05.2022 р. № 2280-IX; 09.07.2022 р. № 2385-IX; 15.08.2022 р. № 2517-IX; 30.08.2022 р. № 2549-IX; 21.09.2022 р. № 2619-IX; 18.10.2022 р. № 2675-IX; 19.10.2022 р. № 2700-IX
2.	Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни	03.03.2022 р. № 2115-IX
3.	Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів	03.03.2022 р. № 2116-IX.
4.	Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану	03.03.2022 р. № 2118-IX

5.	Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану	15.03.2022 р. № 2120-IX
6.	Про внесення змін до розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України та інших законодавчих актів України	15.03.2022 р. № 2134-IX
7.	Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану	24.03.2022 р. № 2142-IX
8.	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану	24.03.2022 р. № 2145-IX
9.	Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану	01.04.2022 р. № 2173-IX
10.	Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності у період дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України	01.04.2022 р. № 2174-IX
11.	Про внесення змін до пункту 5-2 розділу 9 «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» (щодо застосування його положень в період дії правового режиму воєнного стану)	01.04.2022 р. № 2175-IX
12.	Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб	01.04.2022 р. № 2180-IX
13.	Про внесення змін до Закону України «Про оренду державного та комунального майна»	01.04.2022 р. № 2181-IX
14.	Про внесення змін до деяких законів України щодо здійснення моніторингу потенційних загроз національній безпеці України у сфері економіки	01.04.2022 р. № 2182-IX
15.	Про внесення змін до розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України та розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України	14.04.2022 р. № 2192-IX
16.	Про внесення зміни до пункту 165.1 статті 165 Податкового кодексу України щодо звільнення від оподаткування винагороди за добровільно передану Збройним Силам України придатну для застосування бойову техніку держави-агресора	21.04.2022 р. № 2214-IX

17.	Про внесення змін до деяких законів України щодо безперебійного виробництва та постачання сільськогосподарської продукції під час воєнного стану	12.05.2022 р. № 2246-IX
18.	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану	12.05.2022 р. № 2247-IX
19.	Про затвердження Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 травня 2022 року «Про примусове вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів	12.05.2022 р. № 2249-IX
20.	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності санкцій, пов'язаних з активами окремих осіб	12.05.2022 р. № 2257-IX
21.	Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану	12.05.2022 р. № 2260-IX
22.	Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей визначення рентної плати за користування надрами для видобування газу природного на період дії воєнного стану»	12.05.2022 р. № 2261-IX
23.	Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання виробництва спирту етилового денатурованого	31.05.2022 р. № 2284-IX
24.	Про внесення змін до Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» щодо забезпечення аудиторської діяльності на період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки	31.05.2022 р. № 2285-IX
25.	Про внесення змін до Бюджетного кодексу України та інших законодавчих актів України	31.05.2022 р. № 2290-IX
26.	Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування військовим збором грошового забезпечення військовослужбовців та інших осіб, які беруть безпосередню участь у бойових діях в умовах воєнного стану	19.06.2022 р. № 2308-IX

27.	Про внесення зміни до розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» та інших законів України щодо вдосконалення системи функціонування та оскарження публічних закупівель» щодо процедури розгляду скарг	19.06.2022 р. № 2311-IX
28.	Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо перегляду окремих пільг з оподаткування	21.06.2022 р. № 2325-IX
29.	Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо створення сприятливих умов для діяльності індустріальних парків в Україні	21.06.2022 р. № 2330-IX
30.	Про внесення зміни до статті 287 Митного кодексу України щодо створення сприятливих умов для діяльності індустріальних парків в Україні	21.06.2022 р. № 2331-IX
31.	Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» щодо уточнення окремих положень	09.07.2022 р. № 2386-IX
32.	Про внесення змін до розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України щодо посилення гнучкості місцевих бюджетів та підвищення оперативності прийняття рішень	09.07.2022 р. № 2390-IX
33.	Про внесення зміни до розділу XXI «Прикінцеві та перехідні положення» Митного кодексу України щодо звільнення від оподаткування ввізним митом товарів, що використовуються для забезпечення зберігання зернових та/або олійних культур	27.07.2022 р. № 2445-IX
34.	Про внесення змін до деяких законів України щодо врегулювання простроченої заборгованості у період дії воєнного стану в Україні	27.07.2022 р. № 2459-IX
35.	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей діяльності фінансового сектору у зв'язку із введенням воєнного стану в Україні	27.07.2022 р. 2463-IX
36.	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння процесам релокації підприємств в умовах воєнного стану та економічного відновлення держави	28.07.2022 р. № 2468-IX
37.	Про особливості регулювання відносин на ринку природного газу та у сфері теплопостачання під час дії воєнного стану та подальшого відновлення їх функціонування	29.07.2022 р. № 2479-IX

38.	Про внесення змін до розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо забезпечення стабільного функціонування ринку природного газу протягом дії воєнного стану та подальшого відновлення	29.07.2022 р. № 2480-IX
39.	Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо звільнення від оподаткування благодійної допомоги, виплаченої на користь членів сімей поранених та загиблих учасників бойових дій під час участі у відсічі збройній агресії та забезпеченні національної безпеки України	15.08.2022 р. № 2516-IX
40.	Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо сприяння розвитку волонтерської діяльності та діяльності неприбуткових установ та організацій в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України	15.08.2022 р. № 2520-IX
41.	Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» та інших законів України щодо здійснення оборонних та публічних закупівель на період дії правового режиму воєнного стану	16.08.2022 р. № 2526-IX
42.	Про внесення змін до деяких законів України щодо оптимізації деяких питань примусового відчуження та вилучення майна в умовах правового режиму воєнного стану	06.09.2022 р. № 2561-IX
43.	Про внесення змін до підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування рентною платою за користування надрами для видобування природного газу	20.09.2022 р. № 2606-IX
44.	Про внесення змін до розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо ставок акцизного податку на період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану	21.09.2022 р. № 2618-IX
45.	Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей виведення з ринку системно важливого банку в умовах воєнного стану	06.10.2022 р. № 2643-IX
46.	Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення законодавства щодо охорони земель	19.10.2022 р. № 2698-IX
47.	Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо актуалізації та удосконалення деяких положень	03.11.2022 р. № 2709-IX

48.	Про Державний бюджет України на 2023 рік	03.11.2022 р. № 2710-IX
49.	Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо приватизації державного і комунального майна, яке перебуває у податковій заставі, та забезпечення адміністрування погашення податкового боргу	03.11.2022 р. № 2719-IX
50.	Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування діяльності з торгівлі валютними цінностями у готівковій формі	03.11.2022 р. № 2720-IX
51.	Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту фінансової системи України від дій держави, що здійснює збройну агресію проти України, та адаптації законодавства України до окремих стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) і вимог Директиви ЄС 2018/843	04.11.2022 р. № 2736-IX
52.	Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо звільнення від оподаткування благодійної допомоги, зібраної волонтерами	16.11.2022 р. № 2747-IX
53.	Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо підтримки позичальників, майно яких було знищено або зазнало пошкоджень внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України	01.12.2022 р. № 2823-IX

Додаток 6

Закони у сфері інформаційної безпеки

№ з/п	Назва закону	Дата прийняття, номер
1.	Про внесення змін до деяких законів України щодо заборони виготовлення та поширення інформаційної продукції, спрямованої на пропагування дій держави-агресора	03.03.2022 р. № 2109-IX
2.	Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну	22.05.2022 р. № 2265-IX

Закони у сфері екологічної безпеки

№ з/п	Назва закону	Дата прийняття, номер
1.	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності у сфері довкілля та щодо цивільного захисту на період дії воєнного стану і у відбудовний період	13.03.2022 р. № 2132-IX
2.	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування повноважень між центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері цивільного захисту, та центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту	21.04.2022 р. № 2228-IX
3.	Про управління відходами	20.06.2022 р. № 2320-IX
4.	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження лісів	20.06.2022 р. № 2321-IX
5.	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо соціального захисту осіб рядового і начальницького складу та умов проходження служби цивільного захисту	08.07.2022 р. № 2379-IX
6.	Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення механізму регулювання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря	09.07.2022 р. № 2393-IX
7.	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення повноважень суб'єктів забезпечення цивільного захисту та імплементації норм міжнародного гуманітарного права у сфері цивільного захисту	09.07.2022 р. № 2394-IX
8.	Про ратифікацію Поправки та Другої поправки до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті	18.07.2022 р. № 2403-IX
9.	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення вимог цивільного захисту під час планування та забудови територій	29.07.2022 р. № 2486-IX
10.	Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про участь України у Програмі ЄС LIFE – Програмі дій з довкілля та клімату	20.09.2022 р. № 2590-IX

11.	Про Національний реєстр викидів та перенесення забруднювачів	20.09.2022 р. № 2614-IX
12.	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства з питань проходження служби цивільного захисту	06.10.2022 р. № 2653-IX
13.	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо перших кроків дерегуляції бізнесу шляхом страхування цивільної відповідальності	06.10.2022 р. № 2655-IX
14.	Про внесення змін до деяких законів України щодо порядку здійснення стратегічної екологічної оцінки	03.11.2022 р. № 2717-IX
15.	Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією	01.12.2022 р.

Додаток 8

Правоохоронне законодавство – 50

Кримінальний кодекс України – 16 законів:

п'ять – запровадження нових підстав кримінальної відповідальності;

сім – посилення відповідальності за окремі злочини, вчинені під час війни;

по одному закону з питань: розширення кола обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння, скасування відповідальності у випадках добровільної здачі зброї, врегулювання процедури обміну осіб як військовополонених, заміни покарання або його невідбутої частини більш м'яким.

Кримінальний процесуальний кодекс України – 14 законів:

один – щодо діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану;

по три – стосуються інституту запобіжних заходів та удосконалення порядку здійснення кримінального провадження;

два – щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом;

по одному – про застосування до засуджених та осіб, які тримаються під вартою, заходів примусового годування, щодо процедури обміну осіб як військовополонених, виконання рішень ЄСПЛ, закриття кримінального провадження;

один – «техніко-юридичний» закон.

Кодекс України про адміністративні правопорушення – 10 законів:

один – уточнення суб'єктів розгляду справ про вчинення адміністративних правопорушень за невиконання законних вимог Уповноваженого з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, або перешкоджання здійсненню ним своїх повноважень;

один – новелізація адміністративної відповідальності вантажовідправника за порушення вимог оформлення та внесення відомостей до товарно-транспортної накладної або інших визначених законодавством документів на вантаж;

по одному – посилення адміністративної відповідальності за: незаконну торгівлю паливом; порушення порядку встановлення та використання номерних знаків транспортних засобів; порушення порядку подання державному реєстратору інформації про кінцевого бенефіціарного власника юридичної особи; порушення авторського права і (або) суміжних прав;

один – приведення положень КУпАП у відповідність до законодавства у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації;

один – застосування адміністративного арешту як виду адміністративного стягнення при вчиненні окремих видів адміністративних правопорушень на виконання рішення Європейського суду з прав людини;

один – запобігання та протидії мобінгу (цькуванню);

один – особливості провадження у справах про військові адміністративні правопорушення.

Інші пов'язані законодавчі акти – 6 законів:

два – щодо оптимізації діяльності Національної поліції;

по одному – запобігання тероризму; удосконалення діяльності Національної гвардії України; участь цивільних осіб у захисті України;

один – ратифіковано Додатковий протокол до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму.

Антикорупційне законодавство – 4 закони:

один – стратегічний закон у сфері антикорупційної політики;

по одному – щодо: управління активами; особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану; встановлення обмежень для призначення Директора НАБУ.

Кримінальний кодекс України

№ з/п	Назва закону	Дата прийняття, номер
1.	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність	03.03.2022 р. № 2108-IX
2.	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції	03.03.2022 р. № 2110-IX
3.	Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану	03.03.2022 р. № 2113-IX
4.	Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство	03.03.2022 р. № 2117-IX
5.	Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законів України щодо визначення обставин, що виключають кримінальну відповідальність діяння та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії воєнного стану	15.03.2022 р. № 2124-IX
6.	Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану	24.03.2022 р. № 2149-IX
7.	Про внесення зміни до статті 263 Кримінального кодексу України щодо скасування відповідальності у випадках добровільної здачі зброї, бойових припасів, вибухових речовин або пристроїв	24.03.2022 р. № 2150-IX
8.	Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги	24.03.2022 р. № 2155-IX

9.	Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому розповсюдженню інформації про направлення, переміщення міжнародної військової допомоги в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших військових формувань України, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану	24.03.2022 р. № 2160-IX
10.	Про внесення змін до статті 114-2 Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за несанкціоноване розповсюдження інформації про засоби протидії збройній агресії Російської Федерації	01.04.2022 р. № 2178-IX
11.	Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки	14.04.2022 р. № 2198-IX
12.	Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання процедури обміну осіб як військовополонених	28.07.2022 р. № 2472-IX
13.	Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини	18.10.2022 р. № 2690-IX
14.	Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо відповідальності за порушення авторського права і (або) суміжних прав	01.12.2022 р. № 2803-IX
15.	Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за катування	01.12.2022 р. № 2812-IX
16.	Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці	13.12.2022 р.

Кримінальний процесуальний кодекс України

№ з/п	Назва закону	Дата прийняття, номер
1.	Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про попереднє ув'язнення» щодо додаткового регулювання забезпечення діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану	03.03.2022 р. № 2111-IX
2.	Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або його зміни з інших підстав	15.03.2022 р. № 2125-IX
3.	Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам	15.03.2022 р. № 2137-IX
4.	Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану	14.04.2022 р. № 2201-IX
5.	Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом	03.05.2022 р. № 2236-IX
6.	Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо застосування до засуджених та осіб, які тримаються під вартою, заходів примусового годування	19.07.2022 р. № 2429-IX
7.	Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану	27.07.2022 р. № 2462-IX
8.	Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання процедури обміну осіб як військовополонених	28.07.2022 р. № 2472-IX

9.	Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо обрання запобіжного заходу до військовослужбовців, які вчинили військові злочини під час дії воєнного стану	16.08.2022 р. № 2531-IX
10.	Про внесення змін до статті 624 Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення співробітництва з Міжнародним кримінальним судом при проведенні процесуальних дій на території України	20.09.2022 р. № 2598-IX
11.	Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини	18.10.2022 р. № 2690-IX
12.	Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального процесуального кодексу України щодо електронних довірчих послуг і електронної ідентифікації	18.10.2022 р. № 2685-IX
13.	Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо уточнення положень про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження, скасування запобіжного заходу для проходження військової служби в умовах воєнного стану	16.11.2022 р. № 2751-IX
14.	Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо закриття кримінального провадження у зв'язку з втратою чинності законом, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння	01.12.2022 р. № 2810-IX

Додаток 11

Кодекс України про адміністративні правопорушення

№ з/п	Назва закону	Дата прийняття, номер
1.	Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення	14.04.2022 р. № 2200-IX

2.	Про внесення зміни до статті 132-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо відповідальності вантажовідправника за порушення вимог оформлення та внесення відомостей до товарно-транспортної накладної або інших визначених законодавством документів на вантаж	06.10.2022 р. № 2647-IX
3.	Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення адміністративної відповідальності за незаконну торгівлю паливом	06.10.2022 р. № 2657-IX
4.	Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Закону України «Про дорожній рух» щодо посилення адміністративної відповідальності за порушення порядку встановлення та використання номерних знаків транспортних засобів	06.10.2022 р. № 2658-IX
5.	Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального процесуального кодексу України щодо електронних довірчих послуг і електронної ідентифікації	18.10.2022 р. № 2685-IX
6.	Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини	18.10.2022 р. № 2690-IX
7.	Про внесення зміни до статті 166-11 Кодексу України про адміністративні правопорушення у зв'язку зі змінами в порядку подання державному реєстратору інформації про кінцевого бенефіціарного власника юридичної особи	16.11.2022 р. № 2756-IX
8.	Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо відповідальності за порушення авторського права і (або) суміжних прав	01.12.2022 р. № 2803-IX
9.	Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню)	01.12.2022 р. № 2806-IX
10.	Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці	13.12.2022 р.

Додаток 12

Інші законодавчі акти у сфері правоохоронної діяльності

№ з/п	Назва закону	Дата прийняття, номер
1.	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення відповідальності осіб, які здійснювали колабораційну діяльність	03.03.2022 р. № 2107-IX
2.	Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України	03.03.2022 р. № 2114-IX
3.	Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану	15.03.2022 р. № 2123-IX
4.	Про внесення змін до деяких законів України щодо присвоєння спеціальних звань поліції під час дії воєнного стану	24.03.2022 р. № 2151-IX
5.	Про ратифікацію Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму	20.09.2022 р. № 2589-IX
6.	Про внесення зміни до статті 12 Закону України «Про Національну гвардію України» щодо проведення робіт із розмінування, у тому числі під час дії воєнного стану	06.10.2022 р. № 2652-IX

Додаток 13

Антикорупційне законодавство

№ з/п	Назва закону	Дата прийняття, номер
1.	Про внесення змін до розділу V «Прикінцеві положення» Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» щодо управління активами під час дії воєнного стану	31.05.2022 р. № 2293-IX

2.	Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки	20.06.2022 р. № 2322-IX
3.	Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану	08.07.2022 р. № 2381-IX
4.	Про внесення зміни до розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» щодо встановлення обмежень для призначення Директора Національного антикорупційного бюро України у зв'язку з введенням воєнного стану в Україні	07.09.2022 р. № 2582-IX

Додаток 14

Кількісно-якісні показники

Національна безпека і оборона:

- ✓ внесено змін та доповнень до **32** статей законів;
- ✓ викладено у новій редакції **19** статей законів;
- ✓ зміни та доповнення вносилися у **22** чинні Закони України, що регулюють суспільні відносини цієї галузі державної політики;
- ✓ прийнято **11** цілісних нових законів.

Економічна безпека:

- ✓ внесено зміни і доповнення до **393** статей та Перехідних положень;
- ✓ зміни і доповнення вносились у **91** чинний закон, серед них **34** закони доповнено новими нормами;
- ✓ прийнято **6** нових законів.

Інформаційна безпека:

- ✓ внесено змін та доповнень до **16** статей законів;
- ✓ викладено у новій редакції **8** статей законів;
- ✓ зміни та доповнення вносилися у **7** чинних законів;
- ✓ прийнято **1** новий закон.

Екологічна безпека:

- ✓ внесено змін та доповнень до **220** статей законів;
- ✓ викладено у новій редакції **15** статей законів;

- ✓ зміни та доповнення вносились у **4** кодекси та **26** чинних законів;
- ✓ прийнято **3** цілісні нові закони;
- ✓ **2** законами ратифіковано міжнародні акти у сфері охорони та захисту довкілля.

Правоохоронне законодавство:

Кримінальний кодекс України:

- ✓ доповнено **8** новими статтями (2 – у Загальній частині і 6 – в Особливій): 43-1, 84-1, 111-1, 111-2, 114-2; 201-2, 435-1; 436-2;
- ✓ внесено зміни до **28** статей: 12 – у Загальній частині (стаття 96-3 змінювалася двічі) і 16 – в Особливій (стаття 114-2 змінювалася двічі).

Кримінальний процесуальний кодекс України:

- ✓ назва розділу IX-1 змінювалася **двічі**;
- ✓ стаття 615 «Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану» **тричі** зазнала змін (від нової її редакції до подальших окремих уточнень);
- ✓ доповнено **6** статтями: 201-1, 206-1, 245-1, 533-1, 615-1 (із подальшими уточнюючими змінами), 616 та пунктом 20-7 розділ IX «Перехідні положення».

Кодекс України про адміністративні правопорушення:

- ✓ доповнено **4** статтями 121-3, 161-1, 173-5, 266-1;
- ✓ викладено нову редакцію **2** статей: 51-2, 132-2;
- ✓ внесено зміни до **33** статей.

Інші законодавчі акти у сфері правоохоронної діяльності:

- ✓ ухвалено **1** цілісний закон;
- ✓ внесено зміни до **1** кодексу (19 статей) та **8** законів (8 статей) щодо встановлення обмежень у реалізації політичних та громадянських прав особами, які здійснювали колабораційну діяльність;
- ✓ внесено зміни до **3** законів України щодо розширення обсягу повноважень і обов'язків поліцейських (зміни до 22 статей, нова редакція 2 статей та новий розділ V – у Дисциплінарному статуті Національної поліції) та Національної гвардії України в умовах воєнного стану (доповнено 1 статтю).

Антикорупційне законодавство:

- ✓ прийнято **1** цілісний закон;
- ✓ внесено зміни до **3** чинних законів (зокрема, їх Прикінцевих положень).

Додаток 15

Прогнозування законопроектної роботи

Безпекова сфера:

- інституційна реформа оборонних механізмів;
- вирішення питань, пов'язаних із призовом на військову службу під час мобілізації;
- порядок звільнення з військової служби військовослужбовців під час воєнного стану;
- зміна підходів до формування та реалізації державної політики у сфері протидії агресії у кіберпросторі;
- законодавче забезпечення додаткових джерел фінансування Державного бюджету України;
- урегулювання відшкодування шкоди, завданої військовою агресією;
- перегляд напрямів використання коштів, отриманих від реалізації майна РФ та її резидентів;
- оновлення законодавства про індустриальні та наукові парки з метою створення оптимального підприємницького середовища;
- підтримка експортоорієнтованих галузей (поновлення пільг для програмної продукції, створення умов для розвитку АПК тощо);
- моніторинг міжнародних договорів з метою виходу з угод, укладених із країною-агресором;
- підвищення ефективності реалізації державної політики у сфері цивільного захисту;
- вдосконалення здійснення фітосанітарних заходів;
- прийняття загальнонаціональної концепції («дорожня карта») України з реалізації European Green Deal;
- запровадження державного екологічного контролю;
- реформування екологічного податку.

Правоохоронна діяльність:

- рекодифікація кримінального законодавства та законодавства про адміністративні правопорушення;
- законодавча регламентація єдиної системи уніфікованих підходів до гуманізації та диференціації відповідальності за публічні правопорушення;
- адаптація порядку провадження у справах про адміністративні правопорушення до умов та обставин військового стану;
- посилення адміністративної відповідальності за порушення заходів правового режиму воєнного стану;
- створення системи військової юстиції;
- розвиток співпраці компетентних органів України з Міжнародним кримінальним судом;
- удосконалення управління корпоративними правами підприємств, на які накладено арешт в межах розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних з діями, що поєднані із військовою агресією на території України або її підтримкою.